

Žaliojo verslo priemonių rinkinys

GREENOVATE

*Atliekų pavertimas žaliojo verslo galimybėmis jaunimui
„Erasmus+“ KA210-YOU mažos apimties partnerystė jaunimo srityje
Projekto numeris: 2025-2-LT02-KA210-YOU-000374772*

Co-funded by
the European Union

Turinys

GREENOVATE

1. Apie šį priemonių įrankį ir kaip jį naudoti
2. Žaliasis verslumas: kodėl tai aktualu šiandien?
3. Kas yra žaliasis verslas?
4. Salos, žemynas ir žaliojo verslo formos
5. Griauname žaliojo verslo mitus
6. Tau nereikia „tinkamo“ išsilavinimo
7. Nuo atliekų iki vertės: ką parodė mūsų tyrimas
8. Žaliojo verslo modeliai: 13 istorijų iš lauko tyrimų
9. Žalioji praktika: kaip tai daroma iš tikrųjų
10. Užverk savo veiklos ratą : kas nutinka tavo sukurtoms atliekoms
11. Finansinė realybė: sąnaudos, pelno ir pajamų srautai
12. Žingsnis po žingsnio: nuo idėjos iki žaliojo verslo
13. Įkūrėjo įrankinė: ko tau prireiks ir ką būtina išmokti
14. Biurokratija ir teisės aktai: kaip paversti kliūtis aiškiomis taisyklėmis?
15. Žaliavų paieška be biudžeto: nemokamų ir pigių medžiagų gidas
16. Nuo prototipo iki rinkai paruošto produkto
17. Pirmieji pirkėjai: keliai į rinką
18. Kaip rasti ir aplankyti žaliuosius verslus savo krašte
19. Socialinė žiedinės ekonomikos pusė – žalia ir įtrauki
20. Dažniausios klaidos, kurių reikėtų vengti
21. Žaliojo verslo žodynėlis
22. Išteklių ir tolimesnė pagalba
23. Partnerysčių ir galimybių katalogas
 - Kaip buvo sukurtas šis priemonių rinkinys
 - Priedas: Atlikti lauko tyrimai
 - Ką nuveikti šią savaitę

Priedas: GREENOVATE praktinių užduočių knyga – “Atliekų detektyvo” užduotis, verslo planavimo šablonai ir poveikio patikros sąrašas.

Finansuojama Europos Sąjungos. Tačiau išreikštos nuomonės ir požiūriai yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar nacionalinės agentūros nuomones. Nei Europos Sąjunga, nei nacionalinė agentūra negali būti laikomos už jas atsakingomis.

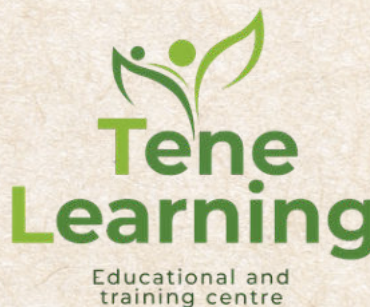

**Co-funded by
the European Union**

1. Apie šį priemonių rinkinį ir kaip jį naudoti

Skaitymo laikas: apie 4 min.

Šis priemonių rinkinys yra pirmasis pagrindinis GREENOVATE, „Erasmus+“ mažos apimties partnerystės jaunimo srityje, kurią vykdo „Šilutės atviro jaunimo centras“ (Lietuva), „TeneLearning S.L.“ (Ispanija) ir „Caribbean Youth and Sport Foundation“ (registruotas Nyderlanduose; veikiantis Sint Martene), rezultatas.

Šio leidinio tikslas – padėti jaunimui (18–30 m.), jaunimo darbuotojams ir socialinio verslo kūrėjams vietos atliekas paversti gyvybingu verslu. Turinys grįstas realia patirtimi – 13 lauko tyrimų ir interviu, atliktų trijose šalyse partnerėse 2026 m. gegužės–birželio mėnesiais.

Kam skirtas šis priemonių rinkinys

- 18–30 m. jaunimui – tiek turintiems verslo idėją, tiek dar tik ieškantiems įkvėpimo kurti verslą iš pakartotinai panaudotų, perdirbtų ar prikeltų antram gyvenimui medžiagų.
- Jaunimo darbuotojams ir pedagogams, konsultuojantiems žaliojo verslo kūrėjus bei ieškantiems praktinių pavyzdžių ir užduočių darbui su jaunimu.
- Vietiniams – smulkiojo verslo savininkams, politikams ir aplinkosaugos organizacijoms – norintiems suprasti, kaip paremti jaunimo kuriamus žaliuosius verslus.

Kaip naudoti šį priemonių rinkinį

Šis priemonių rinkinys yra išsamus, todėl jis nėra skirtas skaityti vienu prisėdimu nuo pirmo iki paskutinio puslapio. Pasirinkite maršrutą, kuris geriausiai atitinka jūsų tikslą ir priežastį, kodėl atsivertėte šį leidinį:

Jeigu esi...	Pradėk čia
Smalsus ir dar be idėjos	5 skyrelis (mitai, kurie galbūt tave stabdo) → praktinių užduočių knyga („Atliekų detektyvo“ užduotis) → 8 skyrelis (trylika istorijų).
Pasiruošęs pradėti ir jau nori planuoti	12 skyrelis - tai verslo planavimo pagrindas: dvylika žingsnių, kiekvienas jų nurodo skyrių, kuriame tema aprašyta plačiau. Vėliau pasitikrink su praktinių užduočių knyga.
Turi idėją ir svarstai, ar ji įmanoma	11 skyrelis (ekonomika) → 13 skyrelis (ko iš tikrųjų reikia) → 17 skyrelis (kas tai pirs).
Nori sužinoti, kaip iš tikrųjų atliekamas darbas	9 skyrelis — kompostavimas, mediena, plastikas, statyba naudojant natūralias medžiagas, užteršto dirvožemio biologinis valymas, pakuotės, rankdarbiai.
Jaunimo darbuotojas ir planuoja užsiėmimą	Užduotis „Atliekų detektyvas“, esanti praktinių užduočių knygoje, puikiai tinka darbui grupėse. Tame pačiame leidinyje rasi ir spausdinimui paruoštų užduočių lapų, o 23 šio rinkinio skyriuje pateiktos realios praktinių užsiėmimų galimybės. Taip pat žr. toliau esantį skyrių „Kaip vesti dirbtuves“.

Kaip vesti dirbtuves

Jei esi jaunimo darbuotojas, dirbantis su grupe ir turintis dvi, tris valandas, štai vienas iš būdų, kaip prasmingai panaudoti šį priemonių rinkinį kartu su praktinių užduočių knyga:

Trukmė	Veikla	Kur rasti leidiniuose
20 min.	Apšilimas: Mitų griovimas kartu	5 skyrelis
40 min.	„Atliekų detektyvo“ užduotis dirbant mažose grupėse	Praktinių užduočių knyga, 1 dalis
30 min.	Atvejo analizė: Kas lėmė pasirinktos organizacijos sėkmę?	8 skyrelis
45 min.	Praktika: Atliekų šaltinių žymėjimas ir schemos braižymas	Praktinių užduočių knyga, 2.1 - 2.2 dalis
20 min.	Realumo patikrinimas: Sąnaudos, taisyklės ir pirmasis klientas	11, 13, 14 skyreliai
15 min.	Refleksija ir įsipareigojimas: Vienas konkretus veiksmas šiai savaitei	Paskutinis puslapis

Ką turėtum išsinešti

- Pasiekiamų atliekų srautą
- Pradinį - juodraštinį verslo modelį
- Aiškų supratimą apie išlaidas ir galiojančius reikalavimus
- Vieną konkretų veiksmą, kurį atliksi dar šią savaitę

Vienas dalykas prieš pradedant: laikyk šį leidinį atspirties tašku, o ne teisine ar finansine konsultacija. Taisyklės skirtingose šalyse skiriasi ir kinta, todėl prieš investuodamas ar priimdamas finansinius sprendimus visada pasitark su atsakingų institucijų specialistais.

2. Žaliasis verslumas: kodėl tai aktualu šiandien?

Skaitymo trukmė: apie 4 min

Jaunimo nedarbas išlieka viena opiausių problemų visose trijose šalyse partnerėse. Naujausi „Eurostat“ duomenys, cituojami projekto GREENOVATE paraiškoje, rodo, kad jaunimo (15–24 m.) nedarbas siekia apie 27 % Ispanijoje, 9,7 % Lietuvoje ir 8,6 % Nyderlanduose, o Sint Martenas susiduria su specifiniais vietos darbo rinkos iššūkiais, nepaisant mažesnio bendrojo šalies rodiklio. Kartu visos trys valstybės yra įsipareigojusios siekti žiedinės ekonomikos tikslų: Nyderlandai siekia tapti visiškai žiedine ekonomika iki 2050 m. (nors ši nuostata automatiškai negalioja Sint Martenui), Lietuva įgyvendina savo žiedinės ekonomikos veiksmų planą, o Ispanija daug investuoja į žaliąjį ekonomikos augimą.

Šios tendencijos sukuria abipusiai naudingą galimybę: tai, kas dabar lengva ranka išmetama ar verčiama į sąvartynus, gali pavirsti verslo žaliava. Toks verslas savo ruožtu tampa nauja darbo vieta arba papildomu pajamų šaltiniu tvarios idėjos autoriui.

Mūsų atlikti lauko tyrimai rodo, kad tai nėra vien teorija. Beveik kiekviena aplankyta organizacija – ar tai būtų antikvarinius baldus restauruojanti vyvinė, tvarumo idėjas puoselėjanti šeimos parduotuvė, tvarų maitinimo prekės ženklą kuriantys svečių namai, regeneracinis ūkis, maisto gelbėjimo fondas ar valstybinė grunto valymo įmonė – savaip jau įgyvendina verslo modelį, kuriame atliekoms suteikiama vertė. Šio priemonių rinkinio tikslas – atskleisti jų sėkmės dėsningumus ir padaryti juos lengvai pritaikomus jaunimui, pradedančiam savo kelią nuo nulio.

Ką apie problemą sako tie, kurie dirba šį darbą

Statistika – tik viena paveikslo pusė. Štai kaip šią problemą mato tie, kurie su ja susiduria kasdien.

Verta atsigręžti į tai, kiek daug jau pavyko nuveikti – tai įkvepiantis pavyzdys, kaip sparčiai vyksta pokyčiai. KRATC komunikacijos vadovas, atliekų tvarkymo sektoriuje dirbantis nuo 2002 m., vaizdžiai apibūdina Lietuvą, neatpažįstamai pasikeitusią tiesiog per vieno žmogaus karjeros etapą:

„Prieš šešiasdešimt metų atliekų tvarkymo Lietuvoje tiesiog nebuvo. Žmonės viską veždavo ir versdavo kur panorėję, teršdami aplinką.“

— KRATC, Lithuania

Šiandien šiame regione į sąvartynus patenka mažiau nei 5 % komunalinių atliekų. Šį tikslą regionas įgyvendino dar 2015-aisiais – penkiolika metų anksčiau, nei nustatytas ES terminas. Tokį pokytį lėmė tikslingos investicijos į infrastruktūrą ir aiškos taisyklės. Tai neįvyko savaime.

Bet darbas toli gražu nebaigtas

- Rūšiavimo problema: KRATC vertinimu, pusė to, kas atsiduria mišrių atliekų kontaineriuose, sudaro perdirbimui tinkamos pakuotės. Tačiau kartu išmetami maisto likučiai jas taip užteršia, kad šios medžiagos praranda savo vertę ir virsta tiesiog neperdirbamomis šiukšlėmis.
- Infrastruktūros spraga: Sint Marteno įmonė „Meadowlands“ atkreipia dėmesį į viešuosius kontainerius, kurie perpildomi per kelias valandas, ir atvirose erdvėse verčiamas stambiagabarites atliekas. Šalyje tiesiog nėra savivaldybės finansuojamos perdirbimo sistemos, kuri leistų šias medžiagas nukreipti pakartotiniam naudojimui.
- Prieinamumo problema: „Freegan Food Foundation“ pastebi, kad toje pačioje saloje šalia egzistuoja du kraštutiniai – baldų perteklius ir jų stygius. Žmonės išmeta dar tinkamus naudoti baldus, o jų kaimynai tiesiog neišgali nieko įsigyti.
- Požiūrio problema: KRATC kalba be užuolankų – „nusivylimą kelia kai kurių gyventojų požiūris, kuriems atliekų rūšiavimas tiesiog nerūpi“.

Kiekvienas iššūkis – tai nesuvaldyta spraga. O kiekviena spraga – galimybė tavo verslo pradžia.

Kodėl žmonės iš tikrųjų pradeda

Sistemos spragos atveria galimybes, tačiau pačios savimi motyvacijos nesukuria. Beveik nė vienas mūsų pašnekovas nesiėmė veiklos vien todėl, kad įžvelgė laisvą rinkos nišą. Viskas prasidėdavo nuo vidinio impulso – kai tam tikra problema imdavo taip slėgti, jog nebelikdavo kito pasirinkimo, kaip tik patiems imtis pokyčių. Vėžių ūkio savininkas šį lūžį apibūdino kaip natūralų brandos etapą:

„Kai esi jaunas, dažniausiai galvoji tik apie save, bet sulaukęs 30–40 metų supranti, kad turi kažką palikti po savęs. Pastebėjau, kaip mažai gerbiame gamtą, kaip nemokame tausoti išteklių ir kokia didelė nelygybė egzistuoja tarp žmonių.“

— Vėžių ūkis, Lietuva

Nebūtina sulaukti trisdešimties, kad tai patirtum. Tačiau verta įsidėmėti: tikroji šių verslų varomoji jėga retai būna vien tik pelnas. Tai troškimas palikti prasmingą pėdsaką, ir būtent jis palaiko kūrėjus tais etapais, kai finansinė grąža dar neatperka įdėtų pastangų.

Žiedinė ekonomika keliais sakiniais

Žiedinė ekonomika – tai tvari alternatyva tradiciniam linijiniam modeliui „išgauti, pagaminti, išmesti“. Užuoat pavertus medžiagas bevertėmis atliekomis, siekiama jas kuo ilgiau išlaikyti ekonomikos cikle: restauruoti, naudoti pakartotinai, perdirbti ar kompostuoti. Taip vienos veiklos šalutiniai produktai tampa vertinga kito verslo žaliava.

3. Kas yra žaliasis verslas?

Skaitymo trukmė: apie 2 min

„Žaliasis verslas“ – sąvoka, vartojama itin plačiai ir ne visada atsakingai: vieni ją apibūdina veiklą, kuri iš tiesų mažina poveikį aplinkai, kiti ją naudoja tiesiog kaip rinkodaros šūkiu. Mūsų išanalizuota 13 atvejų patirtis leidžia šį apibrėžimą gerokai patikslinti.

3.1 Darbinė sąvoka

Žaliasis verslas – tai verslo modelis, kuriantis ekonominę vertę iš medžiagų išlaikymo cikle, atliekų prevencijos ar žalos gamtai mažinimo. Tai realūs veiksmai, o ne tiesiog skambūs ekologiški šūkiai reklamoje.

Patikrinimas labai paprastas: jei pašalintumėte aplinkosauginį elementą, ar verslas galėtų veikti toliau? Kiekvienos šiame rinkinyje aprašytos organizacijos atveju atsakymas yra „ne“. Atimkite atliekas iš „BrandaLT“ – neliks komposto. Atimkite išmestą plastiką iš EPIC – neliks paties produkto. Tvarumas čia nėra tik gražus priedas, jis – pagrindinė verslo žaliava.

3.2 Keturi žaliojo verslo modeliai: tyrimo įžvalgos

Modelis	Esmė	Mūsų pavyzdžiai
Pakartotinis naudojimas ir remontas	Pratęsia esamo daikto gyvenimą beveik jo nekeičiant – mažiausiai energijos ir pinigų reikalaujantis modelis.	Gyvūnų prieglauda „Beglobiai“; KRATC „IMK“ pakartotinio naudojimo stotelės; „Freegan“ dėvėtų daiktų parduotuvė
Perdirbimas į vertingesnį daiktą ir restauravimas	Paverčia išmestą medžiagą kažkuo lygiavėrciu ar vertingesniu.	„Vinoteca“ (restauruoti baldai); „TeneLearning“ (jūros stiklas – į papuošalus); „Finca Encuentro“ (paletės – į pastatus)
Apdorojimas ir perdirbimas	Suardo medžiagą ir perdirba ją į naują žaliavą ar produktus.	EPIC (plastikas – į namų apyvokos daiktus); KRATC (medienos atliekos – į baldų plokštes); „BrandaLT“ (žaliosios atliekos – į kompostą)
Sąmoningas atliekų išvengimas	Iš esmės pergaltvota, kad atliekos šiame procese tiesiog neturėtų galimybės atsirasti.	„Biopompas“ (papildymas, be pakuočių); „Perro y Osito“ (maitinimas be plastikinių indų); „Vinoteca“ (daugkartiniai indai)

3.3 Tvarumo spektras

Dažnai manoma, kad žaliasis verslas privalo būti nuo pradžių sukurtas žaliaisiais principais. Mūsų tyrimas rodo du labai skirtingus, bet vienodai tinkamus kelius:

Kelias	Kaip tai nutinka	Kas pasirinko šį kelią
„Žalias“ nuo pat pradžių	Tvarumas yra pati verslo steigimo idėja – veikla egzistuoja būtent dėl šios misijos.	„Biopompas“ (sukurta mažinti vienkartinį plastiką); EPIC (sukurta reaguojant į švarumo akcijų rezultatus); „BrandaLT“ (ekologijos bumo metu parengtas verslo planas)
„Žalias“ palaipsniui	Verslas startuoja vedamas įprastų komercinių priežasčių, o tvarios praktikos į jį įauga organiškai.	„Perro y Osito“ (nuomuojamas turistinis būstas, tapęs maitinimo įstaiga be plastiko); „Vinoteca“ (baldų restauravimas buvo asmeninis šeimos sprendimas, ne strategija)

Nė vienas iš šių kelių nėra pranašesnis už kitą. Jei jau vystai verslą, visiškai nebūtina visko griauti ir pradėti nuo nulio – gali jį tvariu paversti palaipsniui, žingsnis po žingsnio. O jei startuoji tik dabar, turi esminį pranašumą: aplinkosauginę dėmesį galite įskaičiuoti ir suprojektuoti nuo pat pradžių.

4. Salos, žemynas ir žaliojo verslo formos

Skaitymo trukmė: apie 4 min.

Trys GREENOVATE partneriai įsikūrę trijose labai skirtingose vietose: Tenerifė – vulkaninės kilmės sala Atlanto vandenyne; Sint Martenas – nedidelė sala Karibuose, valdoma dviejų valstybių; ir Lietuva – žemyninė šalis, tiesiogiai įsijungusi į Europos kelių ir geležinkelių tinklą. Tai ne tik antraeilė detalė – mūsų tyrimas rodo, kad geografinė padėtis daro tiesioginę įtaką žaliojo verslo galimybėms, kokia infrastruktūra realistiška ir ko jaunas verslininkas turėtų iš to tikėtis.

4.1 Salos specifiika: Tenerifė ir Sint Martenas

Nedidelėje saloje galioja griežta logistika: viskas, kas nepagaminama vietoje, turi būti atplukdyta arba atskraidinta. Ne mažiau svarbu ir tai, kad bet kokios atliekos, kurių neįmanoma pakartotinai panaudoti, perdirbti ar kompostuoti vietoje, privalo būti išvežtos atgal – o tai reikalauja didelių finansinių sąnaudų. Būtent dėl šios priežasties vietiniai likučiai čia tampa itin vertingu ištekliu, o ne tiesiog šiukšlėmis, kuriomis norisi kuo greičiau atsikratyti.

- „Meadowlands B.V.“ yra vienintelis stambus atliekų surinkėjas Sint Martene; kai jo nedidelis autoparkas ir per maži viešieji konteineriai nespėja su poreikiu, pasekmė yra aiškiai matoma perpildymu ir šiuklių vertimu ne tam skirtose vietose. Žemyninė sistema tokį trikdį pašalintų lengviau.
- EPIC smulkintuvus, purkštuvus ir liejimo įrangą turėjo gauti per partnerystes su panašiais vietiniais perdirbimo projektais Karibuose, o ne tiesiog užsisakyti iš netoliese esančio tiekėjo. Salos geografija lemia ne tik iš kur imsi žaliavą, bet ir kaip apsirūpinsi įranga.
- Kiekvienas Tenerifės verslas šiame priemonių rinkinyje – „Finca Encuentro“, „TeneLearning“, „Vinoteca“, „Biopompas“ ir „Perro y Osito“ – skiria prioritetą vietinėms žaliavoms: stiklo dirbtuvės, statybvietės, medienos nuoplaišos, vietos ūkininkai. Vežti iš žemyninės Ispanijos yra lėčiau ir brangiau, todėl salos geografija beveik savaime stumia žaliuosius verslus prie itin vietinio tiekimo.

- Audros ir uraganų sezonas Karibų salose yra pasikartojantis, iš dalies nuspėjamas reiškinys. „Freetown Food Foundation“ pastebi, kad po uraganų „paliekami milžiniški kiekiai apgadintų baldų“ – tai žaliavų srautas, kurį pasiruošusi įmonė gali tikslingai planuoti, užuot buvusi jo netikėtai užklupta.
- Turizmas yra abiejų salų ekonomikos variklis, veikiantis dvipusiu principu. Viena vertus, jis generuoja didžiulį trumpalaikių atliekų srautą (pakuotes, vienkartinės vartojimo prekes). Kita vertus, jis atveria paklausą žiediniams produktams ir paslaugoms – perdirbtoms interjero detalėms, edukacinėms patirtims ūkiuose ar autentiškiems vyno barams su restauruotais baldais. Ši auditorija ne tik vertina tvarumą, bet ir yra pasirengusi mokėti už autentiškumą bei įtraukiančią verslo istoriją.

4.2 Žemyno specifiška: Lietuva

Žemyno specifiška keičia žaidimo taisykles. Lietuvos narystė ES transporto tinkle užtikrina pigų ir prognozuojamą žaliavų bei atliekų judėjimą dideliais atstumais. Tai, kas saloje reikalauja išskirtinio hiperlokalumo, žemyne leidžia vystyti stambius, centralizuotus pramonės ir perdirbimo projektus.

- KRATC priima atliekas ne tik iš Klaipėdos regiono, bet ir iš Tauragės, Telšių, net Kauno – tokia aptarnaujama teritorija mažos salos įmonei būtų logistiškai neįsivaizduojama.
- Tas pats mastas leidžia KRATC ir „Toksikai“ pagrįsti tikrai stambią infrastruktūrą: 14 grunto saugojimo aikštelių, atskiras baldų ir medienos atliekų apdorojimo linijas, regioninius rūšiavimo ir deginimo įrenginius. Šios investicijos tampa ekonomiškai tvarios tik užtikrinus nepertraukiamą atliekų srautą iš visos regioninės teritorijos.
- Visas „BrandaLT“ modelis remiasi sutartimis su stambiomis maisto perdirbimo įmonėmis, kurios savo atliekas keliais atveža į vieną centralizuotą kompostavimo aikštelę – salos sąlygomis tokia apimtis ir logistika paprasčiausiai neveiktų.
- Geografinė ir politinė integracija atveria ES finansavimo mastą. Kaip nurodo KRATC, net 80 % lėšų dešimties Lietuvos regioninių atliekų centrų statybai sudarė ES parama. Šie projektai, pradėti dar 2002–2003 m. pasirengimo ir įstojimo į ES laikotarpiu, sukūrė pamatą visai šalies žiedinei sistemai.

4.3 Ką tai reiškia jaunam verslininkui, kad ir kur jis būtų

Geografija	Ką apsunkina	Ką palengvina
Sala (Tenerifė, Sint Martenas)	Įrangą ar medžiagas dideliais kiekiais importuoti lėta ir brangu; trūksta žemės stambiams įrenginiams; priklausomybė nuo vienintelio tiekėjo (pvz., vienos atliekų įmonės) rizikinga.	Hiperlokalus tiekimas tampa natūraliu sprendimu; turizmas suteikia žiediniams produktams autentiškumo ištroškusią rinką; maža ir glaudi verslo bendruomenė leidžia greičiau užmegzti ryšius ir pasitikėjimą.
Žemynas (Lietuva)	Žemyno sąlygos reikalauja lankstumo: čia susiduriama su ilgesnėmis tiekimo ir reguliavimo grandinėmis, o konkurentai dėl klientų bei resursų gali ateiti iš viso regiono.	Žemyninė erdvė atveria kelią stambiams centralizuotiems projektams. Taip verslui atveriamos durys į ES finansavimą, išvystytą tiekėjų tinklą ir gerokai platesnę rinką.

Kad ir kur vystytum veiklą, geografinį kontekstą laikyk pamatine verslo modelio dalimi, o ne šalutine aplinkybe. Pasinaudojęs atliekų šaltinių žemėlapiu (užduočių knygoje), įvardyk, kokius pranašumus suteikia tavo lokacija, ir sąmoningai numatyk veiksmus barjerams, kuriuos ji sukuria, įveikti.

Ar žinotai?

Sint Martenas yra autonominė šalis Nyderlandų Karalystės sudėtyje, dalijanti nedidelę salą su Prancūzijos teritorija Sen Martenu. Jis nėra ES narė. Skirtingai nei Lietuva ar Kanarų salos, jis negali automatiškai naudotis ES finansavimu – todėl vietos organizacijos, tokios kaip „Meadowlands“, EPIC ir „Freegan“, tiek daug finansinės naštos neša pačios.

5. Griauname žaliojo verslo mitus

Skaitymo trukmė: apie 2 min

Prieš gilinantis į analizę, verta sugriauti penkis mitus, kurie nuolat iškyla diskusijose su jaunimu ir kuriuos mūsų pašnekovai vienareikšmiškai paneigė. Kiekvienas toliau pateiktas realybės patikrinimas yra paremtas autentiškais organizacijų atstovų liudijimais.

MITAS	„Negaliu pradėti žaliojo verslo – neturiu biudžeto.“
REALYBĖ	„TeneLearning“ įgalina pažeidžiamas grupes kurti papuošalų ir dekorų verslus iš jūros stiklo, medienos nuopliškų ir atliekų, rastų savo aplinkoje, nieko tam papildomai nesiskolinant. „Biopompas“ ir gyvūnų prieglauda „Beglobiai“ veikia iš dovanotų, pakartotinai naudojamų arba minimaliai apdorotų medžiagų. Kiek biudžeto tau reikia, visiškai priklauso nuo pasirinkto modelio (žr. 13 skyrelį).
MITAS	„Privalau išrasti tai, ko dar niekas nėra daręs.“
REALYBĖ	Nė vienas iš mūsų 13 atvejų neišrado naujos technikos. Kompostavimas, perdirbimas į vertingesnį daiktą, papildymo parduotuvės ir užteršto dirvožemio biologinis valymas – visos šios praktikos gyvuoja dešimtmečius. Kas lėmė šių organizacijų sėkmę, kad esamas metodas buvo pritaikytas konkrečiai vietinei problemai – kaip pasakė „BrandaLT“ direktorius: „mes tiesiog pasirinkome greitesnį būdą, taip ir dirbame“.
MITAS	„Tvarumas – auganti rinka, pinigai ateis savaime.“
REALYBĖ	KRATC pasakė tiesiai: žaliasis verslas retai būna pelningas ir dažniausiai jį veda idėja, o ne pelnas. „BrandaLT“ savo kompostą parduoda vos už maždaug 10 Eur už toną („BrandaLT“, 2026 m.). Tai nereiškia „nepradėk“ – tai reiškia taupyti ir planuoti realistiškai (žr. 12 skyrelį).
MITAS	„Jei produktas tikrai žalias, jis parsiduos pats.“
REALYBĖ	Nebūtinai. KRATC gamina aukštos kokybės kompostą, tačiau jo paklausa išlieka nedidelė, o susidariusį perteklių bendrovė vis dar aktyviai bando realizuoti rinkoje. „Toksika“ turi neišnaudotų užteršto dirvožemio valymo pajėgumų vien todėl, kad trūksta atvežamų atliekų. Tuo tarpu organizacija EPIC vis dar deda pastangas, kad jų tvarūs gaminiai patektų į mažmeninės prekybos lentynas. Paklausos pusę privalai planuoti taip pat kruopščiai, kaip ir pasiūlą.
MITAS	„Turiu viską išsiaiškinti pats, nuo nulio.“
REALYBĖ	Beveik niekas taip nedarė. „BrandaLT“ visą kompostavimo metodą išmoko iš operatorių užsienyje. EPIC smulkintuvus ir liejimo įrangą įsigijo per partnerystes su panašiais Karibų projektais. Net Vėžių ūkis – savarankiškiausia mūsų sutikta organizacija – pabrėžia, kad visam planui „reikia daugiau nei vieno žmogaus, nes darbo yra labai daug“.

6. Tau nereikia „tinkamo“ išsilavinimo

Skaitymo trukmė: apie 3 min.

Vienas ryškiausių – ir labiausiai įkvepiančių – mūsų tyrimo rezultatų su pačiomis atliekomis tiesiogiai neturi nieko bendra: didžioji dalis šiuos žaliuosius verslus sukūrusių žmonių niekada nebuvo aplinkosaugos specialistai. Visi jie reikalingų kompetencijų įgijo tiesiog proceso metu, žengdami praktinius žingsnius.

Jei esi jaunas žmogus ir manai, kad ši sritis – ne tau, nes nestudijavai ekologijos ar neturi verslo diplomo, šiame metodiniame vadove aprašyti pavyzdžiai yra gyvas įrodymas, kad tai – netiesa.

Žmogus / organizacija	Nuo ko jie pradėjo	Kur jie dabar
Justė Banskė – Toksika (LT)	Į grunto valymo aikštelę atėjo kaip pagalbininkė, turėdama su ekologija nesusijusią specialybę. „Į šią sritį patekau netikėtai.“	Per 15 metų perėjo operatorės, specialistės, vyresniosios ir vyriausiosios specialistės pareigas – o 2025 m. tapo visos Klaipėdos aikštelės vadove.
Arūnas Liubinavičius – KRATC (LT)	„Mano išsilavinimas nesusijęs su šia sritimi.“	Nuo 2002 m. regioninio atliekų tvarkytojo komunikacijos vadovas, šiandien – vienas pagrindinių visuomenės švietėjų atliekų rūšiavimo klausimais Klaipėdos regione.
Evaldas Stakė – BrandaLT (LT)	„Į šią sritį atėjau nebūdamas ekspertas – pradėjome dirbti kaip entuziastai, užsikrėtę tvarumo idėja.“	Veikiančios kompostavimo įmonės direktorius, taikantis aeruojamą metodą, perimtą keliaujant į Estiją ir po parodas visoje Europoje.
Adrian Pietrzkiewicz – Perro y Osito (ES)	Rinkodaros karjera ir „jokių žinių apie žaliąjį verslumą“.	Valdo tvarią svečių namų erdvę su maitinimo verslu be plastiko, kulinarijos dirbtuvėmis, poilsio programomis ir paplūdimių tvarkymo akcijomis.
Vinoteca įkūrėjai (ES)	Jokio restauravimo diplomo – „turėjome mokytis darant“.	Vyno ir gurmaniško maisto erdvė, apstatyta senoviniais baldais, kuriuos restauravo patys (profesionalą samdė tik sudėtingiausiems atvejams).
Rimutė Vismantienė – Beglobiai (LT)	Jokio techninio išsilavinimo; pradėjo nuo vieno kambario katėms.	Dvidešimt metų vadovauja prieglaudai, kurioje beveik viskas taisoma, perstatoma ir naudojama pakartotinai.
TeneLearning komanda (ES)	Pedagogai, ne amatininkai ar aplinkosaugos specialistai: „kaip pedagogai turėjome tvirtą pagrindą mokyme ir socialinėje įtrauktyje“.	Jie veda antrinio panaudojimo dirbtuves, kuriose rastos atliekos paverčiamos paklausiais gaminiais, ir griaua mitus įrodinėdami: žengti į žaliąją ekonomiką pradinio kapitalo nereikia.

Du pašnekovai yra tam tikros išimtys, kurias tiesiog būtina paminėti. „Finca Encuentro“ įkūrėjas pradėjo su ekonomikos studijomis ir daugiau nei dvidešimties metų patirtimi ekologiniame žemės ūkyje; Vėžių ūkio savininkas turi ekologinės biologijos ir zoologijos diplomus. Vis dėlto abu yra vieni iš tų, kurie labiausiai pabrėžia: įgyta kvalifikacija buvo tik atspirties taškas, o tikrasis supratimas atėjo tiesiog dirbant.

Ko jiems iš tiesų reikėjo vietoj to?

Jei formalus išsilavinimas nebuvo tas bilietas į sėkmę – kas juo tapo? Mūsų kalbinti pašnekovai vienbalsiai įvardijo tuos pačius lemiamus veiksnius:

- **Smalsumas.** „Toksikos“ aikštelės vadovė sako, kad būtent jos, kaip naujokės, smalsumas pelnė bendrovės pasitikėjimą ir atvėrė kelią paaukštinimui – „man viskas buvo įdomu“.
- **Noras mokytis iš tų, kurie jau dirba.** „BrandaLT“ vyko semtis patirties pas užsienio operatorius, kad perimtų efektyvesnį kompostavimo metodą, o ne eikvotų laiką ir išteklius kurdama jį nuo nulio.
- **Mokymasis darant.** Net ir turėdamas 20 metų patirtį ekologiniame ūkyje, „Finca Encuentro“ įkūrėjas tikina: „Joks planavimas neatstos realių darbų. Miško sodo sodinimas mane išmokė to, ko joks teorinis planas niekada nebūtų išmokęs.“
- **Pozityvus nusiteikimas ir atvirumas.** „Finca Encuentro“ teigia, kad esminis reikalavimas kiekvienam komandos nariui – tiesiog pozityvus požiūris, „net jei jis ir neturi išankstinių žinių apie tvarumą ar žemės ūkį“. Tam pritaria ir „Biopompas“ kūrėjai: nuoširdus domėjimasis tvarumu bei noras mokytis yra kur kas svarbesni už turimus techninius įgūdžius.

Ar žinote?

Ne kiekvienas žaliasis sektorius yra vienodai atviras pradedantiesiems. Pavyzdžiui, „Toksika“ pastebi, kad techniškesnėms pareigoms aplinkosaugos, biologijos ar inžinerijos diplomai suteikia realų pranašumą – dauguma jų darbuotojų turi būtent inžinerinį išsilavinimą. Pagrindinė pamoka – ne ta, kad kvalifikacija yra visai nesvarbi. Pagrindinė žinutė ta, kad daugelyje žaliosios ekonomikos sričių ji vaidina kur kas mažesnę vaidmenį, nei įsivaizduoja jauni žmonės.

7. Nuo atliekų – iki vertės: ką parodė mūsų tyrimas

Skaitymo trukmė: apie 3 min.

1 įžvalga: daug tinkamų naudoti medžiagų tiesiog išmetama

Sint Martene „Meadowlands B.V.“ – pagrindinė salos atliekų surinkimo įmonė – patvirtino, kad viešieji konteineriai yra per maži ir perpildomi per kelias valandas, o stambiagabaričiai daiktai (ypač po audrų apgadinti baldai) dažnai tiesiog paliekami, nes gyventojai „nežino, ką dar su jais daryti“. EPIC projektas „Perpetual Plastic“ buvo sukurtas būtent todėl, kad tvarkymo akcijų metu buvo randami dideli kiekiai putplasčio ir vienkartinio plastiko.

2 įžvalga: skirtingi atliekų srautai tinka skirtingiems verslo modeliams

Atliekų srautas	Kur tai matėme	Kokį verslo modelį palaiko
Seni / apgadinti baldai	„Vinoteca“ (ES), „Meadowlands“ (Sint Marteno audros), „Finca Encuentro“ (ES)	Restauravimas ir perpardavimas, perdirbti baldai, interjero dizainas svetingumo sektoriui
HDPE/PP buitinis plastikas	EPIC (Sint Maarten)	Liejimo būdu gaminami dirbiniai (papuošalai, namų apyvokos daiktai, suvenyrai), perdirbtos plokštės
Perteklinis / neparduotas maistas	„Freegan Food Foundation“ (Sint Martenas), „Perro y Osito“ (ES)	Maisto išsaugojimas ir perskirstymas, „pirk vieną – padovanok kitą“ virtuvės, maitinimas nuo ūkio iki stalo
Žaliosios / sodo atliekos	„BrandaLT“ (LT), KRATC (LT)	Pramoninis kompostavimas, biokuras, biometanas
Naftos produktais užterštas gruntas ir vanduo	„Toksika“ (LT)	Bioremediacija ir išvalyto grunto perpardavimas statyboms / sąvartynų dengimui
Jūros stiklas, medienos nuopliušos, tekstilės ir plastiko atraižos	„TeneLearning“ dirbtuvės (ES)	Rankų darbo papuošalai ir dekoras, nulinio kapitalo mikroverslas
Didelės talpos higienos / valymo skysčiai ir pakuotės	„Biopompas“ (ES)	Papildymo mažmeninė prekyba (bag-in-box), daugkartinės talpyklos

Ar žinojai?

„Biopompas“ papildymo sistema remiasi Bag-in-Box formatu – 5 litrų Bag-in-Box talpykla sunaudoja apie 70 % mažiau plastiko (pačios „Biopompas“ duomenimis) nei tokio pat dydžio įprasta plastikinė talpykla, o kartonas ir vidinis maišelis gali būti perdirbti.

3 įžvalga: paklausos pusė

Trečioji įžvalga mus tikrai nustebino. Manėme, kad plėtoti žiedinę ekonomiką labiausiai trukdo pasiūlos stygius – žaliavų stoka ar riboti apdorojimo pajėgumai. Vis dėlto paaiškėjo, kad kelios mūsų aplankytos organizacijos susiduria su visiškai priešingu iššūkiu: jų turimi pajėgumai ar pagaminta produkcija tiesiog pilnai nepanaudojama, nes nėra kam jos pirkti.

Spraga	Ką jie mums pasakė	Kokią galimybę tai sukuria
Kompostas be pirkėjų	KRATC: žaliųjų atliekų kiekiai kasmet auga, „vienintelė dabartinė problema ta, kad pagaminto komposto paklausa nedidelė“ – susikaupė didelis perteklius, kuriam aktyviai ieškoma pirkėjų.	Paruošto komposto platinimas, rinkodara, fasavimas ar perpardavimas sodininkams, kraštovaizdžio tvarkytojams ir smulkiems ūkiams.
Valymo pajėgumai be atliekų	„Toksika“: Lietuvoje yra apie 5 000 potencialių naftos produktais užterštų taršos židinių, ES skiria lėšų jiems tvarkyti – bet savivaldybės tas lėšas išleidžia kitiems prioritetams. „Valymo pajėgumų yra, trūksta tik atliekų.“	Atstovavimas, tarpininkavimas ir taršos židinių identifikavimas – užterštų teritorijų susiejimas su joms išvalyti reikalingais įrenginiais.
Gaminiai, negaunantys vietos lentynose	EPIC gamina namų apyvokos daiktus bei suvenyrus iš perdirbto plastiko ir aktyviai siekia patekti į suvenyrų parduotuves, turizmo sektoriaus įmones bei oro uostų prekybos vietas.	Pagrindiniai smulkiųjų perdirbtų gaminių kūrėjų iššūkiai – mažmeninė partnerystė, platinimas ir pardavimai.
Technologijos, negaunančios investicijų	Bendrovė „Meadowlands“ mano, kad Sint Martene būtų galima sėkmingai taikyti atliekų pavertimo energija ar kompostu technologijas – „jei tik būtų pakankamas atsakingų institucijų įsipareigojimas ir investicijos“.	Kol kas visas atliekų perdirbimo sektorius saloje beveik neegzistuoja – pamatas yra visiškai tuščias.
Išvalytas gruntas, neturintis teisinio panaudojimo	Bendrovė „Toksika“ siekia, kad įstatymu būtų įtvirtintas reikalavimas išvalytą gruntą naudoti kelių bei geležinkelių pylimams – šiuo metu dėl teisinių apribojimų jis tiesiog yra sandeliuojamas.	Tai rodytų politinio atstovavimo (viešojo intereso gynimo) svarbą: procesas gal ir neatrodo efektingas, tačiau jis gali atverti visą rinką.
Renginiai be pritaikytos atliekų sistemos	Klaipėdos Jūros šventė per tris dienas pritraukia beveik pusę milijono lankytojų, o miesto atliekų kiekis išauga 3–4 kartus – didžiausią dalį sudaro vienkartinės pakuotės. Nuolatinių konteinerių mieste toli gražu nepakanka, todėl kasmet tenka atvežti daugiau nei 230 papildomų (KRATC).	Renginių atliekų tvarkymo paslaugos: laikina rūšiavimo infrastruktūra, užstatinė indų ir puodelių sistema, specialios valymo bei rūšiavimo komandos ir daugkartinės įrangos nuoma.

8. Žaliojo verslo modeliai: 13 istorijų iš lauko tyrimų

Skaitymo trukmė: apie 20 min.

Šios istorijos surinktos atliekant lauko tyrimus 2026 m. gegužės–birželio mėnesiais.

Ne visi pavyzdžiai – pradedantieji verslai.

Žemiau aprašytos trylika organizacijų nėra tiesiog trylika verslo idėjų. Kai kurias iš jų be jokio pradinio kapitalo įkūrė pavieniai entuziastai. Kitos – tai licencijuotos pramonės įmonės su sunkiąja technika, kvalifikuotais darbuotojais ir teisiniais įsipareigojimais, kurių įgyvendinimas trunka metus. Tačiau dėmesio vertos visų grupių patirtys – tik dėl skirtingų priežasčių.

	Kas tai yra	Šioje srityje
Pradėk čia	Verslo modeliai, kuriuos jaunas žmogus gali įgyvendinti turėdamas minimalų pradinį kapitalą arba visai be jo: amatai iš antrinių žaliavų, daiktų remontas bei pakartotinis naudojimas, papildymo (be pakuočių) parduotuvės, smulkusis perdirbimas ir tvari maitinimo veikla (be atliekų).	„TeneLearning“, „Vinoteca“, „Biopompas“, „Perro y Osito“, „Freegan“ dėvėtų daiktų parduotuvė
Kur augti	Visiškai įmanoma, tačiau būtina turėti žemės sklypą, įrangą, reikiamus leidimus ir dažniausiai komandą. Tai realus žingsnis antrajam verslo etapui arba plėtrai su patyrusiu partneriu.	„Finca Encuentro“, „BrandaLT“, Vėžių ūkis, EPIC
Mokykis iš jų arba prisijunk	Tai licenzijuojama veikla, reikalaujanti specialių leidimų, techninio pasirengimo ir griežtos saugos kontrolės. Su šiomis organizacijomis verta susipažinti, kad suprastum, kaip iš tikrųjų veikia procesai ir ko reikia rinkai. Svarstyk jas kaip galimybę savo karjerai, praktikai ar partnerystei, o ne kaip pirmąjį savo verslą.	„Toksika“, KRATC, „Meadowlands“, gyvūnų prieglauda „Beglobiai“

Pavojingosios atliekos, maisto švaistymo mažinimas, plastiko perdirbimas, stambiamastis kompostavimas ir gyvūnų gerovė – visose šiose srityse galioja griežti teisiniai reikalavimai bei kyla reali rizika tau, visuomenei bei aplinkai. Prieš pradedant bet kokią licencijuojamą veiklą, prireiks atitinkamų leidimų, kvalifikacinių mokymų ir valstybinių patikrinimų. Todėl partnerystė su jau veikiančiu operatoriumi beveik visada yra kur kas saugesnis ir išmintingesnis pirmasis žingsnis.

8.1 Perdirbimas į vertingesnį daiktą ir restauravimas

1. „Vinoteca Con Pasión“

Šalis	Ispanija (Tenerifė)
Sektorius / modelis	Vyno baras ir gurmaniško maisto erdvė, įrengta naudojant naujam gyvenimui prikeltus antikvarinius baldus.
Pagrindinė žalioji praktika	Naujų baldų atsisakymas restauruojant paveldėtus ar naudotus baldus; stalai, pagaminti iš senų vyno statinių; vietos gamintojų („nulinio kilometro“) produktų tiekimas; daugkartiniai indai ir biologiškai skaidžios pakuotės išsinešimui.

Trys įkūrėjai – kanariečių ir olandų pora bei jų verslo partneris – sukūrė išskirtinę vyno ir gurmaniško maisto erdvę. Tvarumas čia gimė iš labai paprastos asmeninės nuostatos: jiems tiesiog nepatiko išmesti daiktų. Netekus artimojo ir likus senų baldų, jie nusprendė juos restauruoti, o ne pirkti naujus. Restauravimo amato mokėsi tiesiog eigoje, o profesionalų pagalbą pasitelkė tik pačiam sudėtingiausiam baldui – sofai.

Ši istorija įrodo, kad tvarumas neprivalo būti tavo verslo atskaitos taškas. Jis gali prasidėti kaip itin praktiškas, asmenišką pasirinkimas („mums tiesiog nesinori visko išmesti“) ir pamažu išaugti į vientisą filosofiją, formuojančią tiekėjų atranką, pakuočių sprendimus bei meniu.

Biurokratinių ir teisinių reikalavimų jie nelaikė kliūtimi: maisto saugos, higienos ir atliekų tvarkymo taisyklės atrodė savaime suprantamos. Daug didesnis iššūkis buvo suderinti tvarumo principus su aukštais kokybės standartais, keliamais aukšto lygio restoranui.

Ta pati mąstysena lydi ir darbą virtuvėje. Likę puikios kokybės produktai, kurie klientams jau netiekiami, atitenka komandos pietums, o ne keliauja į šiukšliadėžę. Kaip sako patys įkūrėjai, maistas yra vertingas išteklius, o ne vienkartinio naudojimo daiktas.

Nesistenk nuo pirmos dienos sukurti tobulai tvaraus verslo. Tvarius įpročius diek palaipsniui: rinkis vietos tiekėjus, mažink atliekas, prikalk baldus naujam gyvenimui – net ir mažiausi pokyčiai laikui bėgant duoda stulbinamų rezultatų.

2. Gyvūnų prieglauda „Šilutės beglobiai“

Šalis	Lietuva (Šilutė)
Sektorius / modelis	NVO gyvūnų prieglauda, naudojanti beveik vien taisytus daiktus ir dovanotas medžiagas.
Pagrindinė žalioji praktika	Draskyklių, voljerų, durų, langų remontas ir pakartotinis naudojimas, atsisakant naujų pirkinių; dar tinkamų virvių ir kitų detalių išsaugojimas iš sulūžusios įrangos.

Tai tikrai nėra kelias pradedančiajam. Gyvūnų prieglaudos veikla reikalauja griežtų teisinių įsipareigojimų, valstybinių patikrinimų ir privalomų leidimų, kuriuos būtina gauti dar prieš atveriant duris pirmajam gyventojui. Pati įkūrėja pataria neskubėti. Su šia istorija susipažink kaip su pačiu ryškiausiu daiktų remonto bei pakartotinio naudojimo pavyzdžiu visame šiame metodiniame rinkinyje.

Prieglaudos įkūrėja ir vadovė Rimutė Vismantienė veiklą vysto vadovaudamasi paprasta taisykle: „Kam pirkti naują daiktą, jei gali pritaikyti seną?“. Naujų pirkinių čia beveik nebūna. Prieglaudoje nuolat taisomos bei atnaujinamos dovanotos kačių draskyklės, ardomi susidėvėję mediniai aptvarai ir iš tų pačių žaliavų statomi nauji. Statyboms bei įrengimui pakartotinai panaudojamos virvės, linoleumas, durys ar langai, kuriuos paaukoja vietos gyventojai ir įmonės. Tokiam darbui reikia itin praktiškų įgūdžių: fizinės ištvermės, kantrybės bei bazinių remonto žinių, įgyjamų tiesiog dirbant

Papildymas (2026 m. rugpjūtis): Šiuo metu prieglaudoje glaudžiasi 12 šunų bei 55 katės ir kačiukai. Organizacijos socialiniai tinklai atskleidžia ir kitą pakartotinio medžiagų naudojimo pusę – nuolatinės priežiūros būtinybę. Kiekvieną pavasarį komanda kruopščiai peržiūri vidaus ir lauko voljerus: perdažo būdas bei paaukštintas guoliavietes, taiso tvoreles, atnaujiną ir apsaugos priemonėmis apdoroja seną medieną, keičia susidėvėjusias grindų lentas, kad šunims netektų gulėti tiesiai ant žemės. Tuo pačiu ritmu vidaus patalpos iš naujo perdažomos ir paruošiamos žiemai.

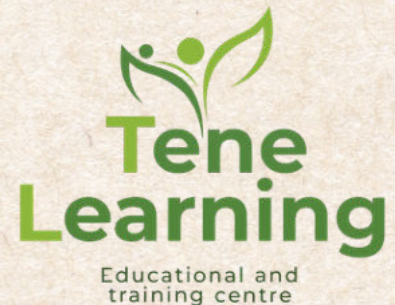
Ši kasmetė rutina ir yra priežastis, kodėl pakartotinis medžiagų naudojimas iš tiesų veikia. Naujam gyvenimui prikeltas daiktas amžinas būna ne dėl medžiagų tvirtumo, o dėl reguliarios priežiūros. Jei tavo verslas remiasi naudota ar dovanota įranga, įtrauk jos priežiūros laiką į darbo kalendorių dar prieš kylant problemoms – ir skaičiuok šias valandas kaip tikrąsias veiklos sąnaudas.

„Nėra jokios prasmės pirkti naujo daikto, kai senąjį galima sutaisyti ir panaudoti vėl. Tačiau būk sąžiningas su savimi ir aiškiai įvertink tenkančią atsakomybę prieš pradėdamas bet koki rūpesčiu bei globa grįstą verslą.“

8.2 Prekyba be atliekų ir rankdarbiai iš atliekų

3. „TeneLearning“ – žiedinių amatų mokymai

Šalis	Ispanija (Tenerifė)
Sektorius / modelis	Švietimo modelis: mokoma gaminti papuošalus ir dekorą iš perdirbtų medžiagų
Pagrindinė žaliaji praktika	Nemokamų žaliavų rinkimas (jūros stiklas, medienos atraižos, tekstilės ir plastiko likučiai) bei nulinio biudžeto rinkodara, pasitelkiant tik išmanųjį telefoną ir socialinius tinklus.

„TeneLearning“ organizuoja mokymų programą „Tvaraus verslumo ir kūrybiškumo skatinimas žiedinėje ekonomikoje“. Čia pažeidžiamų grupių atstovai – įskaitant žmones, kuriantiems gyvenimą iš naujo po migracijos ar asmeninių iššūkių – mokosi išmestas medžiagas paversti unikaliais papuošalais bei dekorų elementais, skirtais pardavimui. Dalyviai skatinami žaliavų ieškoti tiesiog savo artimoje aplinkoje, todėl tokio verslo pradžia praktiškai nereikalauja finansinių investicijų.

Šis modelis visiškai panaikina finansinius barjerus startui. Tau nereikia nei studijos, nei profesionalios fototechnikos, nei mokamos reklamos. Saugiai ir estetiškai nufotografuoti savo darbus galima natūralioje šviesoje ant akmens ar medžio fono, o pardavinėti – bendruomenių grupėse bei socialiniuose tinkluose, net nesvarstant apie rinkodaros biudžetą.

Organizacijos vadovė Olga Keliy pabrėžia, kad ši veikla suteikia ne tik ekonominę, bet ir gilią psichologinę grąžą: suteikdamas išmestam daiktui antrąjį gyvenimą, kūrėjas kartu atkuria savo vertės bei prasmingos veiklos pojūtį ir mažina socialinę atskirtį.

„Autentiškumas ir tikra istorija yra tavo didžiausia stiprybė. Žmonės perka ne tik patį gaminį – jie perka visą jo kelionę: kaip tu jį išgelbėjai ir atgaivinai. Neapsunkink ir neperkrauk savo pristatymo internete.“

4. „Biopompas“

Šalis	Ispanija (Puerto de la Cruz, Tenerifė)
Sektorius / modelis	Prekyba be pakuočių: pilstomos asmens higienos, valymo ir skalbimo priemonės
Pagrindinė žaliųjų praktika	Didmeninis tiekimas „Bag-in-Box“ pakuotėse (pačios įmonės „Biopompas“ duomenimis, tai leidžia sumažinti plastiko sąnaudas apie 70 %, palyginti su vienkartinėmis talpyklomis); galimybė pirkėjams naudoti savo atneštas daugkartines pakuotes; biologiškai skaidžių ir su gyvūnais netestuotų produktų asortimentas.

Įkūrėjai Airamas ir Marta verslą „Biopompas“ sukūrė turėdami aiškų tikslą – padėti žmonėms lengviau atsisakyti vienkartinio plastiko kasdienybėje. Į parduotuvę atvykę pirkėjai atsineša savo tarą ir įsipila tiek higienos, valymo ar skalbimo priemonių, kiek jiems reikia. Greta to siūloma ekologiška kosmetika bei natūralios liufos kempinės.

Didžiausias iššūkis veiklos pradžioje buvo ne techniniai sprendimai, o vartotojų įpročiai: reikėjo įtikinti klientus keisti visą gyvenimą formuotus pirkimo modelius. Įkūrėjai šį barjerą įveikė nuosekliai šviesdami bendruomenę, o ne investuodami į agresyvią reklamą.

Bėgant laikui keitėsi ir pats verslo modelis – nuo grynai fizinės parduotuvės pereita prie aktyvesnės prekybos internetu bei tiekimo kitiems verslams. Tai puikus įrodymas, kad net ir pati stipriausia pradinė idėja laikui bėgant turi išlikti lanksti ir nebijoti keisti formos.

„Tvarumas neturi būti tiesiog rinkodaros sąvoka – tai vertybė, kuria privalai vadovautis nuo pat pirmos dienos. Bendruomenė, kurią vienija tos pačios vertybės kaip ir tave, visada bus vertingesnė už bet kokią reklamos kampaniją.“

8.3 Tvarus svetingumas, maistas ir žemės ūkis

5. „Perro y Osito“ – svečių namai ir maitinimas

Šalis	Ispanija (San Andrés, Santa Cruz, Tenerifė)
Sektorius / modelis	Svečių namai, iš kurių išaugo tvaraus maitinimo ir renginių verslas
Pagrindinė žalioji praktika	Maitinimo paslaugos be vienkartinio plastiko, naudojant vietos ūkininkų produkciją; biologiškai skaidžios pakuotės iš vieno patikimo vietos tiekėjo bei rengiamos reguliarios paplūdimių tvarkymo akcijos.

Viskas prasidėjo nuo paprastos idėjos: įkūrėjas Adrian Pietraszkiewicz pastatą įsigijo kaip įprastą būstą turistams. Norėdamas sutaupyti, jį apstatė naudotais baldais – tvarumas tuo metu net nebuvo pradinis tikslas. Tačiau ši filosofija gimė natūraliai, augant kartu su panašiai mąstančia svečių ir gyventojų bendruomene.

Lūžis įvyko, kai pusmečiui čia apsistojęs šefas pradėjo gaminti maistą pagal individualius pageidavimus. Iš šio neformalaus susitarimo išaugo visavertė maitinimo paslauga su griežta nulinio plastiko politika: atsisakę pigių importinių plastikinių pakuočių, įkūrėjai surado patikimą vietinį biologiškai skaidžių pakuočių tiekėją.

Šiandien ši erdvė atveria duris kulinarijos dirbtuvėms, jogos bei meditacijos stovykloms ir reguliariai organizuoja paplūdimių tvarkymo akcijas. Visa ši veikla ne tik vienija bendruomenę, bet ir organiškai finansuoja viena kitą.

Įkūrėjas atvirai pripažįsta, kad pasiekti 100 % tvarumą daugumai verslų yra praktiškai nerealu: „Netikiu, kad įmanoma būti visiškai tvariam... Tačiau tu gali laipsniškai diegti „žalias“ idėjas į verslą, kuris iš pradžių net nebuvo taip sumanytas, ir augti žingsnis po žingsnio.“

Verslumas yra kelionė, o ne galutinis tikslas, todėl visada būk pasiruošęs pokyčiams. Galiausiai tavo pradinė idėja ir galutinis projektas gali skirtis kaip diena ir naktis – ir tai yra visiškai normalu.

Ar žinotai?

Nė vienas iš šių pajamų šaltinių nebuvo numatytas pradiname plane. „Perro y Osito“ maitinimo paslaugos gimė atsitiktinai, čia apsistojusiam šefui pradėjus gaminti maistą svečiams, o „Finca Encuentro“ patalpų nuoma vaikų darželiui atsirado tik laikui bėgant. Būkite budrūs – neretai jūsų pirmojo verslo viduje slepiasi antrasis, turintis kur kas didesnę potencialą.

6. „Finsa Encuentro“

Šalis	Ispanija (Puerto de la Cruz, Tenerife)
Sektorius / modelis	Regeneratyvus ūkis, ekologiškas apgyvendinimas ir edukacinio turizmo verslas
Pagrindinė žalioji praktika	Autonominis kompostavimas, natūralūs insekticidai bei trąšos. Statyboms ir baldams beveik išskirtinai naudojama dovanota mediena, medinės paletės, perdirbtas stiklas ir automobilių padangos. Apdailai pasirinkti natūralūs kalkių dažai, o sienų izoliacijai – kanapių ir kalkių mišinys (hempcrete).

FINCA ENCUESTRO

Bendraįkūrėjas Davidas Keswani Gonzálezas sujungė daugiau nei 20 metų ekologinio ūkininkavimo patirtį bei ekonominį išsilavinimą. Jo tikslas buvo sukurti ūkį, kuris būtų tvarus tiek ekologiškai, tiek finansiškai. Beveik visas statybines medžiagas čia pavyksta gauti nemokamai: stiklo atraižos keliauja iš vietinių stiklo dirbtuvių, medienos likučiai – iš statybviečių bei miško kirtaviečių, medinės paletės – iš viešbučių bei pramonės rajonų, o panaudoti ratai ir padangos – iš autoservisų.

Šis verslo modelis tvirtai stovi ant trijų ramsčių. Pirmasis – maisto auginimas ir pardavimas restoranams bei kasdieniniams daržovių prenumeratos krepšeliai. Antrasis – apgyvendinimo paslaugos, skirtos praktikantams, „Erasmus+“ programų dalyviams ir panašiai mėstantiems keliautojams. Trečiasis – švietimas: edukacinės dirbtuvės bei ekskursijos, kurias gali užsisakyti per tokias platformas kaip „GetYourGuide“ ar „Airbnb Experiences“, taip pat per partnerystes su universitetais bei mokyklomis.

Didžiausia kliūtis tapo biurokratiniai barjerai: atmesti leidimai privertė įkūrėjus iš esmės perprojektuoti pradinį planą ir atidėjo finansinių prognozių įgyvendinimą. Šioje situacijoje prireikė kreditorių, architektų bei teisininkų pagalbos.

Ūkyje giliai prigijusi autonomiškumo idėja. Natūralūs dažai čia gaminami iš vandens bei kalkių, juos sutirštinant vietinių opuncijų kaktusų ekstraktu. Pagal išstobulintą receptą verdamas ir rankų darbo muilas: jo gamybos paslaptis įkūrėjai perėmė iš bičiulio dirbtuvių, o išskirtinį aromatą jam suteikia vietoje augantys augalai.

„Jokiu būdu nepervertink administracinių iššūkių: dar prieš pradėdamas veiklą išsamiai išsiaiškink, kokių leidimų, mokesčių bei teisinės formos tau prireiks. Kartu su profesinėmis žiniomis būtinai ugdyk ir stiprią finansinę bei vidinę ištvermę.“

7. „Freegan Food Foundation“

Šalis	Sint Martenas
Sektorius / modelis	Maisto gelbėjimas, dėvėtų daiktų parduotuvė ir bendruomeninė virtuvė („pirk vieną – paaukok vieną“)
Pagrindinė žalioji praktika	Perteklinio maisto gelbėjimas iš prekybos centrų bei didmenininkų ir jo perskirstymas bendruomenei; pigių dėvėtų daiktų parduotuvė, siūlanti drabužius, namų apyvokos reikmenis bei baldus.

Vykdantysis direktorius Joostas de Jongas apibūdino tris tarpusavyje susijusias veiklos kryptis. Pirmoji – maisto gelbėjimas ir jo dalijimas nepasiturinčioms šeimoms. Antroji – dėvėtų daiktų parduotuvė, kuri perparduoda arba atiduoda dovanotus drabužius, namų apyvokos reikmenis, elektroniką bei baldus. Trečioji – bendruomenės virtuvė, tiekianti patiekalus visuomenei pagal modelį „pirk vieną – paaukok vieną“.

Baldų atliekos tapo tyrimo objektu „GREENOVATE“ projekte – tai itin opi problema Sint Marteno saloje. Kadangi formalios atliekų tvarkymo infrastruktūros čia mažai, stambiagabaričiai daiktai dažnai tiesiog paliekami likimo valiai, ypač praūžus uraganams. Tuo pat metu daugybė gyventojų neišgali nusipirkti naujų baldų. Taip vienu metu susidaro dvi problemos – atliekų ir prieinamumo, o šią spragą kaip tik gali užpildyti baldų atnaujinimas ir perdirbimas. Beje, prekyba „Facebook“ platformoje jau dabar yra pagrindinis neformalus naudotų baldų kanalas saloje.

Partnerystė su rėmėjais čia remiasi abipusiu pasitikėjimu ir abiem pusėms aiškia verte, o ne griežtais formaliais susitarimais. Verslui tai – ne tik galimybė išvengti išmetimo išlaidų, bet ir atviras būdas kurti tvarią, atsakingą reputaciją bendruomenėje.

„[vardyk konkrečią problemą, kuri tau iš tikrųjų rūpi, užuot griebęsis abstrakčių idėjų, ir pradėk nuo mažų žingsnių: išbandyk bandomąją versiją, klysk pigiai ir užmegzk nuoširdų ryšį dar prieš ko nors prašydamas.“

Ar žinotai?

Į „Freegan Food Foundation“ maisto turgelį, kuriame lankytojai gali patys išsirinkti jiems reikalingus produktus, kas savaitę užsuka apie 100 šeimų. Kiekvienai iš jų čia pasiūlomas ir asmeninis konsultantas, padedantis spręsti ne tik maisto trūkumo, bet ir kitus iškilusius gyvenimo iššūkius.

8.4 Atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kompostavimo įmonės

8. „Meadowlands B.V.“

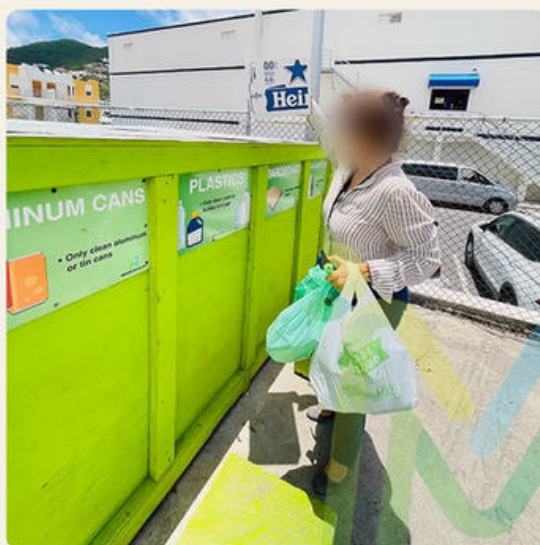
Šalis	Sint Martenas
Sektorius / modelis	Privati atliekų surinkimo įmonė – pagrindinis salos paslaugų teikėjas
Pagrindinė žaliaji praktika	Kasdienis atliekų surinkimas nuosavu šiukšliavežių transportu (jau nuo 4 val. ryto), kiemų tvarkymas, medžių šalinimas, patalpų valymas po renginių ir atliekų konteinerių dovanojimas bendruomenės projektams.

Tai tikrai nėra kelias pradedančiajam – norint surinkti visos salos atliekas, prireiks rimto autoparko ir atitinkamų licencijų. Tačiau pažvelk į šį pavyzdį iš kitos pusės: jis atskleidžia aplink esančias paslaugų spragas. Pagalvok apie siauresnes nišas – renginių atliekų tvarkymą, patalpų valymą po švenčių ar stambiagabaričių daiktų išvežimą.

„Meadowlands“ yra vienintelis atliekų surinkėjas visoje saloje. Įmonė valdo keturis šiukšliavežius ir kelias mažesnes transporto priemones. Kaip teigia darbuotojai, didžiausias jų iššūkis – per maži viešieji konteineriai: jie vėl prisipildo vos per kelias valandas. Dėl to gyventojams susidaro klaidingas įspūdis, kad atliekos apskritai nevežamos, nors brigados savo darbą pradeda dar prieš aušrą.

Įmonė mato realų potencialą saloje pritaikyti kitur jau pasiteisinusias atliekų pavertimo energija ar kompostu technologijas – jei tik valstybės institucijos skirtų tam reikalingas investicijas.

Nuotraukose – jų kasdienis darbas.

Ar žinote?

„Meadowlands“ surinkimo brigados savo darbą pradeda jau 4 valandą ryto. Tad jei dieną matai pilną konteinerį, tai nebūtinai reiškia, kad atliekos nebuvo išvežtos – tiesiog dėl didelio srauto jis vėl prisipildė vos per kelias valandas.

9. EPIC – “Perpetual Plastic”

Šalis	Sint Martenas
Sektorius / modelis	Plastiko perdirbimo įmonė ir socialinės įtraukties darbo vieta
Pagrindinė žaliąji praktika	2 tipo (HDPE) ir 5 tipo (PP) buitinio plastiko perdirbimas į žiedus, vazonus, padėkliukus, šachmatų figūras ir kitus gaminius; viešas surinkimo konteineris, atrakinamas QR kodu

„EPIC“ apjungia dvi svarbias misijas: ji veikia ir kaip perdirbimo įmonė, ir kaip įtrauki darbo vieta žmonėms, turintiems negalią ar psichikos sveikatos sunkumų. Iš šios kasdienės veiklos natūraliai gimė ir projektas „Perpetual Plastic“ – tai tapo tiesioginiu atsaku į gausius putplasčio bei vienkartinio plastiko kiekius, kuriuos komanda nuolat surinkdavo per aplinkos švarinimo akcijas.

Visa gamybos grandinė – nuo rūšiavimo pagal tipą bei spalvą, plovimo ir smulkinimo iki liejimo, aušinimo bei galutinės apdailos – yra įgyvendinama naudojant specialią įrangą (smulkintuvus, purkštuvus ir liejimo sistemas), gautą bendradarbiaujant su analogiškais Karibų perdirbimo projektais.

Be perdirbimo veiklų, EPIC ypatingą dėmesį skiria švietimui ir prevencijai. Organizacija rengia edukacinius vizitus moksleiviams, siūlo praktikos vietas vietos gimnazistams bei tarptautiniams studentams ir glaudžiai bendradarbiauja su verslu – viešbučiais, skalbyklomis bei švietimo įstaigomis. Tokia įtrauktis leidžia stabdyti taršą dar prieš jai atsirandant ir sumažinti vienkartinio plastiko vartojimą tiesiai iš šaltinio.

Ar žinojai?

Per vienus metus EPIC perdirbamo plastiko kiekis beveik padvigubėjo: nuo maždaug 572 kg 2024 m. iki daugiau nei 1 093 kg 2025-aisiais. O platesnis projektas „Perpetual Plastic“, per pirmuosius dvejus jo gyvavimo metus surinko virš 2 000 kg plastiko atliekų (remiantis pačios EPIC 2024–2025 m. duomenimis).

10. „BrandaLT“

Šalis	Lietuva (Klaipėdos regionas)
Sektorius / modelis	Pramoninio žaliųjų atliekų kompostavimo įmonė
Pagrindinė žalioji praktika	Aeruojamas kompostavimas (oras pučiamas po atliekų krūvomis, kad greitintų irimą)

BRANDA

Direktorius Evaldas Stakė verslą apibūdina kaip popieriuje idealiai atrodantį modelį: gauni pajamas už atliekų surinkimą, o vėliau dar parduodi iš jų pagamintą kompostą. Didžiausiu kasdieniu iššūkiu buvo tapę kaimynų skundai dėl kvapo. Šią problemą pavyko išspręsti komposto sijojimą perkėlus į uždara angara su probiotikus purškiančiomis „patrankomis“.

Bendrovė „BrandaLT“ sudaro sutartis su didžiosiomis maisto pramonės įmonėmis, kurie už netinkamų atliekų pašalinimą moka iš savo kišenės – taip užtikrinama aukšta įmonės naudojamos žaliavos kokybė.

Verta paminėti, kad „BrandaLT“ veiklos ne pradėjo visiškai be jokio užnugario: pradinę paramą ji gavo per Nacionalinę mokėjimo agentūrą, įsitraukusi į Kaimo plėtros programą. Tai puikus pavyzdys, jog valstybės finansavimo mechanizmai yra skirti būtent tokioms veikloms, kurias bankai vertina kaip pernelyg rizikingas.

Atnaujinanti informacija, 2026 m. liepa: Praėjus dviems mėnesiams po mūsų vizito, pagrindinė KRATC akcininkė – Klaipėdos miesto savivaldybė – uždegė žalią šviesą planui perimti „BrandaLT“ teritoriją. Šiuo rinkinio ruošimo metu sprendimas jau priimtas, bet sandoris dar nebaigtas; tikimasi, kad kompostavimas toje vietoje bus galimai nutrauktas.

Aprašytą atvejį paliekame tokį, koks jis buvo užfiksuotas, nes jame glūdi dvi vertingos pamokos. Pirmoji jų – apie gamybinius trikdžius. „BrandaLT“ atviravo, kad kvapai buvo didžiausias jų galvos skausmas, ir jie net investavo į uždara angara bei probiotikų sistemas, tačiau to jiems nepakako. Jei tavo veikla kelia triukšmą, dulkes ar skleidžia kvapus, laikyk tai esmine verslo rizika nuo pat pirmosios veiklų gyvavimo dienos.

Antroji pamoka: tai ne veiklos pabaiga, o tiesiog pardavimas. Šią situaciją lengva klaidingai palaikyti verslo uždarymu, tačiau pažvelgus giliau – tai tiesiog sklandus įkūrėjo pasitraukimas. Verslo kelias neprivalo baigtis tik dviem kraštutinumais: triukšmingu triumfu arba bankrotu. Kai įmonę įsigyja stambesnis tos pačios rinkos žaidėjas, tai yra natūralus ir dažnai iš anksto suplanuotas žingsnis. O sukurti verslą, kurį ateityje bus galima pelningai parduoti – jau savaime yra dar viena verslo strategija.

11. „Toksika“ (Klaipėdos grunto valymo aikštelė)

Šalis	Lietuva
Sektorius / modelis	Valstybės valdoma bioremediacijos įmonė naftos produktais užterštam gruntui ir vandeniui
Pagrindinė žalioji praktika	Biologinis valymas: naftą oksiduojantys mikroorganizmai skaido naftos taršą grunte; išvalytas vanduo pakartotinai naudojamas krūvoms drėkinti arba išleidžiamas į aplinką; išvalytas gruntas naudojamas sąvartynams dengti ir aikštelėms įrengti

Pavojingųjų atliekų tvarkymas reikalauja specialių leidimų, kvalifikacijos ir griežtos priežiūros – tai ne pradedančiųjų eksperimentas. Nagrinėk šį atvejį kaip pavyzdį, atskleidžiantį rinkos nišas, ir pasinaudok galimybe: UAB „Toksika“ siūlo studentams praktikos vietas bei temas baigiamiesiems darbams.

Įmonė valo gruntą ir vandenį, užterštą naftos produktais iš senų degalinių, garažų ar avarijų vietų.

Bendradarbiaudama su Gamtos tyrimų centru, „Toksika“ kuria ir patentuoja naujus mikrobiologinius preparatus. Ji taip pat siekia, kad teisės aktai įpareigotų išvalytą gruntą pakartotinai naudoti statybose (pavyzdžiui, kelių ir geležinkelių pylimams) – tai užtikrintų stabilią jos išvalytos produkcijos paklausą.

Bendrovės švietėjiška veikla išsiplėtė trimis pagrindinėmis kryptimis. Įmonė rengia nemokamas akcijas gyventojams – surinkimo transportu atvyksta į patogias vietas ir surenka dažus, alyvas, tirpiklius, vaistus, baterijas bei filtrus. Savo mokslinius tyrimus ji pavertė keliaujančia paroda „Mikroorganizmų magija“, kuri jau apkeliavo zoologijos bei botanikos sodus, mokslo institutus, universitetus ir įmones, o mokykloms yra siūloma nemokamai. Be to, savo aikštelėje Šiauliuose ji rengia praktines tvarumo konferencijas – vedžioja lankytojus po pavojingųjų atliekų tvarkymo zoną, deginimo įrenginį, sąvartyną bei laboratoriją. O Klaipėdos Jūros šventėje bendrovė prisijungė prie KRATC „Eko salos“ ir pristatė interaktyvią „Baterijų sieną“.

„Pirmiausia nuodugniai išsiaiškink teisinius reikalavimus: reguliuojamuose atliekų sektoriuose visi leidimai, licenzijos ir specializuota įranga reikalauja didelių pradinių investicijų bei nuolatinių konsultacijų su institucijomis.“

12. KRATC – Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras

Šalis	Lietuva
Sektorius / modelis	Regioninis viešasis atliekų tvarkytojas, valdantis rūšiavimo, kompostavimo, energetinio atliekų panaudojimo ir pakartotinio naudojimo infrastruktūrą.
Pagrindinė žaliaji praktika	Nemokamos viešos pakartotinio naudojimo stotelės („IMK“) baldams, dviračiams ir vaikų įrangai; žaliųjų atliekų kompostavimas; panaudoto maistinio aliejaus surinkimas biokurui; maisto atliekų vertimas biometanu; saulės elektrinių parkai ant ūdarytų sąvartynų.

Šis kelias – ne naujokams. Regioninis atliekų tvarkymas remiasi stambia viešąja infrastruktūra ir sunkiąja technika. Žvelk į šį pavyzdį kaip į įžvalgą apie neužpildytas rinkos nišas – neparduotą kompostą ar neišnaudotus pajėgumus, kuriuos galėtų sėkmingai įveiklinti smulkesnis verslas.

Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centro (KRATC) komunikacijos vadovas Arūnas Liubinavičius įmonėje dirba nuo 2002 metų. Per šį laikotarpį jis iš arti stebėjo viso regiono proveržį: nuo chaotiško šiukšlių vertimo sąvartynuose iki sistemos, kurioje į sąvartyną patenka mažiau nei 5 % komunalinių atliekų. Šį rodiklį regionas pasiekė dar 2015 m. – net penkiolika metų anksčiau, nei reikalauja ES 2030-ųjų metų tikslai.

KRATC komentaras jauniems verslininkams – labai atviras: „Žaliasis verslas nėra labai pelningas... Dažniausiai jis negeneruoja didelio pelno, jį veža pats entuziazmas ir idėja.“ Norint pradėti perdirbimo ar kompostavimo veiklą, prireiks nemažai žemės sklypų, kapitalo ir brangios apdorojimo įrangos. Visgi pačios KRATC pakartotinio naudojimo stotelės (IMK) bei komposto gamyba rodo aiškią nišą: suvesti dar tinkamus naudoti daiktus ir žaliąsias atliekas su tais, kuriems jų reikia. Be to, įmonėje susikaupė dideli komposto likučiai, todėl ji aktyviai ieško naujų pirkėjų. Žaliavos yra – trūksta tik paklausos.

KRATC taip pat aktyviai dalyvauja tarptautiniuose Europos projektuose. Įgyvendindama „Interreg Europe“ projektą MINEV (2023–2027 m.), skirtą atliekų mažinimui masiniuose renginiuose, bendrovė dalijasi patirtimi su partneriais iš Ispanijos, Italijos, Graikijos, Lenkijos ir Belgijos. Be to, Raudoniuose įmonė jau įrenginėja naują stambiagabaričių atliekų aikštelę su pakartotinio naudojimo centru.

„Laikyk tvarumą ne atskiru verslo pradžios tikslu, o neatsiejama kiekvienos veiklos dalimi. Užuo bandęs viską finansuoti tik savo lėšomis, pasidomėk tavo šalyje veikiančiais žaliojo verslo paramos fondais bei subsidijomis.“

Verta atkreipti dėmesį: tai raginimas ieškoti finansinės paramos, o ne draudimas investuoti asmenines lėšas. Keli šiame leidinyje aprašyti verslai veiklą pradėjo būtent nuo nedidelio pradinio įkūrėjų kapitalo bei nemokamų žaliavų.

13. Vėžių ūkis (Stubriai, Šilutės rajonas)

Šalis	Lietuva (Šilutės rajonas)
Sektorius / modelis	Nedidelis vėžių ir žuvų ūkis, sukurtas kaip demonstracinis ir edukacinis projektas.
Pagrindinė žalioji praktika	Vėžių nameliai, pagamintos vien iš antrinių žaliavų (senų šiltnamių, žarnų, vamzdžių, plastikinių palangių). Tai uždara ekosistema, kurioje baseinų nuosėdos panaudojamos daržui tręšti, todėl nė viena atlieka nenueina perniek.

Ūkio savininkas Ričardas Stonkus pagal išsilavinimą yra zoologas ir papildomai dirba trijuose darbuose. Šį ūkį jis puoselėja iš idėjos, o ne dėl pelno. Kaip pats sako: „Darau tai, kuo šventai tikiu.“ Medžiagas vėžių slėptuvėms jis renka iš to, ką išmeta kaimynai: sugriuvusių šiltnamių, remonto likučių, senų žarnų ar vamzdžių. Pavyzdžiui, tuščiavidurė plastikinė palangė, supjaustyta atkarpomis, akimirksniu virsta paruoštais vėžių urveliais. „Kam pirkti ir išleisti krūvą pinigų, jei viską gali pasidaryti pats iš to, ką randi?“ – retoriškai klausia jis.

Šis ūkis sumanytas kaip uždara ekosistema, o ne konvejeris. Čia atliekų tiesiog nelieka – tai, kas lieka nuo vieno gyvūnų, suėda kitos rūšys arba tai virsta trąša. Kai baseinuose susikaupia nuosėdų, šiuo maistingu vandeniu jis palaisto savo daržą. Didžiausias įkūrėjo galvos skausmas – teisinis reguliavimas: jam neleidžiama pakartotinai naudoti melioracijos griovio vandens, o rūšies, kurią pradėjo veisti dar prieš įrašant ją į Raudonąją knygą, dabar teisiškai nebegali parduoti. Kadangi komercinis verslas niekada nebuvo jo tikslas, pajamų Ričardas planuoja gauti iš švietėjiškos veiklos – pavyzdžiui, rengdamas 22 dienų vėžių auginimo kursus bei edukacijas jaunimui.

„Gyvenime nėra neįmanomų dalykų – tiesiog reikia imtis veiklos, nuosekliai dirbti ir dėti pastangas, o rezultatas būtinai ateis. Tereikia tikėjimo ir užsispyrimo. Tačiau pirmiausia nuodugniai išstudijuok gyvūnų biologiją ir suprask, kokių sąlygų jiems iš tiesų reikia.“

Ar žinote?

Šiame ūkyje neperkama niekas, ką galima tiesiog rasti ar panaudoti. Seni šiltnamių karkasai, laistymo žarnos, plastikiniai vamzdžiai ir tuščiavidurių palangių likučiai čia supjaustomi bei paverčiami vėžių nameliais. Netgi baseinuose susidarančios organinės nuosėdos panaudojamos kaip skystos trąšos daržui. Kaip teigia pats įkūrėjas: „Viską, ką surenku, panaudoju antrą kartą... Šioje ekosistemoje atliekų tiesiog nelieka.“

9. Žalioji praktika: kaip tai daroma iš tikrųjų

Skaitymo trukmė: apie 12 min.

Jei atvejų analizės atskleidė, ką šios organizacijos veikia, tai šis skyrius parodo kaip. Jame pateikiami konkretūs metodai ir nuoseklūs veiksmai – būtent taip, kaip jais pasidalijo patys organizacijų vadovai bei ekspertai.

Svarbi pastaba prieš pradedant nagrinėti metodus: dauguma mūsų pašnekovų pabrėžė neišradinęją naujovių – jie tiesiog pritaikė tai, kas rinkoje jau veikia. Tuo tarpu vėžių ūkio įkūrėjas laikosi priešingo požiūrio: „Manęs nedomina, ką daro kiti; aš viską atrandu iš naujo. Tiesiog stebiu, kaip viskas vyksta gamtoje.“ Abu keliai veiksmingi. Kopijuokite ir adaptuokite patikrintą metodą, kai toks jau egzistuoja ir veikia; taip pat stebėkite aplinką, kai dirbate su unikaliais vietos resursais. Tačiau atminkite: nė vienas iš šių kelių nepalieka vietos aklam spėliojimui.

9.1 Kompostavimas: žaliųjų atliekų pavertimas paklausia preke

Kompostavimas – pati paprasčiausia procedūra šioje metodikoje: organinės medžiagos irš bet kuriuo atveju, nesvarbu, prisidėsite prie to ar ne. Tikrasis meistriškumas – pagreitinti šį procesą, suvaldyti kvapus ir išgauti pakankamai vientisą, pardavimui tinkamą produktą.

Du metodai

Metodas	Kaip veikia	Kompromisas
Atviras kompostavimas	Atliekos natūraliai yra atvira ore, krūvose, kurios periodiškai vartomos. KRATC kiekvieną krūvą apverčia du kartus per metus, paskui persijoja – stambesnės dalys grįžta irti toliau, o smulkioji frakcija tampa paruoštu kompostu.	Lėtesnis procesas, reikia daugiau vietos, bet gerokai pigiau ir paprasčiau įsirengti.
Uždaras / pagreitintas kompostavimas	Atliekos uždengiamos ir šildomos, kad irtų greičiau. Taip pat galima surinkti biometaną kaip kurą.	Greitesnis procesas, galintis duoti antrą produktą (dujas), bet reikia uždarytų įrenginių ir kur kas didesnių investicijų.

Ar žinote?

Komposto kokybė nėra tiesiog subjektyvios nuomonės reikalas. KRATC kiekvieno sezono kompostą tiria akredituotoje laboratorijoje ir sertifikuoja – tik gavus sertifikatą jį leidžiama teikti rinkai. Jei ketinate kompostu prekiauti, o ne tiesiog jį nemokamai išdalyti, tyrimai ir sertifikavimas yra privaloma teisinė verslo dalis, o ne papildoma rekomendacija.

„BrandaLT“ pagreitinintas metodas, žingsnis po žingsnio

1 – Atvyksta atliekos

Maisto atliekos atvežamos iš maisto perdirbimo įmonių pagal sutartis ir iškraunamos aktyvioje kompostavimo aikštelėje.

2 – Rūšiavimas ir krūvos po „Goretex“

Stambus plastikas išrenkamas rankomis. Atliekos sukraunamos ir uždengiamos vandeniu nelaidžia „Goretex“ membrana – lietus nepatenka, oras praeina.

3 – Perkėlimas sijoti

Per krūvą pučiamas oras pagreitina irimo procesą. Subrendęs kompostas paimamas ir perkeliamas į uždara angara.

4 – Sijojimo mašina

Būgninis sietas atskiria smulkų kompostą nuo stambesnių dalių. Tai „kvapniausias“ etapas – sąmoningai atliekamas viduje.

5 – Ką tik persijota

Išsijotas kompostas stipriai garuoja – tai akivaizdus įrodymas, kad irimo procesas vis dar aktyvus ir išskiria šilumą.

6 – Probiotikai ir brandinimas

Įmaišoma nekenksmingų probiotikų, o smulkioji komposto frakcija paliekama bręsti ir vėsti krūvose angaro viduje.

7 – Komposto vartymas

Ši mašina apverčia krūvas, kad per kompostą judėtų deguonis. Per maždaug 30 dienų įmaišoma tabako ir lapų, kad būtų pasiekta tinkama konsistencija.

8 – Galutinis produktas

Visiškai subrandintas ir atvėsęs kompostas laikomas lauke atskirose krūvose, kol parduodamas.

Nuotraukose – kaip „BrandaLT“ gamina kompostą.

9.2 Medienos ir baldų atliekos: nuo stambiagabaričių šiukšlių iki žaliavos

Baldai – vienas sudėtingiausių atliekų srautų: jie stambūs, sudaryti iš mišrių medžiagų ir nepatogūs transportuoti. Kartu tai ir vienas vertingiausių srautų, nes balduose esanti mediena turi realią paklausą pramonėje.

KRATC apdorojimo grandinė

- Didelių gabaritų atliekos atvežamos jau atskirtos surinkimo aikštelėse – rūšiuojama prieš apdorojimą, o ne po jo.
- Surinkti baldai ir medienos atliekos susmulkinami ir sutraiškomi.
- Magnetiniai separatoriai ištraukia likusį metalą (varžtus, apkaustus, rėmus), kuris išsiunčiamas perdirbti.
- Tekstilė ir baldų užpildai neperdirbami, todėl siunčiami deginti energijos gavimui (išgavimui).
- Švari, be pašalinių priemaišų mediena parduodama aukcione baldų gamintojams naujų plokščių gamybai. Vieni pirkėjai pageidauja jau smulkintos medienos, kiti ją perka neapdorotą.
- Mažavertė smulki mediena, šakos ir kelmai susmulkinami ir tiekiami biokurui.

Esminė KRATC taisyklė: Perdirbimui skirta mediena griežtai saugoma nuo sumaišymo su kitomis atliekomis. Būtent užterštumas sunaikina šios žaliavos vertę – tikrasis šio verslo modelio pagrindas yra atliekų srauto švara.

Nuotraukose – KRATC stambiagabaričių atliekų (baldų) apdorojimo aikštelė

Mažų technologijų alternatyva: taisyk, o ne perdirbk

Ne kiekvienam verslui ar organizacijai reikia pramoninių smulkintuvų ir magnetų. Gyvūnų prieglauda šį principą taiko rankiniu būdu: seni mediniai aptvarai išardomi, o iš gautų medžiagų statomi nauji – taip išvengiama poreikio pirkti naujas statybines medžiagas. Dar tinkamos virvės nuimamos nuo susidėvėjusių draskyklių ir panaudojamos kitoms taisyti. Dovanotos durys, langai ar kiliminės dangos iškart įtraukiami atgal į naudojimo ciklą. Tiesa, čia susiduriama su įprastu pakartotinio naudojimo iššūkiu: medžiagų išlaidų beveik nėra, tačiau tam prireikia itin daug rankų darbo ir laiko.

Ilgalaikį rezultatą užtikrina ir nuolatinis priežiūros ciklas. Prieglaudos komanda voljerus atnaujiną kiekvieną pavasarį – perdažo, pakeičia pažeistas ar susidėvėjusias lentas – kad viskas būtų paruošta artėjančiam intensyviui sezonui. Pakartotinis naudojimas nėra vienkartinis daikto „išgelbėjimo“ veiksmas – tai ilgalaikis įsipareigojimas palaikyti jo funkcionalumą bei vertę tiek laiko, kiek tik įmanoma.

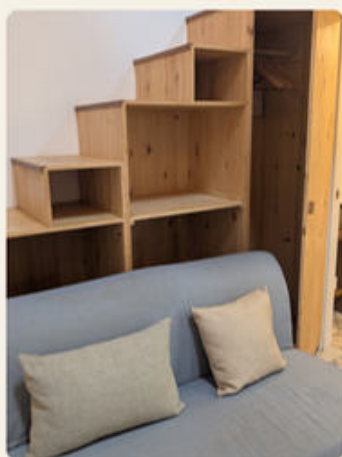

Nuotraukose – gyvūnų prieglaudos perdirbimo pavyzdžiai: draskyklė, šuns būda, atsarginės dalys būsimoms statyboms, kačių gultai.

9.3 Natūralioji statyba iš antrinių ir vietinių medžiagų

„Finsa Encuentro“ didžiąją dalį savo infrastruktūros pastatė iš medžiagų, kurias kiti verslai paprasčiausiai išmesdavo. Statyboms jie pasitelkė tradicinius, laiko patikrintus metodus, o ne brangias modernias technologijas.

Technika	Kaip veikia	Kodėl
Statyba iš medinių padėklų (palečių)	Bendruomenės virtuvė pastatyta iš maždaug 95 % pernaudotos medinių palečių medienos (pačios „Finsa Encuentro“ skaičiavimais), nemokamai gautos iš viešbučių bei pramonės objektų.	Tai visiškai nemokama žaliava: paletės yra standartizuotos, tvirtos ir pramonės sektoriuje nuolat šalinamos dideliais kiekiais kaip atliekos.
Šiltnamio iš stiklo likučių ir atraižų	Šiltnamio įstiklintas naudojant vietinių stiklo dirbtuvių dovanotas stiklo atraižas bei likučius.	Ši medžiaga meistrams nieko nekainuoja: stiklo dirbtuvės pačios moka už atraižų tvarkymą ir šalinimą, todėl mielai jas atiduoda nemokamai.
Kanapių spalio ir kalkių izoliacija	Kanapių spalio maišomi su kalkėmis ir naudojami kaip natūrali alternatyva sintetinei termoizoliacijai.	Kanapių pluošte ir spalioose nėra baltymų, todėl jie nepritraukia kenkėjų ir vabzdžių. Ši medžiaga pasižymi puikiomis natūraliomis šilumos bei drėgmės reguliavimo savybėmis.
Natūralūs kalkiniai dažai	Vandens ir kalkių mišinys, sutirštintas natūraliu tirštikliu, išgautu iš vietoje augančių opuncijų kaktusų.	Jokių sintetinių cheminių priedų: visos sudedamosios dalys išgaunamos tiesiog vietovėje arba beveik nieko nekainuoja.
Pernaudos automobilių padangos	Nudėvėtos padangos, surinktos iš autoservisų bei montavimo dirbtuvių, naudojamos kaip pamatų konstrukcinė medžiaga.	Autoservisai patys moka už padangų tvarkymą ir šalinimą, todėl ši medžiaga yra visiškai nemokama, itin patvari ir sunki.

Nuotraukose – „Finsa Encuentro“ aplinka.

Šio proceso esmė – ne pačios statybos, o ryšis su aplinkiniais. Kiekviena iš šių medžiagų gaunama nemokamai tik todėl, kad „Finsa Encuentro“ komanda užmezgė ilgalaikes partnerystes su vietos verslais, susiduriančiais su atliekų tvarkymo iššūkiais. Statybų metodai – pati lengviausia dalis.

9.4 Plastiko perdirbimas nedideliu mastu

EPIC projektas „Perpetual Plastic“ mažoje saloje užtikrina visą plastiko tvarkymo ir gamybos grandinę – nuo žaliavos surinkimo iki galutinio gaminio. Projektas naudoja įrangą, gautą per partnerystės ryšius su analogiškais iniciatyvomis Karibų regione.

EPIC dirba tik su 2-ojo tipo (HDPE – didelio tankio polietilenu) ir 5-ojo tipo (PP – polipropilenu) plastikais. Iš šių medžiagų gaminamos pieno pakuotės, jogurto indeliai, ledų dėžutės, taip pat skalbiklių ir šampūno tara. Tikslus apdorojamų plastiko rūšių apibrėžimas ir griežtas visų kitų atsisakymas – pirmoji ir svarbiausia tvaros perdirbimo veiklos disciplina.

Gamybos procesas

- Gyventojai plastiką atneša patys arba naudoja išmaniuosius lauko konteinerius, atskleidžiamus QR kodu. Atskirus surinkimo punktus priima ir administruoja partnerių organizacijos.
- Plastiką kruopščiai skirstomas pagal tipą (dervos kodą) ir spalvą.
- Pašalinami nešvarumai, popierinės bei plastikinės etiketės ir produktų likučiai.
- Vėl tikrinama, ar nesusimaišė skirtingų tipų plastikai, nes kryžminė tarša sugadina visą perdirbamą partiją.
- Plastiką išdžiovinamas, supjaustomas smulkesniais gabalais ir susmulkinamas į plastiko granules.
- Smulkintas plastikas laikomas atskirose talpose pagal spalvas ir plastiko tipą.
- Plastiko granulės kaitinamos ir įpurškiamos į specialias liejimo formas.
- Atvėسę gaminiai išimami, apdorojami kraštai ir gaminiai nupoliruojami prieš tiekiant juos į rinką.

Nuotraukose – EPIC projekto „Perpetual Plastic“ gaminiai ir patalpos.

9.5 Bioremediacija: mikroorganizmų įveiklinimas

Bendrovės „Toksika“ vykdomas užteršto grunto valymas yra technologiškai sudėtingiausias ir griežčiausiai reglamentuojamas procesas iš visų šiame rinkinyje aptariamų pavyzdžių. Šis pavyzdys pateikiamas siekiant pademonstruoti esminį principą: kartais pati efektyviausia žaliaji technologija yra biologinė, o ne mechaninė.

Užteršto grunto valymo eiga

- Užterštos medžiagos pristatomos iš buvusių naftos bazių, degalinių, garažų bendrijų, transporto įmonių bei avarijų likvidavimo vietų. Jos pasveriamos ir suskirstomos į tris srautus: užterštą gruntą, dumblą ir užterštą vandenį.
- Gruntas išsijojamas ir išpurenamas, pašalinamos stambiosios pašalinės priemaišos bei nustatomas tikslus užterštumo lygis.
- Suformuojami valymo kaupai (sanaipos), įterpiama mineralinių trąšų (maistinių medžiagų) ir aktyvuojami naftos produktus skaidantys (oksiduojantys) mikroorganizmai.
- Dumblas iškraunamas ten, kur galima atskirti vandenį, paskui kartu su gruntu perkeliamas į valymo rezervuarus.
- Atskirtas užterštas vanduo filtruojamas per smėlio ir žvyro (grunto) barjerus bei nukreipiamas į nuotekų valymo įrenginius.
- Išvalytas ir reikalavimus atitinkantis gruntas sandėliuojamas ir panaudojamas pakartotinai: sąvartynų tarpiniams bei galutiniams uždarymo sluoksniams formuoti, nebeveikiančių sąvartynų želdinimui bei pramoninėms aikštelėms įrengti.
- Išvalytas vanduo naudojamas valymo kaupams drėkinti (technologiniam procesui palaikyti) arba išleidžiamas į aplinką. Kas mėnesį atliekami laboratoriniai tyrimai, užtikrinantys, kad teršalai nepatektų į gruntinius ir paviršinius vandenis.

Nuotraukose – „Toksikos“ Klaipėdos grunto valymo aikštelės mastas ir įranga.

Ar žinote?

Proceso grafiką diktuoja biologija, o ne žmogus. Bendrovės „Toksika“ naftos produktus skaidantiems mikroorganizmams reikalinga bent 8 °C temperatūra, kad jie išliktų aktyvūs, o pats bioremediacijos greitis labai priklauso nuo grunto drėgmės. Žiemos metu valymo procesas smarkiai sulėtėja, todėl tikslią jo trukmę prognozuoti itin sunku.

9.6 Atliekų prevencija projektuojant: pakuotė ir pakartotinis papildymas

Pigiausiai tvarkomos atliekos yra tos, kurios visai nesusidaro. Mūsų analizuojami keturi pavyzdžiai rodo, kad ši problema sprendžiama jau gaminio ar paslaugos projektavimo (dizaino), o ne atliekų tvarkymo bei šalinimo etape.

Bag-in-Box pakartotinio pildymo sistema („Biopompas“)

Klientai atsineša savo daugkartines talpyklas ir įsipila tiek higienos, valymo ar skalbimo priemonių, kiek jiems reikia. Parduotuvės didmeninės atsargos tiekiamos Bag-in-Box (maišelio dėžėje) pakuotėmis – tai lankstus maišelis kartoninėje dėžėje, reikalaujantis apie 70 % mažiau plastiko nei tokios pat talpos kietos plastikinės pakuotės (pačios bendrovės „Biopompas“ duomenimis). Be to, tiek išorinis kartonas, tiek vidinis maišelis yra tinkami perdirbti. Šiuo atveju pirkėjas moka tik už patį produktą, o ne už vienkartinę jo pakuotę.

Nuotraukose – „Biopompas“ Bag-in-Box koncepcija ir aplinka.

Daugkartinio naudojimo indai ir nulinio kilometro tiekimas („Vinoteca“)

Maitinimo vietoje „Vinoteca“ naudoja daugkartinius indus, maistui išsinešti rinkdamasi biologiškai skaidžias pakuotes, o žaliavas bei produktus perka iš kuo artimesnių vietos ūkių ir gamintojų, kad maksimaliai sumažintų transportavimo sukeltą taršą (anglies pėdsaką).

Biologiškai skaidžios pakuotės panaudojimas per partnerystę su tiekėju („Perro y Osito“)

Gavę užsakymą iš maitinimo paslaugų kliento, kėlusio sąlygą nenaudoti jokio plastiko, „Perro y Osito“ atsisakė lengviausio sprendimo – pigių plastikinių pakuočių, užsakomų iš užsienio el. parduotuvių. Vietoj to jie pasirinko imlesnį darbui kelią: surado vietinį biologiškai skaidžių pakuočių tiekėją ir užmezgė su juo tiesioginį ryšį. Būtent ši tvari partnerystė su tiekėju tapo ilgalaikiu jų maitinimo verslo be plastiko pagrindu.

Nuotraukose – „Perro y Osito“ tiekėjo parduotuvė ir jų produktai.

Užstato sistema dideliu mastu (KRATC ir Klaipėdos Jūros šventė)

Tas pats atliekų prevencijos principas sėkmingai veikia ir kur kas didesniu mastu nei pavienėse parduotuvėse. 2026 m. Jūros šventėje KRATC, renginio organizatorė VšĮ „Klaipėdos šventės“ bei šventėje dalyvavę prekyautojai įdiegė daugkartinių gėrimų puodelių užstato sistemą. Renginio metu buvo atvežta 10 000 specialaus dizaino daugkartinių puodelių, nustatytas 2 Eur užstatas perkant ir atitinkamai tie patys 2 Eur grąžinami, kai puodelis pristatomas į priėmimo punktą. Ši sistema veikė gatvės maisto (angl. street food) zonoje ir pakeitė vienkartinį plastiką ne prašydama lankytojų sąmoningumo, o susiedama konkrečią, iškart juntamą finansinę vertę su puodelio išsinešimu.

Šiame pavyzdyje verta išskirti dvi pagrindines pamokas: pirma, užstatas yra savaime veikiantis mechanizmas, motyvuojantis lankytojus be papildomų raginimų ar švietėjiškų kampanijų, ir antra, jokia įstaiga, įmonė ar organizacija šios sistemos neįdiegtų viena. Būtinai bendras atliekų tvarkytojo, renginio organizatoriaus ir gėrimus parduodančių verslų susitarimas, nes pakartotinio naudojimo schema veikia tik tada, kai visi apibrėžtos zonos prekyautojai naudoja tą patį unifikuotą puodelį – vadinasi, kuriant tokias sistemas, imliausia ir sudėtingiausia darbo dalis yra būtent tvari partnerystė bei šių procesų suderinimas, o ne pats produktas.

9.7 Rankdarbiai iš atliekų: kelias be jokios įrangos

„TeneLearning“ metodas nusipelno atskiros skyriaus, nes jam nereikia nei įrangos, nei patalpų, nei pradinio kapitalo – todėl tai pati prieinamiausia pradžia iš visų šiame vadove pristatomų praktikų.

- Rink medžiagas savo aplinkoje: Naudok išplautą jūros stiklą, medienos atraižas bei nuoplaišas, tekstilės likučius ar plastiko šukes ir pradžioje nieko nepirk.
- Kurk savo rankomis: Paversk šias antrines žaliavas papuošalais, namų dekoru ar smulkiais buities daiktais. Jokios specialios studijos ar dirbtuvių nereikia.
- Fotografuok paprastai: Baigtą gaminį nufotografuok išmaniuoju telefonu natūralioje dienos šviesoje ant paprasto akmens, medžio ar kito natūralaus fono.
- Parduok be reklamos biudžeto: Siūlyk gaminius vietos bendruomenių grupėse ir nemokamuose socialinių tinklų kanaluose, dar prieš investuodamas bent eurą į reklamą.
- Papasakok medžiagos istoriją: Pasidalink atliekos vartimo daikto istorija – pirkėjai renkasi išgelbėtos medžiagos kelionę ir prasmę, o ne tiesiog fizinį daiktą.

Tai idealus veiklos modelis, nuo kurio verta pradėti neturint pradinio kapitalo. Neatsitiktinai būtent šį metodą „TeneLearning“ taiko mokydama žmones, iš naujo kuriančius gyvenimą po patirtų socialinių ar finansinių iššūkių – pradinė finansinė rizika čia praktiškai lygi nuliui.

Nuotraukose – „TeneLearning“ rankų darbo dirbiniai.

10. Užverk savo veiklos ratą: kas nutinka tavo sukurtoms atliekoms?

Skaitymo trukmė: apie 4 min.

Štai klausimas, ties kuriuo suklumpa beveik kiekvienas pradedantysis žaliasis verslas: kas nutinka tavo paties veikloje susidarančioms atliekoms?

Sukurti verslą iš kitų generuojamų atliekų ir kartu tyliai sukaupti naują savų atliekų kalną – itin lengva. Šį klausimą tiesiogiai uždavėme visoms trylikai organizacijų, ir jų atsakymai tapo viena vertingiausių surinktos medžiagos dalių. Nes verslas, kuris generuoja atliekas ir pats jomis nepasirūpina, iš tiesų nėra žiedinis – kad ir kas būtų rašoma organizacijų interneto svetainėje.

10.1 Keturios strategijos

Strategija	Ką tai reiškia	Kas taip daro
Išprojektuok atliekas iš pačios sistemos	Suplanuok ir sutvarkyk verslą taip, kad atliekų susidarymas būtų užkirstas jau pačiame pradžios etape. Tai pati efektyviausia atliekų prevencijos strategija ir vienintelis būdas visiškai išvengti jų tvarkymo bei šalinimo išlaidų.	„Biopompas“ pavyzdys: „Mūsų tikslas – kad atliekos apskritai nesusidarytų.“ Pirkėjai pakartotinai naudoja savo atsineštas daugkartines talpyklas ir įsipila tiek produkto, kiek jiems konkrečiai reikia.
Grąžink atliekas atgal į savo gamybos ar veiklos procesą	Tavo veiklos šalutinis produktas tampa tavo paties žaliava. Tai tiesioginis ir tikrasis žiedinio ciklo užvėrimas.	„Finca Encuentro“: Visos organinės atliekos yra kompostuojamos ir grąžinamos atgal į dirvožemį, kuriame auginamas kitas derlius. „BrandaLT“: Kompostavimo irimo metu išsiskiriantis skystis (filtratas) yra surenkamas ir naudojamas komposto krūvoms drėkinti, kai jos būna per sausos.
Rask atliekoms antrinį panaudojimą	Jei atliekų negali panaudoti savo veikloje, jas sėkmingai gali panaudoti kiti. Tai resursų perdavimas į kitus pramonės ar energetikos ciklus.	„Toksika“: Išvalytas užterštas gruntas panaudojamas sąvartynų viršutiniams rekultivacijos ir uždarymo sluoksniams formuoti. KRATC: Surenka sąvartyne susidarančias dujas (biodujas) ir jas degindama gamina elektros energiją, o ant uždarytų sąvartynų kalvų, kur žemės ūkis draudžiamas, įrengia saulės jėgainių parkus.
Likutį išrūšiuok ir pašalink atsakingai	Tai sąžininga paskutinioji išeitis. Kiekvienoje veikloje neišvengiamai susidaro tam tikras galutinių atliekų kiekis – svarbu jas tvarkyti skaidriai ir atsakingai, o ne apsimesti, kad jų visiškai nėra.	„Beglobiai“ pavyzdys: „Viskas, ko nebegalima panaudoti pakartotinai, yra tiesiog išrūšiuojama ir atitinkamai atiduodama atliekų tvarkytojams.“

10.2 Uždari ciklai praktikoje

„Finca Encuentro“ – visiškai uždaras ciklas

Tai aiškiausias žiediškumo pavyzdys mūsų tyrime. Visos maisto gamyboje susidarantios organinės atliekos grįžta atgal į dirvožemį per kompostą, organines trąšas, natūralias augalų apsaugos priemones, bioanglies ruošinius ir bokashi raugą – viskas gaminama naudojant vietinius mikroorganizmus, kuriuos ūkis dauginasi pats. Kaip teigia įkūrėjas, tai, kas kitur taptų atliekomis, čia paverčiama varomuoju varikliu, tręšiančiu dirvą kitam gamybos bei sėjos ciklui. Vėliau ūkyje vartojama tai, kas užauginama pačių jėgomis – iš šios sistemos niekas neišeina išorėn.

„BrandaLT“: atliekų nelieka visiškai

„BrandaLT“ save apibūdina kaip gryną žiedinės ekonomikos pavyzdį: „Mes paverčiame gaunamą žaliavą pakartotinai naudojamu resursu, todėl atliekų nelieka visiškai.“ Net irimo bei kompostavimo metu susidarantis skystis (filtratas) yra surenkamas siurblinėje ir nukreipiamas į valymo įrenginius arba naudojamas komposto krūvoms drėkinti.

„Vinoteca“: mažiausias žiedinis ciklas

Žiedinio ciklo užvėrimui nebūtina pramoninė infrastruktūra. „Vinoteca“ restorane likę produktai, kurie yra tinkami vartoti, tačiau klientams jau nebepatiekiami, tampa maistu pačiai komandai: „Mūsų filosofija – maistas yra vertingas išteklis.“ Šis sprendimas nieko nekainuoja, o atliekų tvarkymo iššūkį paverčia tiesiogine nauda darbuotojams. „TeneLearning“ užveria dar mažesnį medžiagų ciklą: smulkios atraižos, likusios po gamybinių perdirbimo (upcycling) dirbtuvių, yra kruopščiai saugomos mozaikos projektams – taip panaudojamos net pačios smulkiausios atraižų liekanos.

„Perro y Osito“: ciklas, kuris išvyksta kartu su svečiu

„Perro y Osito“ savo svečius laiko neatsiejama tvarumo ciklo dalimi. Jie nuolat supažindina lankytojus su atliekų rūšiavimo svarba bei plastiko daroma žala salos ekosistemai. Esminė šio modelio idėja – kad bendro gyvenimo erdvėje (co-living) apsistoję žmonės perims šiuos tvarius įpročius ir taikys juos išvykę: „Tikime mažo poveikio galia. Stengiamės žengti kuo daugiau mažų žingsnelių.“

Vėžių ūkis: ciklas be įeigos ir be išeigos

Tai pilniausias ir vientisiausias gamtinis ciklas, kokį tik pavyko užfiksuoti mūsų tyrime. Šioje ekosistemoje gyvūnai netampa atliekų šaltiniu – tai, kas lieka po jų, natūraliai vartoja kitos rūšys arba tai virsta trąša, o perteklinės baseinų nuosėdos panaudojamos daržo augalams laistyti bei tręšti. Kiekviena surinkta ar panaudota medžiaga galiausiai grįžta į gamybos grandinę: „Viską, ką surenku, panaudoju pakartotinai... Natūralioje ekosistemoje atliekų tiesiog nesusidaro.“

10.3 Užduok šiuos klausimus apie savo idėją

- ☐ Kokius šalutinius produktus ar atliekų srautus mano procesas iš tikrųjų generuos – atraižų, pakuočių, atmestos žaliavos likučius, skysčius ar dulkes?
- ☐ Kuriuos iš jų galiu visiškai išprojektuoti iš sistemos (eko-dizaino pagalba) dar prieš pradėdamas veiklą?
- ☐ Kurie iš šių likučių gali grįžti į mano paties gamybos ar paslaugų procesą kaip antrinė žaliava?
- ☐ Ką daryti su likusiomis atliekomis: kam dar jos galėtų praversti kitoje grandinėje? (Pavyzdžiui, KRATC atskirta švari mediena keliauja baldų gamintojams, o maisto atliekos paverčiamos biometanu, kuriuo varomas miesto viešasis transportas.)
- ☐ Kas sudaro galutines / neišvengiamas atliekas – ir kiek man kainuos atsakingas jų pridavimas bei tvarkymas?
- ☐ Ar renkuosi priimti medžiagas, žaliavas ar pakuotes, kurių atliekų sutvarkymui ar perdirbimui neturiu jokio sprendimo?

Ar žinotai?

KRATC rado pritaikymą net tai žemei, kurios įprastai naudoti negalima. Sąvartyną supančioje apsauginėje zonoje žemės ūkio veikla yra griežtai draudžiama, todėl KRATC šiuose plotuose įrengia saulės jėgainių parkus, o pagaminta žaliąją elektros energiją maitina savo pačių technologinius procesus ir veiklą.

11. Finansinė realybė: sąnaudos, pelno ir pajamų srautai

Skaitymo trukmė: apie 6 min.

Kiekvienos tyrimo organizacijos klausėme to paties: ar veikti tvariai kainuoja daugiau, mažiau, ar maždaug tiek pat, palyginti su įprastu verslo modeliu – o jei brangiau, kodėl verta tai testuoti? Sąžiningi atsakymai, sudėti kartu, atskleidžia daug naudingesnę ir gilesnę įžvalgą nei paprastas „taip“ ar „ne“.

Verslas / Organizacija	Ką jie pasakė apie sąnaudas	Kas padarė tai verta? (Pridėtinė vertė)
Vinoteca (ES)	Kaina nebuvo lemiamas veiksnys renkantis baldų restauravimą ir pritaikymą vietoj naujų pirkimo – kartais tai atsieina pigiau, kartais brangiau.	Sprendimą lėmė kuriamas charakteris, autentiškumas ir unikali erdvės atmosfera, kurios masinės gamybos baldai tiesiog negalėtų suteikti.
Biopompas (ES)	Etiški, mažo poveikio aplinkai produktai ir trumpos tiekimo grandinės smulkiam verslui ne visada yra pigiausia alternatyva.	„Bag-in-Box“ didmeniniai pirkimai iš esmės sumažina pakuočių ir logistikos sąnaudas, o klientai moka tik už patį produktą, o ne už vienkartinę pakuotę.
Perro y Osito (ES)	Naudotos medžiagos atrodo pigesnės, tačiau jų paieška, paruošimas ir atnaujinimas reikalauja daug neapmokamo laiko bei darbo jėgos sąnaudų.	Įkūrėjas savo asmeninį darbą laiko tiesiogine investicija į erdvės unikalią vertę ir prekės ženklą, kurio kitaip tiesiog negalėtų sau leisti.
Finca Encuentro (ES)	Antrines ar perdirbtas medžiagas finansiniu atžvilgiu įsigyti dažnai kur kas pigiau, tačiau jų paieškai, pritaikymui ir tinkamam panaudojimui reikia daugiau laiko, specifinių žinių bei vietos bendruomenės ryšių.	„Geriau padaryti šiek tiek tvariau, nei siekti 100 % tobulumo ir patirti nesėkmę“ – mišrūs, praktiški sprendimai užtikrina finansinį gyvybingumą ir atsiperka ilguoju laikotarpiu.
BrandaLT (LT)	Verslas yra pelningas, tačiau pats pelningumas nedidelės: reikalingos stabilios kuro, darbo užmokesčio sąnaudos bei pakankamas grynujų pinigų rezervas.	Pilnai veikiantis žiedinės ekonomikos modelis – surinktos organinės atliekos paverčiamos kompostu ir parduodamos, praktiškai nepaliekant jokių galutinių atliekų.
KRATC (LT)	Pigiausias variantas visada yra tiesiog išmesti atliekas ir nueiti. Atliekų rūšiavimas didina paslaugos kainą.	„Nėra jokios alternatyvos, jei norime išsaugoti švarią ir gražią aplinką bei išsaugoti vertingus planetos išteklius.“
Beglobiai (LT)	Dalių pakartotinis naudojimas ir remontas leidžia sutaupyti „daugybę pinigų“. Medžiagos yra pigios, o darbas – ne.	„Didžiausią išlaidų dalį sudaro darbo sąnaudos, o išlaidos medžiagoms išlieka palyginti nedidelės.“ Kai trūksta lėšų, pakartotinis naudojimas yra vienintelis prieinamas pasirinkimas.

Keturios paslėptos sąnaudos

Be tiesioginių medžiagų ir darbo jėgos išlaidų, mūsų tyrimo pašnekovai išskyrė keturias paslėptas sąnaudas, kurios pradiniam verslo plane ar finansinėse prognozėse numatomos itin retai – ir kiekviena iš jų tam tikru etapu tapo netikėtu iššūkiu.

Paslėpta sąnaudą	Kur ji pasirodė	Kaip jai pasiruošti
Teisiniai dalykai ir įvairios taisyklės	„Vinoteca“: Teisinių bei aplinkosaugos taisyklių laikymasis „gali pareikalauti papildomo administracinio darbo, laiko ir finansinių išteklių, ypač mažiems ir vidutiniams verslams“.	Jau nuo pat pirmojo veiklos mėnesio numatykite konkretų laiko ir finansinį biudžetą administracinei verslo daliai valdyti – nevertinkite šio darbo kaip „nemokamo“ ar atliekamo tik tarp kitų užduočių.
Netinkamų naudoti medžiagų ir daiktų šalinimas	„Freegan“: Organizacija priversta atsisakyti nepataisomai sugedusių daiktų, nes „neturi reikiamų pajėgumų jiems utilizuoti ar pašalinti“. Kiekviena priimta dovana ar gauta žaliava, kurios neįmanoma panaudoti, tampa jūsų tiesioginėmis šalinimo sąnaudomis.	Iš anksto apibrėžkite ir griežtai taikykite žaliavų bei daiktų priėmimo kriterijus dar prieš jiems atkeliaujant pas jus (žr. 15.2 skyrelį).
Neigiamo aplinkos poveikio ir trukdžių mažinimas	„BrandaLT“: Įmonei teko pastatyti uždara angara ir įrengti specialią probiotikų purškimo sistemą vien tam, kad būtų suvaldyti ir neutralizuoti sijojimo metu kylantys kvapai.	Įvertinkite, kokių šalutinių veiksnių (kvapų, triukšmo, dulkių, vibracijos) kils jūsų gamybos ar tvarkymo procese ir kas gyvena bei dirba artimiausioje kaimynystėje.
Laukimo laikas ir rinkos edukacija	„BrandaLT“: Įmonė metų metus dirbo siekdama užsitarnauti ūkininkų pasitikėjimą. „Freegan“: „Pirmieji metai ar dveji dažnai atrodys visiškai nematomi“.	Turėk grynąjį pinigų rezervą. „BrandaLT“ jį sąmoningai laiko įvairiems atvejams.

Dėsningumas

Tvarumas retai padaro verslą tiesiog „pigėsnium“ ar „brangesnium“ – jis iš esmės perkelia sąnaudų struktūrą į kitą vietą. Įprastame verslo modelyje organizacijos dažniausiai patiria didesnes tiesiogines išlaidas žaliavoms ir medžiagoms, tačiau mažesnes laiko sąnaudas, o žiediniame versle mažiau mokama už pirmines medžiagas, tačiau patiriamos didesnės sąnaudos darbo jėgai, žaliavų paieškai bei laikui, reikalingam rinkai edukuoti ir vartotojų pasitikėjimui užsitarnauti. Kurdami savo finansinį planą ar verslo modelį (žr. praktinių užduočių knygą), būtinai įskaičiuokite savo pačių laiką kaip realias veiklos sąnaudas, o ne kaip nemokamą ar begalinį išteklių – kelios mūsų aprašytos organizacijos šią pamoką išmoko patirdami realius finansinius iššūkius.

Daugiau nei vienas pajamų šaltinis

Tai vienas aiškiausių mūsų tyrimo dėsningumų ir vienas rečiausiai aptariamų žaliojo verslumo patarimuose. Veiklos pajvairinimas šiems verslams nėra kažkokia prabanga – tai būtina strategija.

Organizacija	Pajamų šaltiniai	Ką tai jiems duoda
Finca Encuentro (ES)	Maisto gamyba, parduodama restoranams ir per daržovių krepšelius. Apgyvendinimas praktikantams, „Erasmus+“ dalyviams ir keliautojams, taip pat renginių ir erdvių nuoma. Edukacinės ekskursijos ir dirbtuvės, bei partnerystės su universitetais.	Jei vienai sričiai dėl sezoniškumo ar oro sąlygų pasitaiko nesėkmingas sezonas, likę du srautai stabilizuoja finansus. Ūkis niekuomet netampa priklausomas nuo vienintelio kliento tipo ar vienos pajamų rūšies.
Perro y Osito (ES)	Apgyvendinimas bendro gyvenimo (co-living) erdvėje. Maitinimo paslaugos ir kulinarijos dirbtuvės. Jogos bei meditacijos poilsio programos – nė vienos iš šių veiklų nebuvo pačiame pradiniam verslo plane.	Kiekviena veikla papildo ir stiprina kitas: apsistoję svečiai tampa maitinimo klientais, o rengiamos dirbtuvės užpildo nakvynių užimtumą.
Freegan Food Foundation (NL/SXM)	Maisto gelbėjimas ir nemokamas dalijimas (pagrindinė socialinė misija). Dėvėtų daiktų parduotuvė. Bendruomenės virtuvė, veikianti pagal socialinio verslo modelį „pirk vieną – padovanok vieną“.	Dėvėtų daiktų parduotuvė užtikrina stabilias, nors ir kuklias operacines pajamas, kurios tiesiogiai finansuoja maisto gelbėjimo programas. Tokiu būdu komercinė veikla tvariai striprina labdarinę veiklą.
EPIC (NL/SXM)	Perdirbto plastiko gaminių bei gaminių plokščių gamyba ir pardavimas dirbtuvėse bei fizinėje parduotuvėje. Specializuotos aplinkosauginės švietimo programos, edukaciniai renginiai ir mokyklų vizitai.	Produkto pardavimai ir švietimo veikla stiprina vienas kitą: patys perdirbti gaminiai, plokštės ir jų kūrimo procesas tampa gyva, apčiuopiama edukacine priemone visuomenei.
BrandaLT (LT)	Atliekų turėtojai moka „BrandaLT“, kad ši priimtų jų žaliąsias atliekas, o paskui „BrandaLT“ parduoda iš jų pagamintą kompostą.	„Gauname pinigus už atliekų surinkimą, paskui jas perdirbame ir parduodame kompostą.“ Du pajamų srautai iš vienos žaliavos.
KRATC (LT)	Vartų mokesčiai už atliekas. Komposto pardavimas. Medienos atliekos aukcione baldų gamintojams. Perdirbamos medžiagos aukcione. Biometanas, sąvartyno dujos elektrai ir saulės parkai ant uždarytų sąvartynų.	Beveik kiekviena proceso išeiga paverčiama perkamu produktu ar energija. Net uždaryta bei sutvarkyta sąvartyno infrastruktūra tampa pasyviu pajamų šaltiniu.

Piniginės aukos ir parama daiktais - ir kaip tai palengvinti

Organizacijoms su misija parama ir aukos daiktais yra pamatinė jų verslo modelio dalis. Organizacijos „Freegan Food Foundation“ maisto gelbėjimo veikla visiškai priklauso nuo dovanoto maisto srautų. Gyvūnų globos organizacija „Šilutės Beglobiai“ veikia iš dovanotų statybinių medžiagų, durų, langų, kilimų bei finansinių aukų ir atvirai teigia, kad būtent jos veiklą sekančios bendruomenės palaikymas užtikrina organizacijos išlikimą.

„Beglobiai“ skiria daug dėmesio tam, kad aukojimo procesas būtų kuo paprastesnis ir sklandesnis. Šalia kontaktinio telefono numerio organizacija aiškiai skelbia įmonės kodą, banko sąskaitos numerį, „PayPal“ paskyrą bei tiesioginę mokėjimo nuorodą – taip kiekvienas, norintis prisidėti, gali tai padaryti per kelias sekundes: tiek kaimynas, norintis perduoti likusias senas duris, tiek užsienyje gyvenantis nepažįstamasis, pamatęs nuotrauką socialiniuose tinkluose.

Tai ta pati esminė pamoka, kurią „Toksika“ ir KRATC išmoko iš atliekų tvarkymo pusės: visuomenėje geros valios netrūksta, tačiau ji virsta realiu veiksmu tik tada, kai procesas yra akivaizdus, greitas ir nereikalauja papildomų pastangų.

Praktinis minimumas, jei ketini priimti paramą:

Ką parengti	Kas tai	Kodėl svarbu
Momentinis skaitmeninis atsiskaitymas	Tiesioginė mokėjimo nuoroda arba e. piniginės adresas	Pasiekia rėmėjus užsienyje bei tuos žmones, kurie nesinaudoja jūsų banku.
Konkretus, įkainotas prašymas	Įvardyta reali pirkimo, remonto ar logistikos kaina.	Žmonės mato, ką konkrečiai sukuria ar nuperka jų 10 Eur auka, bei stebi, kaip tikslas artėja prie pabaigos. Tai veikia gerokai efektyviau nei nuolatinis visapusiškas prašymas paaukoti.
Telefono numeris arba el. paštas	Kontaktas paramai daiktais.	Žmonės gali paklausti „ar jums to reikia?“, o ne tiesiog palikti daiktą.
Vieta rezultatams parodyti	Suremontuoto voljero, išrūšiuotos siuntos ar užbaigtų statybų nuotraukos ir vaizdo įrašai.	Vaizdiniai įrodymai stiprina pasitikėjimą ir paverčia vienkartinį aukotoją nuolatiniu bendruomenės rėmėju.

Įspėjimas

Diversifikuoti nereikia prapulti smulkiose veiklose. Kiekviena aukščiau paminėta organizacija antrinį ir tretinį pajamų srautą sukūrė iš turto bei išteklių, kuriuos jau valdė: ūkio, galinčio priimti svečius; dirbtuvių, kuriose galima rengti mokymus; atliekų srauto, kuris jau turėjo pirkėją. Nė viena organizacija nepradėjo visiškai nesusijusio antrojo verslo tam, kad suvestų galą su galu. Pirmiausia pasigilink, kokias papildomas pajamas galėtum sugeneruoti tu, ir tik paskui – ką dar naujo galėtumėt nuveikti.

12. Žingsnis po žingsnio: nuo idėjos iki žaliojo verslo

Skaitymo trukmė: apie 7 min.

Kiekvienos organizacijos prašėme pateikti veiksmų planą jaunam pradedančiajam verslininkui – ir jų atsakymai, surinkti iš trijų šalių bei trylikos labai skirtingų verslo pavyzdžių, susiliejo į nuoseklų kelią.

12.1 Pirmasis etapas: pasiruošimas prieš prisiimant įsipareigojimus

1 žingnis – Pradėk nuo realios, asmeniškai pastebėtos problemos.

„Freegan“ atstovai taikliai pastebi: aistra miglotai idėjai greitai išblėsta, kai prasideda sunkus kasdienis darbas. Išbandyk save praktikoje: pirmiausia pasavanoriauk panašioje organizacijoje. Giliai perprask naudojamų žaliavų savybes: remiantis „Vėžių ūkio“ taisykle, būtina nuodugniai perprasti gyvūno biologiją ir jam reikalingas sąlygas dar prieš nusprendžiant, ar galėsite jį auginti. Tą pačią taisyklę taikyk bet kuriai medžiagai – medienai, plastikui, tekstilei ar maisto atliekoms.

2 žingsnis – Išanalizuok jau veikiančius verslo pavyzdžius.

„BrandaLT“ visą kompostavimo technologiją perėmė iš užsienio patirties. Nė viena iš šiame rinkinyje minimų organizacijų neišrado dviračio iš naujo – jos tiesiog pritaikė tai, kas jau veikė kitur. Važiuok, stebėk, klausk ir mokykis.

3 žingsnis – Įvertink vietos išteklius prieš imdami paskolą.

Tai auksinė „TeneLearning“ taisyklė: prieš investuodamas pinigus į žaliavas ar įrangą, pirmiausia apsižvalgyk aplinkui – įvertink, kokių atliekų ir šalutinių produktų jau dabar pilna tavo namuose, kaimynystėje ar vietos pramonėje.

4 žingsnis – iš anksto užsitikrink produkcijos pirkėjus.

Dažniausia pradedančiųjų klaida – neįvertinti pirkėjų. Net ir KRATC nebežino, kur padėti kompostą, o „Toksikai“ trūksta atliekų perdirbimo pajėgumams išnaudoti. Tvarus verslas žlunga ne dėl žaliavų trūkumo, o dėl realizavimo stokos.

5 žingsnis – Išsiaiškink visus reikalavimus dar prieš investuodami.

Išsiaiškink, kokių leidimų reikės, ką tiksliai tikrins kontroliuojančios įstaigos ir kada jos ateis. Tuomet savo veiklą ir procesus aprašyk tiksliai ta kalba, kuria parašyti įstatymai.

6 žingsnis – Derink verslo modelį prie savo finansinių galimybių.

KRATC ir „Toksikos“ patirtis rodo viena: nepradėk gamybinio atliekų perdirbimo be stabilaus kapitalo. Tai ne atgrasymas, o rekomendacija nukreipti jėgas kitur. Neturi didelių pinigų? Rinkis modelį, kuriam startuoti nereikia milžiniškų investicijų.

12.2 Antrasis etapas: kūrimas ir startas

7 žingsnis – Pradėk nuo mažų žingsnių ir būkite pasiruošę keisti kryptį.

„Perro y Osito“ atveju tai buvo maisto tiekimo modelis, „Biopompas“ atveju – posūkis į B2B pardavimus, o „Vinoteca“ pasirinko lėtą, organiską augimą. Pirminė verslo versija retai būna galutinė. Testuokite nešvaistydami pinigų ir klyskite mažiausiomis sąnaudomis.

8 žingsnis – Sukurk uždarą ciklą prieš imdamiesi plėtros.

Tiksliai žinok, kokias atliekas generuos tavo veikla ir kaip jas tvarkysi. Galioja paprasta taisyklė: jei neišgali padengti atliekų tvarkymo išlaidų, vadinasi, neišgali ir tos veiklos vykdyti.

9 žingsnis – Išmėgintą idėją paversk tikra preke.

Sutvarkyk gaminį iki galo. Užtikrink ir įrodyk kokybę – pavyzdžiui, „BrandaLT“ kiekvieną komposto partiją tiria laboratorijoje ir sertifikuoja. Nustatyk tvarią kainą, į kurią būtų įskaičiuotos ne tik medžiagos, bet ir tavo pačių darbo valandos. Tik tuomet keliauk pas pirkėjus.

12.3 Trečiasis etapas: įsitvirtinimas ir išlikimas rinkoje

10 žingsnis – Užsitarnauk pasitikėjimą prieš galvodamas apie plėtrą.

„BrandaLT“ prireikė dešimtmečio, kol ūkininkai įsitikino komposto kokybe ir pradėjo jį pirkti. Organizacija „Freegan“ visas savo partnerystes stato ant patikimumo pamato. Be išimties visi šiame vadove minimi verslai patvirtina: rekomendacijos iš lūpų į lūpas veikia daug stipriau nei bet kokia reklama.

11 žingsnis – Išvystyk papildomą pajamų srautą.

Šiame sektoriuje iš vienos veiklos beveik niekas neišgyvena. Ieškok šalutinių verslo galimybių pačioje savo veikloje: pavyzdžiui, gamybinėse patalpose renkite mokymus arba imkite mokestį už atvežamų žaliavų ir atliekų priėmimą.

12 žingsnis – Apsišarvuok kantrybę.

Kaip pabrėžia „Freegan“ atstovai: apčiuopiamam poveikiui sukurti reikia laiko, o pirmaisiais ar antraisiais metais gali atrodyti, kad trypčiojate vietoje. Nenusimink ir judėk pirmyn.

12.4 Veiklos gairės iš pačių įkūrėjų lūpų

Dvylika aukščiau aprašytų žingsnių – tai mūsų apibendrintas modelis. Tačiau ne mažiau vertinga pažvelgti ir į pačių verslo įkūrėjų suformuluotas veiklos gaires. Būtent jų požiūrių ir patirčių skirtumai atskleidžia vertingiausias pamokas.

„TeneLearning“ (ES) – rankdarbių ir dirbinių iš atliekų gairės	1. Apsisivalgykite aplinkui: rinkite išmestas gamtines ar žmogaus sukurtas medžiagas čia pat, savo aplinkoje. 2. Pradėkite nuo istorijos: tiksliai papasakokite, kur radote žaliavą ir kaip įkvėpėte jai naują gyvybę. 3. Fotografuokite natūralioje šviesoje: užuot nuomojęsi studiją, gaudykite saulės šviesą ir fotografuokite lauke ar prie lango. 4. Rinkitės paprastus pardavimo kanalus: prieš leisdami pinigus reklamai, siūlykite gaminius vietos bendruomenių grupėse. 5. Burkite bendraminčius: ieškokite ryšių su aplinkosaugos organizacijomis bei vietos turgeliais – čia rasite ne tik klientų, bet ir emocinį palaikymą.
„Freegan Food Foundation“ (NL/SXM) – misija grįstos organizacijos gairės	1. Sutelkite dėmesį į realią problemą: spęskite ne abstrakčius iššūkius, o tai, ką patys matote ir patiriate kasdienybėje. 2. Startuokite su tuo, ką turite: paleiskite minimalų, pigų modelį užuot laukę idealaus plano ar viso finansavimo. 3. Užmegzkite ryšius iš anksto: susipažinkite su panašioje srityje dirbančiais žmonėmis, prašykite patarimo ir patys siūlykite pagalbą dar prieš tai, kai jums patiems ko nors prireiks. 4. Anksti susitvarkykite teisinius ir finansinius reikalus: tiksliai išsiaiškinkite visus fondo ar įmonės registravimo reikalavimus ir privalomus įsipareigojimus. 5. Būkite nusiteikę ilgam procesui: pirmaisiais ar antraisiais metais rezultatai gali atrodyti beveik nematomi, tačiau tai – natūralus etapas.
„Finca Encuentro“ (ES) – su žeme ir gamta susijusio projekto gairės	1. Atlikite namų darbus: rinkite informaciją ir nepaliaujamai mokytės iš kitų patirties. 2. Užsigrūdinkite emociškai: tokiam projektui būtina vidinė ištvermė, atkaklumas, kantrybė ir beribė energija. 3. Įvaldykite technologijas ir amatus: kaupkite grynai praktines, technines žinias apie žemę ir gamybą. 4. Giliai perpraskite finansus: finansinis raštingumas čia yra esminė išlikimo sąlyga. 5. Judėkite pirmyn be baimės: darykite klaidas, bet iš kiekvienos išsineskite itin vertingas pamokas.
„Vinoteca“ (ES) – svetingumo ir tvarios prekybos verslo gairės	1. Remkitės aiškia idėja ir tikra aistra: pristatykite konceptą, kuriuo patys šventai tikite. 2. Prieš investuodami pažinkite savo pirkėją: aiškiai apibrėžkite, kuo skiriatės nuo kitų ir kas yra jūsų tikslinis klientas. 3. Parenkite realų verslo planą: pamatuokite biudžetą, kainodarą, veiklos sąnaudas, tiekimo grandinę ir teisinius reikalavimus. 4. Išsiskirkite atmosfera, aukšta aptarnavimo kultūra ir emocija, o ne tik pačia preke. 5. Nereikalaukite tobulumo iš karto: tvarią veiklą ir procesus diekite nuosekliai, žingsnis po žingsnio.
„Biopompas“ (ES) – beatliekės prekybos verslo gairės	1. Remkitės tikrais vertybiniais įsipareigojimais: tvarumas turi būti strateginis verslo pamatas, o ne pigus rinkodaros triukas. 2. Švieskite savo pirkėją: paaiškinkite pirkėjams gilesnę prasmingos vartosenos prasmę – švietimas čia svarbus ne mažiau nei pats asortimentas. 3. Burkite bendruomenę: sutelkite žmones, kurie tiki tais pačiais principais. Ambasadoriais tapę klientai sukurs daug didesnę vertę nei bet kokia mokama reklama.
„Vėžių ūkis“ (LT) – kaip vystyti veiklą su gyvais organizmais	1. Išstudijuokite biologiją: nuodugniai perpraskite auginamos rūšies biologinius ypatumus ir jai būtinas gyvenimo sąlygas. 2. Sąžiningai įvertinkite savo galimybes: tik išmanydami šiuos poreikius galite nuspręsti ar pajėgsite užtikrinti reikiamą aplinką bei priežiūrą. 3. Lanksčiai pritaikykite techniką: visa kita – ūkio mastas, įrangos pasirinkimas bei išdėstymas – yra tik techninės detalės, kurias galite pritaikyti pagal situaciją.
„Perro y Osito“ (ES) – atvira patirtis	„Verslumas – tai ne galutinis taškas, o niekada nesibaigianti kelionė. Mūsų pirminė idėja ir šiandieninis verslas skiriasi kaip diena ir naktis. Būkite pasirengę nuolatinei transformacijai ir nesitikėkite, kad viskas klostysis griežtai pagal pradinį planą.“

13. Kūrėjo įrankinė: ko tau prireiks ir ką būtina išmokti

Skaitymo trukmė: apie 7 min.

Raginimas „pradėti nuo mažų žingsnių“ skamba patraukliai, tačiau jis neatskleidžia konkrečių sprendimų. Šiame skyriuje atsakome į esminį pradedančiojo klausimą: kokių resursų iš tiesų prireiks pirmajam žingsniui? Sąžiningas atsakymas: viskas priklauso nuo pasirinkto verslo modelio. Vienai šiame leidinyje aprašyti veiklai pakanka išmaniojo telefono ir priėjimo prie pakrantės, o kitai prireiks sklypo, leidimų bei pramoninės įrangos.

Ko reikia	Rankdarbiai ir pakartotinis naudojimas (pvz., „TeneLearning“, Beglobiai, Vėžių ūkis)	Atliekų perdirbimas (pvz., „BrandaLT“, „Toksika“, KRATC)
Patalpos ir infrastruktūra	Nuo nulio iki minimalaus poreikio: darbatalis garaže, pašūrė ar kiemo kampas. Pavyzdžiui, „Vėžių ūkis“ bei gyvūnų prieglauda „Beglobiai“ verčiasi privačiame sklype ir padovanotose patalpose.	Specialiai pritaikyta ar pramoninė infrastruktūra: specialiai įrengtos aikštelės ar tam pastatyti objektai. „BrandaLT“ kompostavimą privalo vykdyti uždaroje patalpose, „Toksikai“ būtina licencijuota pavojingųjų atliekų tvarkymo zona, o KRATC valdo regioninius atliekų tvarkymo objektus.
Įranga ir gamybos priemonės	Paprasti rankiniai įrankiai. „TeneLearning“ mokiniams reikia tik išmaniojo telefono; Vėžių ūkis surinktus vamzdžius ir palanges pjausto rankomis.	Sunkiagabaritė ir pramoninė technika: smulkintuvai, purkštuvai ir liejimo sistemos (pavyzdžiui, EPIC), aeravimo bei sijojimo įranga („BrandaLT“), specializuoti valymo rezervuarai ir talpos („Toksika“).
Leidimai ir licenzijos	Pačiam amatui ar gamybai specialių leidimų dažniausiai nereikia – pakanka patikrinti vietos prekybos bei maisto saugos reikalavimus. Tiesa, išimties galioja specifinėms sritims: pavyzdžiui, gyvūnų prieglaudoms būtinas oficialus leidimas, išduodamas tik atlikus patikrinimą vietoje („Beglobiai“).	Labai plačiai. Būtinai taršos ir aplinkosaugos leidimai, pavojingųjų ar nepavojingųjų atliekų tvarkymo licencijos bei itin tiksliai suformuluotas veiklos aprašymas („BrandaLT“, „Toksika“).
Pradinis kapitalas	„TeneLearning“ moko savo moksleivius niekada nesiskolinti lėšų žaliavoms pirkti, o pakartotinis medžiagų naudojimas leidžia „Beglobiams“ išlaikyti itin mažas sąnaudas.	Didelis kapitalas: stambios pradinės investicijos. „Be pinigų ir pradinio kapitalo neįmanoma pradėti jokio rimto verslo“ (KRATC).
Žmonės ir komanda	Vienas įkūrėjas (arba minimali komanda): dažnai visą veiklą vykdo vieni, nors tam tikroms užduotims gali prireikti fizinės jėgos („Beglobiai“) arba ypatingo pastabumo bei kruopštumo („Vėžių ūkis“).	Kvalifikuoti specialistai ir ekspertai: reikalauja apmokytos darbuotojų komandos. Pavyzdžiui, didžiąją dalį „Toksikos“ kolektyvo sudaro inžinerinį arba gamtos mokslų išsilavinimą turintys specialistai.

Karti finansinė tiesa

Du mūsų pašnekovai pakartojo beveik tokią pačią mintį: jei neturite pinigų, į atliekų perdirbimo verslą geriau nesikište. Tai nėra siekis jus atgrasyti – tai aiški veiklos kryptis. Pramoniniam ir sudėtingam perdirbimui būtini sklypai, technika ir leidimai. Jei kapitalo neturite – rinkitės verslo modelį, kuriam jo nereikia.

Nemanykite, kad banko paskola yra vienintelis ar saugiausias kelias. Bendrovės „BrandaLT“ patirtis rodo, kad finansuotojai į naujas žaliąsias įmones žiūri itin atsargiai ir reikalauja išankstinio pelningumo įrodymo (proof-of-concept). Būtent todėl pradinį finansavimą įmonė gavo per Nacionalinės mokėjimo agentūros kaimo plėtros programą. Viešosios paramos schemos ir yra skirtos toms įmonėms, kurias bankai laiko pernelyg rizikingomis.

„Freegan Food Foundation“ siūlo alternatyvą: startuokite „lengvai“ – neapsikraudami brangiu turtu. Prieš leisdami pinigus, kurių neturite, skolinkitės, ieškokite partnerių ir naudokitės parama darbu ir paslaugomis. Tai ta pati logika, kuria remiasi „TeneLearning“ (taisyklė nesiskolinti pinigų žaliavoms) bei „Vėžių ūkis“ (baseinų gamyba iš kaimyno sugriuvusio šiltnamio dalių). Prieš skolindamiesi patikrinkite, ar negalite pradėti darbo su pigiomis žaliavomis, partnerių pagalba, dotacijomis ar laipsniškomis investicijomis.

Ar žinote?

„Finca Encuentro“ savo šiltnamį iš esmės pasistatė iš stiklo atraižų, kurias padovanojo Orotavos slėnio stikliai, ir medienos likučių iš vietos statybviečių. Per kelerius metus užmegzti ryšiai taip sustiprėjo, kad dabar ne pats ūkis ieško medžiagų, o pačios įmonės pirmosios skambina ir nemokamai siūlo atliekančias žaliavas.

Esminiai įgūdžiai: ko reikia tvarios veiklos įkūrėjui

Visi 13 nagrinėtų atvejų parodė tą pačią tendenciją: yra šešios esminės įgūdžių kryptys, kurios verslo praktikoje yra lemiamos – ir jos vertos daug daugiau nei bet kurios konkrečios techninės žinios.

Finansinis raštingumas

Beveik visų organizacijų atstovai pripažino: finansiniai iššūkiai buvo kur kas didesnė kliūtis nei paties tvaraus modelio įgyvendinimas. Jums nebūtina tapti buhalteriu, tačiau privalote aiškiai suprasti tris dalykus: kiek kainuoja kasdienis veiklos palaikymas, kiek laiko prireiks pirkėjų pasitikėjimui pelnyti ir kokio grynujų pinigų rezervo reiks ramiam lėtesnių sezonų išgyvenimui.

Įtraukiantis pasakojimas ir taupioji rinkodara

„TeneLearning“ patirtis rodo: įtaigiai papasakota istorija gali visiškai atstoti brangų reklamos biudžetą. „Vinoteca“ bei „Perro y Osito“ savo reputaciją užsiaugino be plačios reklamos – vien rekomendacijomis iš lūpų į lūpas. „TeneLearning“ įkūrėjai tai vadina sąžininga skaitmenine raiška. Neapsunkinkite komunikacijos – nuoširdus pasakojimas yra tavo vertingiausias turtas.

Emocinis atsparumas ir lankstumas

Kaip taikliai pastebi „Perro y Osito“ įkūrėjas: „Nesėkmės neišvengiamos, bet lemiamas faktorius – gebėjimas kaskart atsitiesti.“ Tiek „Finca Encuentro“, tiek „Biopompas“ buvo priverstos keisti pradinę strategiją, o įgytą prisitaikymo gebėjimą dabar vertina kaip esminį sėkmės variklį.

Partnerysčių ir ryšių tinklo puoselėjimas

Būtent tvirtas kontaktų tinklas paverčia nemokamų žaliavų paiešką realybe: statybinės paletės, stiklo ar medienos likučiai atkeliauja patys, nes perteklių turintys verslai jus prisimena pirmiausia. „Perro y Osito“ įkūrėjai tinklaveiką be užuolankų vadina „vienu iš pagrindinių verslo variklių“. Ne mažiau svarbios ir formalios įmonės: pavyzdžiui, „Toksika“ įstojo į Lietuvos atsakingo verslo asociaciją (LAVA) – tai leido atliekų tvarkymo įmonei megzti tiesioginį dialogą bei dalytis patirtimi su laboratorinės įrangos gamintojais ar tekstilės pramonės grupėmis.

Įžvalgumas ir pastabumas – gebėjimas matyti tai, ko niekas nepasako

„Vėžių ūkis“ išskyrė unikalų, bet bene plačiausiai pritaikomą įgūdį – ypatingą pastabumą. „Gyvūnai nešneka. Jei kažkas negerai, jie nepasiskųs – viską turi pastebėti pats iš jų elgesio ar išvaizdos.“

Tą pačią taisyklę galima pritaikyti žaliavoms, įrangai ir patiems klientams. Per greitai džiūstanti komposto krūva, plastiko siunta su netinkamos rūšies priemonėmis, staiga nutilęs tiekėjas – nė vienas iš jų garsiai apie problemą nepraneš. Sėkmingais tapo tie įkūrėjai, kurie gebėjo grėsmes ar pokyčius užfiksuoti ankstyvoje stadijoje. Ši kompetencija gimsta iš nuolatinio dėmesio detalėms – jos už jokių pinigų nenusipirksi.

Vartotojų ugdymas ir tinkamos aplinkos kūrimas

Keletas įkūrėjų atvirai pripažino: tikrasis jų uždavinys buvo ne sukurti produktą, o pakeisti žmonių įpročius. Didžiausias „Biopompas“ iššūkis buvo ne prekių tiekimo grandinės, o siekis įtikinti pirkėjus atsisakyti supakuotų gaminių – ir šis švietėjiškas darbas niekada nesibaigia.

„Perro y Osito“ kiekvienam svečiui pasakoja apie rūšiavimą bei plastiko daromą žalą, tikėdamasi, kad šią patirtį jie parsiveš namo. KRATC komandoje netgi yra darbuotojas, kurio tiesioginė atsakomybė – griauti mitus apie atliekų tvarkymą. Tuo tarpu „Vinoteca“ pastebi, kad vartotojus geriausiai įtikina ne rinkodaros šūkiai, o įsipareigojimas, giliai įaugęs į kasdienę įmonės veiklą.

Tačiau yra ir dar vienas žingsnis – perėjimas nuo teorinio aiškinimo prie aplinkos pritaikymo. Tai puikiai iliustruoja KRATC darbas „Jūros šventėje“. Per tris dienas Klaipėdą aplanko pusė milijono žmonių, o atliekų kiekis išauga 3–4 kartus (daugiausia dėl vienkartinio pakuočių). Užuoat pasikloję vien ženklais ar lankytojų gera valia, organizatoriai pakeitė pačią fizinę infrastruktūrą: pastatė 230 papildomų konteinerių, įrengė aptvertas „rūšiavimo salas“ ir judriausiose aikštėse sustatė konteinerių poras. Įprastų šiukšliadėžių buvo atsisakyta – taip rūšiavimas tapo tiesiog patogiau ir natūraliau elgsena.

Be to, jie pasirūpino ir estetika. Klaipėdos senamiestyje KRATC įprastus konteinerius su ratukais pakeitė nedideliu dekoratyviu nameliu su laivo formos iliuminatoriumi. Neišvaizdžiai infrastruktūrai dažniausiai priešinamasi, o estetiška ir malonia – noriai naudojama. Pašalinus galimybę lengvai pasielgti netinkamai arba padarius teisingą pasirinkimą patrauklesnį, elgsena pasikeičia greičiau nei per bet kokias reklamos kampanijas.

Bendrovė „Toksika“ tą pačią pamoką išmoko iš kitos pusės. Nemokamų akcijų metu iš gyventojų buvo surinkta daugiau nei 51 tona dažų, alyvos, tirpiklių, vaistų bei baterijų, metų metus dulkėjusių sandėliukuose ir pašiūre. Įmonės išvada vienareikšmė: žmonės su pavojingomis atliekomis elgiasi atsakingai, jei tik sudaromos aiškios ir patogios sąlygos jas atiduoti. Patogumas nėra tiesiog plusas – tai privaloma sąlyga.

Ar žinojai?

Edukuoti pirkėjai tampa jūsų pardavimų komanda. „Biopompas“ pastebėjo, kad ištikimiausi klientai virto tikrais prekių ženklo ambasadoriais, kurie naujokus įtikina geriau nei bet kokia reklama. Net tie lankytojai, kuriems nesupakuoti ar pilstomi produktai nėra kasdienis pasirinkimas, dažnai nusiperka ką nors smulkaus vien tam, kad palaikytų pačią idėją ir parduotuvę.

Tavo skaitmeninė įrankinė

Nė vienam iš mūsų nagrinėtų organizacijų neprireikė brangių įrenginių ar sudėtingos programinės įrangos, kad papasakotų savo istoriją. Beveik visos toliau išvardytos priemonės yra nemokamos arba reikalaujančios minimalių investicijų, o kiekvienas įrankis – tai reali, tyrinėtų organizacijų praktikoje patikrinta technologija:

Įrankis	Kam naudojamas
Išmaniojo telefono kamera ir natūrali dienos šviesa	Kokybiška produktų fotografija be jokios studijos ir nuliniu biudžetu: fotografuokite ant natūralaus akmens, medžio ar tiesiog paprastos, švrios sienos fono.
Viena ar dvi gerai valdomos socialinių tinklų paskyros	Pirminiai pardavimai ir lojalios auditorijos auginimas nenaudojant jokios mokamos reklamos. Auksinė „TeneLearning“ taisyklė: neapsunkinkite komunikacijos – didžiausia jūsų jėga slypi nuoširdžiam pasakojime.
Vietos bendruomenės ir neformalios skelbimų grupės	Produkcijos pardavimas, reikalingų žaliavų paieška ir dovanotų medžiagų atradimas. Pavyzdžiui, Sint Martene didžioji dalis naudotų baldų cirkuliuoja vien per vietines „Facebook“ grupes.
Rezervavimo ir patirčių platformos	Ekskursijų, edukacinių dirbtuvių, poilsio programų bei nakvynės paslaugų pardavimas tikslinei auditorijai – tiems, kurie šių patirčių jau aktyviai ieško.
Internetinė parduotuvė – tolesniam plėtros etapui	Papildomas pardavimo kanalas, nepriklausantis nuo gyvo pirkėjų srauto. „Biopompas“ nuo tik fizinės prekybos vietos perėjo prie stipresnio skaitmeninio buvimo. Tuo tarpu „Finca Encuentro“ šalia tiekimo restoranams planuoja atidaryti ir internetinę parduotuvę.
Mokėjimų ir paramos nuorodos internete	Leidžia klientams bei rėmėjams atlikti įmoką per kelias sekundes – bankiniu pavedimu, el. pinigine ar tiesiogine mokėjimo nuoroda.
QR kodai ant fizinių objektų	Paverčia atliekų konteinerį ar surinkimo punktą savitarnos objektu, kuriuo gyventojai gali lengvai naudotis ir viską suprasti net be personalo pagalbos.

Du principai išlieka aktualūs daug ilgiau nei bet kokios technologijos. Pirma, vienas kokybiškai prižiūrimas kanalas visada pranoksta penkis apleistus. Nuoširdus, nuoseklus pasakojimas apie kasdienius verslo užkulisius veikia kur kas stipriau nei nudailintas, bet padrikas turinys.

Antra, skaitmeniniai įrankiai turi tarnauti verslo modeliui, o ne jį padiktuoti. „Biopompas“ veiklą pradėjo kaip klasikinė fizinė parduotuvė, tačiau perėjus prie didmeninio tiekimo verslui (B2B), pagrindiniu varikliu tapo el. prekyba ir aktyvus skaitmeninis buvimas. Įkūrėjai atvirai pripažįsta, kad toks posūkis pareikalavo daug drąsos – ypač įdėjus tiek pastangų į pirminę koncepciją. Tačiau gebėjimas laiku prisitaikyti pasirodė esąs nepalyginamai vertingesnis už aklą pradinio plano laikymąsi.

14. Biurokratija ir teisės aktai: kaip paversti kliūtis aiškiomis taisyklėmis

Skaitymo trukmė: apie 4 min.

Šalis / kontekstas	Ką girdėjome	Praktinė išvada
Lietuva	Didžiausias stabdis – taisyklių gausa ir jų nenuoseklumas. Privatūs atliekų kompostuotojai turi dirbti sandariose patalpose, kai tuo tarpu kitoms įmonėms taikomos išimtys („BrandaLT“). Išvalytas gruntas dėl teisinių apribojimų gali būti pritaikomas tik keliose srityse, todėl praranda bet kokią komercinę vertę („Toksika“). Šalies atliekų sistema išskaidyta tarp atskirų operatorių be jokio vieningo standarto (KRATC). Maža to – negali naudoti net savo žemėje, melioracijos griovyje, esančio lietaus vandens („Vėžių ūkis“).	Prieš investuodami atidžiai išsiaiškinkite ne tik tai, ar apskritai galite pradėti veiklą, bet ir ką konkrečiai jums bus leista daryti. Teisiniai reikalavimai – ką galite priimti kaip žaliavą, ką turite teisę parduoti ir kokios paskirties patalpose ar teritorijoje galite dirbti – suformuos jūsų verslo modelį ne mažiau nei bet koks oficialus veiklos leidimas. Kruopščiai įvertinkite visus šiuos tris aspektus dar prieš išleisdami pirmąjį eurą.
Ispanija (Tenerifė)	Pačios normos bei reikalavimai dažniausiai yra pagrįsti – tikroji problema yra administracinė našta. Maisto saugos ir higienos biurokratija iš smulkiojo verslo pareikalauja daugybės brangaus laiko ir realių finansinių išteklių („Vinoteca“, „Biopompas“). Statantis ar tvarkantis savarankiškai, kontroliuojančių institucijų priežiūra būna kur kas griežtesnė nei pačių savivaldos projektų atveju („Finca Encuentro“). O štai „Perro y Osito“ atveju kliūtys buvo grynai buitinės, o ne aplinkosauginės: parduotuvėlė įsikūrusi laiptuotoje gatvelėje, kurios iki šiol net nėra „Google Maps“ žemėlapiuose, todėl registruoti oficialų adresą ir gauti prekių pristatymus tapo tikru iššūkiu.	Biurokratiniai procesai kainuoja tiek realų laiką, tiek finansus, todėl įtraukite juos į savo planus nuo pat pirmos dienos. Pasitarkite su teisininku arba bent jau pasikalbėkite su kuo nors, kas jau sėkmingai plėtoja panašų verslą. Be to, būtina įsitikinkite praktiniu savo adreso funkcionalumu – ar pavyks jį sklandžiai įregistruoti ir ar jus be kliūčių pasieks kurjeriai bei prekių pristatymas.
Sint Martenas	Praktikoje dirbantys organizatoriai bei verslo atstovai teigia, kad teisiniai reikalavimai dažnai yra pernelyg švelnūs, o ne per griežti. Paklausti, kas labiausiai padėtų pagerinti salos aplinkos būklę, organizacijos EPIC atstovai vienareikšmiškai nurodė: „Aplinkosaugos politika privalo būti sugriežtinta, o jos kontrolė ir įgyvendinimas – kur kas nuoseklesni.“	Nesitikėkite, kad reikalavimai bei taisyklės jus susiras patys. Tiesiogiai kreipkitės į atsakingą ministeriją ar instituciją, užuot remdamiesi tik kolegų prielaidomis ar sektoriuje sklandančiais gandai. Ir šiuo metu nesupainiokite dviejų dalykų: „kontrolės trūkumas“ nereiškia „teisinio reguliavimo nebuvimo“ – teisiniai įsipareigojimai niekur neišnyksta.

14.1 Kur iš tikrųjų rasti taisykles

Visi be išimties mūsų pašnekovai vienbalsiai pataria: pirma būtina išsamiai išsiaiškinti teisinį reguliavimą. Tačiau beveik nė vienas iš jų negalėjo tiksliai įvardyti, nuo ko reikėtų pradėti paieškas. Žemiau pateikiame praktinį veiksmų planą, sudarytą remiantis pačių organizacijų realia patirtimi ir jų praeitu keliu.

Kur ieškoti	Ką čia rasite	Pastabos iš mūsų pašnekovų
Tiesiogiai atsakingose institucijose	Konkrečius, jūsų specifinei veiklai pritaikytus atsakymus, o ne bendro pobūdžio teorinius paaiškinimus.	„Toksika“ pabrėžia: „Ypač svarbu laiku pasikonsultuoti su veiklą prižiūrinčiomis institucijomis.“ Tai dažniausiai mūsų pašnekovų kartotas patarimas.
Nacionalinėje aplinkos apsaugos agentūroje	Informaciją apie aplinkosauginius leidimus, atliekų tvarkymo licencijas bei privalomas ataskaitų teikimo procedūras.	Privalomas etapas bet kuriai veiklai, susijusiai su atliekų surinkimu, apdorojimu, perdirbimu ar pavojingų medžiagų naudojimu.
Miesto ar rajono savivaldybėje	Vietinės atliekų tvarkymo taisyklės, žemės sklypų paskirties reikalavimus ir leidimus veiklai ar aikštelės įrengimui.	KRATC siūlo atkreipti dėmesį, kad kiekviena savivaldybė tvirtina savo taisykles atskirai – todėl reikalavimai skirtinguose miestuose bei rajonuose gali iš esmės skirtis.
Sektorinėse valstybinėse inspekcijose	Konkrečiai jūsų veiklos sričiai taikomus reikalavimus, standartus ir planuojamų patikrinimų tvarką.	„Beglobiai“ patirtis rodo, kad inspektoriai patalpas vertina dar prieš išduodami veiklos leidimą, todėl visa infrastruktūra turi būti parengta iš anksto.
Pas jau veikiančius operatorius ir praktikus	Realų suvokimą, kaip teisiniai reikalavimai bei procedūros veikia praktiškai, o ne tik oficialiuose dokumentuose.	„BrandaLT“ savo technologinį metodą išvystė perimdama užsienio kolegų patirtį. Daugelis rinkos dalyvių geranoriškai pasidalins patarimais, jei tiesiog drąsiai į juos kreipsitės.

14.2 Teisingai ir tiksliai apibrėžkite savo veiklą

Tai konkrečiausias ir itin dažnai neįvertinamas patarimas, skambėjęs mūsų pokalbiuose – jį akcentavo ilgametę patirtį turintis įmonės vadovas:

„Pradedant verslą, svarbiausia – išsamiai išmanyti teisės aktus ir tiksliai apibrėžti savo veiklą. Visi procesai privalo vykti griežtai taip, kaip nurodėte dokumentuose, priešingu atveju neišvengiamai susidursite su baudomis.“

– BrandaLT, Lithuania

Griežtai reguliuojamuose sektoriuose neįmanoma gauti bendro pobūdžio leidimo, pavyzdžiui, „tiesiog vykdyti kompostavimo veiklą“. Jums išduodamas leidimas tiksliai apibrėžtai veiklai, aprašytai griežtai pagal teisės aktuose vartojamus terminus. Jei jūsų veikla nors kiek nukryps nuo įregistruotos formuluotės – net ir tokiais aspektais, kurie neturi jokios neigiamos įtakos aplinkai – rizikuojate gauti piniginę baudą. Todėl veiklą aprašykite itin atidžiai, o ją vykdydami griežtai laikykitės kiekvieno žodžio.

14.3 Kur ieškoti informacijos: šalių ir regionų apžvalga

Teisinis reguliavimas skiriasi ne tik skirtingose valstybėse, bet dažnai ir tos pačios šalies regionuose ar savivaldybėse. Žemiau pateikta lentelė nurodo, į kurias institucijas reiktų kreiptis ieškant informacijos, o ne koks bus galutinis jų atsakymas. Prieš prisiimdami bet kokius finansinius įsipareigojimus, būtinai pasitikslinkite reikalavimus tiesiogiai šiose įstaigose.

Ką tikrinti	Lietuva	Ispanija / Kanarų salos	Sint Martenas
Verslo registravimas	Registru centras (įmonė); Valstybinė mokesčių inspekcija – VMI (individuali veikla)	Agencia Tributaria ir socialinis draudimas (autónomo); Registro Mercantil (įmonė)	Prekybos ir pramonės rūmai (COCI) bei TEATT ministerijos verslo licencija
Su maistu susijusi veikla	Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (VMVT)	Regiono sveikatos institucija, Gobierno de Canarias – maisto įmonių sanitarinis registras	Visuomenės sveikatos, socialinės plėtros ir darbo ministerija (VSA)
Atliekų surinkimas ar apdorojimas	Aplinkos apsaugos agentūra – registracija atliekų tvarkytojams	Aplinkos departamentas, Gobierno de Canarias – atliekų tvarkytojo leidimas	Būsto, teritorijų planavimo, aplinkos ir infrastruktūros ministerija (VROMI)
Perdirbtų gaminių pardavimas (realizavimas)	Bendrosios gaminio saugos taisyklės; gali galioti gamintojo atsakomybės prievolės.	Bendrosios gaminio saugos taisyklės; gali galioti gamintojo atsakomybės prievolės.	Bendrosios gaminio saugos taisyklės; gali galioti gamintojo atsakomybės prievolės.
Draudimas	Vienos institucijos nėra – kreipkitės komercinės konsultacijos	Vienos institucijos nėra – kreipkitės komercinės konsultacijos	Vienos institucijos nėra – kreipkitės komercinės konsultacijos

Nuo ko pradėti paieškas?

Lietuvoje ir Ispanijoje oficialus Europos Sąjungos portalas [Your Europe – Business portal](#) nukreips jus tiesiai į atitinkamą nacionalinę instituciją, o visa informacija bus pateikiama ir jūsų gimtąja kalba. Ieškantiems informacijos Sint Martene, pradinis atskaitos taškas – [the Government of Sint Maarten portal](#). Jei ieškote informacijos savarankiškai, visada naudokitės tik oficialiomis valstybės institucijų svetainėmis, vengdami mokamų tarpininkų paslaugų.

Nuorodos tikrintos: Rugsėjis 2026

Svarbu: Ši lentelė yra pradinis atskaitos taškas, o ne teisinė konsultacija. Privalomi reikalavimai tiesiogiai priklauso nuo jūsų veiklos specifikos, masto bei tikslios vietos ir yra nuolat atnaujinami. Prieš pradėdami bet kokius darbus, reikalavimus būtinai pasitikslinkite atsakingoje institucijoje. Atkreipkite dėmesį: Sint Martenas nepriklauso Europos Sąjungai, todėl ES atliekų tvarkymo ir gaminių saugos reglamentai čia negalioja.

14.4 Pasiruošimo patikros sąrašas

Šiuos punktus peržiūrėkite ir įvertinkite prieš investuodami lėšas, o ne po to:

- ☐ Suformuluokite savo veiklą vartodami tikslią teisės aktuose įtvirtintą terminologiją.
- ☐ Pasitikslinkite dėl visų reikalingų leidimų tiesiogiai atsakingoje institucijoje, užuot rėmęsi prielaidomis.
- ☐ Išsiaiškinkite, kokie reikalavimai bus tikrinami ir ar fizinės veiklos vertinamos prieš išduodant leidimą, ar jau pradėjus veiklą.
- ☐ Apskaičiuokite pačių leidimų, licenzijų ir susijusių procedūrų gavimo kainą.
- ☐ Patikrinkite, ar jūsų savivaldybė netaiko papildomų vietinių taisyklių ar ribojimų.
- ☐ Išsiaiškinkite galimus apribojimus realizuojant galutinį produktą (pavyzdžiui, bendrovės „Toksika“ išvalyto grunto naudojimo sąlygos arba „Vėžių ūkio“ patirtis su I Lietuvos raudonąja knyga įrašytomis rūšimis).
- ☐ Pasidomėkite jūsų sektoriuje veikiančiomis nacionalinėmis paramos priemonėmis ar subsidijomis ir teikite paraiškas, užuot viską finansavę tik nuosavomis lėšomis.
- ☐ Pasikonsultuokite bent su viena jau veikiančia organizacija, kad suprastumėte, kaip teisiniai reikalavimai veikia realybėje.

15. Žaliavų paieška be biudžeto: nemokamų ir pigių medžiagų gidas

Skaitymo trukmė: apie 4 min.

Patarimą „pažvelk pro langą“ duoti lengva, tačiau praktiškai įgyvendinti – kur kas sunkiau. Šiame skyriuje šį raginimą paverčiame praktiniu katalogu: sužinosi, kas paprastai turi medžiagų pertekliaus, kaip mūsų kalbintos organizacijos mezgė kontaktus ir kokie pavyzdžiai įrodo, kad šis modelis tikrai veikia.

Medžiaga / Žaliava	Kas turi perteklių	Kaip į juos kreiptis	Tikras pavyzdys
Medininės paletės ir statybinės atraižos	Statybvietės, viešbučiai, pramoninės zonos	Kreipkitės tiesiogiai ir pasisiūlykite medieną išsivežti patys. Užmegzkite ilgalaikį ryšį, kad atsiradus atlikamoms medžiagoms organizacija iškart skambintų jums.	„Finca Encuentro“ pastatė bendruomenės virtuvę, kurioje 95 % medienos – pakartotinai panaudotos paletės (pačios organizacijos skaičiavimais).
Stiklo atraižos ir dūženos	Vietos stiklo dirbtuvės ir apdirbimo įmonės	Pasiteiraukite, kokias medžiagas ar likučius jie šiuo metu išmeta kaip atliekas.	„Finca Encuentro“ šiltnamį sukonstruotas naudojant daugiausia iš stiklo dirbtuvių gautas atraižas.
Panaudotos padangos ir ratai	Autoservisai, padangų montavimo dirbtuvės	Kreipkitės tiesiogiai – įmonės dažnai atiduoda padangas, norėdamos išvengti jų utilizavimo mokesčių.	Panaudotos padangos pritaikytos kaip pamatų konstrukcijos medžiaga „Finca Encuentro“ projekte.
Jūros nugludintas stiklas, medienos plūduriukai, tekstilės ir plastiko likučiai	Paplūdimiai, namų ūkiai, šalikelės	Rinkite savarankiškai, laikydamiesi saugumo ir bendrų taisyklių.	Šios medžiagos sudaro viso „TeneLearning“ papuošalų bei dekorų gamybos ir mokymų modelio pagrindą.
Baldai ir buities reikmenys	Namus remontuojantys gyventojai, bendruomenės nariai, įvairios organizacijos	Formuokite patikimo ir atsakingo paramos/dovanų gavėjo reputaciją.	Beglobių gyvūnų prieglauda ir „Vinoteca“ savo veikloje naudoja daug dovanotų baldų.
Maisto pramonės šalutiniai produktai ir atliekos	Maisto ir gėrimų gamintojai, perdirbimo įmonės	Oficialios tiekimo sutartys, kuriose numatyta tiekėjo prievolė savo lėšomis utilizuoti reikalavimų neatitinkančias atliekas.	UAB „Branda LT“ ilgalaikės sutartys su stambiais maisto perdirbimo pramonės atstovais.
Daugkartinio naudojimo pakuotės ir talpyklos	Jūsų paties klientai	Sustyguokite verslo modelį taip, kad pirkėjai atsineštų savo tarą – taip apskritai išvengsite poreikio ieškoti ar pirkti pakuočių.	Visas „Biopompas“ papildymo paslaugų verslo modelis.

15.1 Laiko veiksnys: darbas su sezoniškumu

Atliekų ir žaliavų prieinamumas per metus nėra tolygus, todėl kelioms mūsų kalbintoms organizacijoms šį dalyką teko įtraukti į savo veiklos planus:

- „Toksika“: bioremediacijos (biologinio valymo) procesui užtikrinti reikalinga aukštesnė nei 8 °C temperatūra, todėl žiemą procesas smarkiai sulėtėja. Jei jūsų verslo modelis remiasi biologiniais procesais, įvertinkite sezoninius pajėgumų svyravimus.
- UAB „Branda LT“: rudenį susiduria su didžiuliu nukritusių lapų antplūdžiu. Nors ši medžiaga suirsta greitai, jai laikinai prireikia papildomų saugojimo plotų.
- Sint Martenas: audrų ir uraganų sezono metu čia staigiai išauga apgadintų baldų bei žaliųjų atliekų kiekiai. Verslas, gebantis priimti ir sandėliuoti didelius nemokamų žaliavų kiekius po stichijų, šią krizę gali paversti puikia tiekimo galimybe.
- KRATC pažymi, kad žaliųjų atliekų kiekiai kasmet nuosekliai auga – tai galimai užtikrintų stabilų ir besiplečiantį žaliavų srautą kiekvienam, pradedančiam kompostavimu grįstą veiklą.

15.2 Žaliavų priėmimo taisyklės: kaip teisingai valdyti paramos ir dovanų srautus

Jei jūsų verslas grindžiamas dovanotomis ar surinktomis medžiagomis, jų srautai neišvengiamai ims augti – tačiau toli gražu ne viskas bus tinkama perdirbimui ar pakartotiniam naudojimui. Kiekviena šiame leidinyje nagrinėjama organizacija, priimanti paramą ar likučius, turėjo išmokti tą pačią pamoką: be aiškių ir griežtų žaliavų priėmimo taisyklių jūs nustojate būti tvariu žiedinės ekonomikos verslu ir tampate tiesiog nemokama svetimų atliekų aikšte.

“Nepriimame visiškai sugadintų ir nebenaudojamų daiktų, nes neturime resursų jų utilizavimui ir nenorime pavirsti šiukšlynu.”

— „Freegan Food Foundation“, Sint Martenas

Taisyklės, kurias verta perimti:

- Nustatykite paprastą ir aišką kokybės standartą: „Freegan“ taisyklių maisto paramai pavyzdys yra praktiškas ir lengvai įsimenamas: priimkite tik tai, kas dar tinkama vartoti, tačiau „vadovaukitės savo pojūčiais“. Daiktams taikomas toks kriterijus: jie privalo būti pakankamai švarūs ir veikiantys.
- Brėžkite aiškią ribą ir sakykite „ne“: jei neturite lėšų ir galimybių netinkamų daiktų utilizavimui, neturite prabangos jų ir priimti. Griežta atranka taupo jūsų laiką, vietą bei saugo nuo papildomų atliekų tvarkymo išlaidų.
- Dėl stambiagabaričių daiktų reikalaukite išankstinio suderinimo: „Freegan“ prašo aukotojų susisiekti dar prieš atvežant baldus, kad surinkimo logistiką būtų galima suplanuoti iš anksto, o ne improvizuoti.
- Užtikrinkite žaliavų kokybę sutartimis: „Branda LT“ su tiekėjais pasirašo sutartis, kuriose numatyta prievolė tiekėjo sąskaita išvežti visas reikalavimų neatitinkančias atliekas. Tai efektyvus būdas apsaugoti kompostavimo procesą nuo priemaišų ir taršos.
- Palengvinkite aukojimo procesą: „Freegan“ sąmoningai supaprastina procedūras: „Norime pašalinti visus barjerus, kad žmonės lengvai įgyvendintų savo ketinimą paaukoti.“ Būkite griežti kokybei, bet lankstūs ir patogūs žmogui.
- Pasirenkite scenarijų netinkamoms medžiagoms: Vėl „Beglobiai“ prieglauda viską, kas nebetinka naudojimui, išrūšiuoja ir saugiai utilizuoja, tačiau prieš tai išmontuoja dar tinkamas detales (virves, furnitūrą) – taip net susidevėjusi parama duoda praktinės naudos.

Ar žinote?

„Biopompas“ atrado netikėtą klientų segmentą: salos svečiai ir turistai, kuriems nereikia didelių tūrių valiklių ar buitinės chemijos, vis tiek nori palaikyti tvarią misiją. Todėl jie perka liufos kempines, ekologišką kosmetiką bei daugkartinius maišelius. Taip jie kartu su jais parsiveža namo ir pačios parduotuvės idėją.

16. Nuo prototipo iki rinkai paruošto produkto

Skaitymo trukmė: apie 4 min.

Tarp pavienio rankdarbio ir tikro produkto yra esminis skirtumas. Prototipas tik įrodo, kad idėją įmanoma įgyvendinti. Tikras produktas – tai standartizuotas, saugus, aiškią kainą turintis, kokybiškai užbaigtas ir teisiškai tvarkingas gaminyš, parengtas pardavimui. Šis skyrius skirtas būtent šiam šuoliui atlikti – tai ypač aktualu pilotinių projektų metu, kai dalyviai kuria pirmuosius realius prototipus.

16.1 Kokybiška gaminio apdaila

Būtent apdaila atskiria mėgėjišką rankdarbį nuo pardavimui paruošto gaminio. Pavyzdžiui, EPIC perdirbto plastiko gaminiai išėmus iš formų ir atvėsinus yra kruopščiai apipjaustomi bei poliruojami, ir tik tuomet pateikiami rinkai. VšĮ „Beglobiai“ paviršius, kuriuos teks dažnai plauti, dengia linoleumu, o ne audiniu – taip juos lengviau prižiūrėti, o gaminyš tarnauja gerokai ilgiau. Abiem atvejais galutinės apdailos sprendimus lemia ne vaizdas nuotraukoje, o praktinis gaminio naudojimas ir funkcionalumas.

16.2 Įsivertink kainą sąžiningai

Pirma, rinka jūsų produktą gali įvertinti gerokai mažiau, nei tikėtės. „Branda LT“ gaminamas kompostas – iš tiesų pažangi dirvožemio gerinimo priemonė, savo efektyvumu per kelerius metus pranokstanti mineralines trąšas, – realizuojamas už maždaug 10 Eur už toną („Branda LT“, 2026 m.). Ekologinis pranašumas savaime negarantuoja aukštesnės pardavimo kainos.

Antra, būtina įskačiuoti savo darbo laiką. Nors kelios organizacijos žaliavas gauna nemokamai, jie investuoja daug savo neapmokamo laiko medžiagų apdorojimui bei paruošimui; pavyzdžiui, „Beglobių“ prieglaudoje tikrąją savikainos bazę sudaro būtent darbo jėga, o ne medžiagos. Jei nustatyta kaina neatspindi jūsų sugaišto laiko, sukūrėte ne verslą, o lėtai nuostolingą hobį.

Ar žinote?

Nemokamos žaliavos dar nereiškia nemokamo produkto. Beveik kiekvienu atveju, kai veikla remiasi surinktomis medžiagomis – pavyzdžiui, VšĮ „Beglobiai“, „Finca Encuentro“, „Perro y Osito“ ar „TeneLearning“ – įkūrėjai pagrindinę savikainos dalimi įvardijo būtent darbo sąnaudas, o ne pačias medžiagas. Nustatinėdami kainodarą, būtinai į tai atsižvelkite.

16.3 Įrodyk kokybę

Tušti pažadai rinkoje nebeveikia – kiekvienas ekologiškumo ar kokybės teiginys privalo turėti faktinį pagrindimą. Būtent realūs įrodymai, o ne garsūs pareiškimai, atskiria tikrąjį žaliąjį verslą nuo tų, kurie tvarumu naudojasi tik kaip rinkodaros priedanga.

Produktas	Kaip įrodoma kokybė	Kodėl tai svarbu
Kompostas (UAB „Branda LT“, KRATC)	Tiriamas akredituotoje laboratorijoje, gauna atitikties sertifikatą ir tik tuomet pateikiamas rinkai.	Ūkininkai nepirks komposto, kurio saugumu ir sudėtimi jie abejoja. Būtent sertifikavimas atveria duris į komercinę rinką.
Išvalytas vanduo („Toksika“)	Išvalytas ir į aplinką išleidžiamas vanduo yra tiriamas kas mėnesį, siekiant oficialiai patvirtinti, kad jokie teršalai neviršija normų.	Tai ne tik griežtas teisės aktų reikalavimas, bet ir esminis visos įmonės veiklos bei technologinio proceso egzistavimo pagrindas.
Dovanoti daiktai („Freegan“)	„Vadovaukitės savo pojūčiais“; daiktams – reikalavimas būti švariems ir veikiantiems.	Paprastas, žmogiškas standartas, kurį darbuotojai ir savanoriai iš tikrųjų gali taikyti nuosekliai.
Perdirbtas plastikas (EPIC)	Antras patikrinimas po plovimo patvirtina, kad plastiko tipai nesusimaišė.	Įsiterpęs ne tos rūšies plastikas sugadina visą gamybos partiją – todėl kokybės kontrolė privalo vykti gamybos eigoje, o ne jai pasibaigus.
Gaunamos žaliosios atliekos („Branda LT“)	Kokybės reikalavimai fiksuojami tiekimo sutartyje: jei pristatoma netinkama medžiaga, tiekėjas įsipareigoja ją išvežti savo sąskaita.	Efektyviausia ir pigiausia kokybės kontrolė atliekama dar prieš žaliavai kirtus įmonės vartus – o teisiškai tai įtvirtinti nieko nekainuoja.
Mediena perdirbimui (KRATC)	Perdirbama mediena niekada nemaišoma su kitomis atliekų rūšimis, o prieš pardavimą galingi magnetai pašalina visus metalo likučius.	Žaliavos grynumas čia ir yra pati prekė. Švarus medienos srautas sėkmingai realizuojamas aukcionuose baldų gamintojams, o užteršta mediena tinka tik sudeginimui.

Čia išryškėja esminis dėsnius, kurį lengva pražiopsoti: mažiausiai kokybės problemų turi ne tos organizacijos, kurios atlieka griežčiausią galutinę patikrą, o tos, kurios užkerta kelią nekokybiškoms žaliavoms pačioje pradžioje. „Branda LT“ tai apibrėžė sutartyje. KRATC išlaiko griežtą medienos srautų atskyrimą. UAB „Toksika“ matavimus atlieka dar prieš valymo procesą. EPIC komanda žaliavą pakartotinai tikrina iškart po plovimo. Kai tarša ar brokas patenka į gamybos grandinę, jokios vėlesnės operacijos gaminio vertės nebegali sugrąžinti. Jei galite sau leisti tik vieną kokybės patikros etapą, įdiekite jį žaliavų priėmimo stadijoje.

16.4 Testavimas su realiais pirkėjais

Prieš investuodami į mastelio didinimą, parodykite produktą tiems, kurie, jūsų manymu, jį pirs. Organizacijos „Freegan Food Foundation“ patarimas čia tinka kuo puikiausiai: paleiskite nedidelį bandomąjį projektą, klyskite pigiai ir mokykitės – nelaukite, kol turėsite tobulą verslo planą ar pilną finansavimą.

Būtent tam ir skirtas pilotinių projektų etapas. Organizacijos dažnai rengia pristatymo renginius, kuriuose prototipai pademonstruojami partneriams, suinteresuotosioms šalims bei vietos bendruomenei, taip surenkant grįžtamąjį ryšį iš verslininkų, politikų ir bendruomenės lyderių. Žiūrėkite į šį pristatymą kaip į rinkos tyrimą, o ne kaip į projekto baigimo ceremoniją.

Taip dirba net patirtą turinčios organizacijos. Klaipėdos Jūros šventėje KRATC įrengė stendą „Eko sala“, kuriame lankytojai galėjo išbandyti virtualios realybės filmą, ir iškart tiesiogiai paklausė visuomenės, ar šį filmą verta įsigyti bei rodyti moksleiviams edukaciniuose užsiėmimuose. Šis eiliškumas esminis: leiskite išbandyti, paklauskite nuomonės ir tik tada skirkite biudžetą.

16.5 Ir tik tuomet - pardavimai

Kai produktas yra galutinai paruoštas, jo kokybė įrodyta, pagrįsta, o savybės išbandytos su tikrais žmonėmis – laikas žengti į rinką. 17 skyriuje aptariami devyni pardavimo kanalai, kuriuos praktiškai naudoja mūsų tyrinėti tvarios gyvensenos ir žiedinės ekonomikos organizacijos ir projektai: nuo vietos bendruomenių bei rekomendacijų „iš lūpų į lūpas“ iki ilgalaikių B2B sutarčių bei pramoninių aukcionų.

Dvi vertingos pamokos apie klientus ir jų elgseną

Pirma: tikrasis pirkėjas jus gali nustebinti. UAB „Branda LT“ atstovai tikėjosi, kad pagrindiniais komposto pirkėjais taps stambūs žemvaldžiai bei agrofirmonės. Tačiau tikrovė parodė ką kita – didžiausią paklausą sugeneravo smulkieji bei vidutiniai ūkiai.

Antra: kartais paklausą tenka išsiugdyti, o ne tiesiog atrasti. Didžiausias „Biopompas“ kūrėjų galvosūkis buvo ne prekių gamyba ar tiekimas, o įsisenėjusių visuomenės įpročių keitimas. Teko perlipti per dešimtmečiais įsišaknijusius žmonių elgesio šablonus. Pirkėjų lavinimas tapo neatsiejama kasdienio darbo dalimi, kol galiausiai patys ištikimiausi klientai perėmė švietėjų vaidmenį ir patys ėmė burti bendraminčių ratą.

17. Pirmieji pirkėjai: keliai į rinką

Skaitymo trukmė: 2 min.

Pagaminti daiktą – tik pusė užduoties. Visos aplankytos organizacijos susidūrė su tais pačiais klausimais: kas bus tikrieji pirkėjai ir kur jų ieškoti? Atsakymai pasirodė esantys stebėtinai įvairūs, tačiau beveik visus juos vienija vienas dalykas – išsiversta be mokamos reklamos.

Kelias į rinką	Kaip tai veikia praktiškai	Kas taip daro
Vietos bendruomenės ir socialinių tinklų grupės	Parduokite tiesiogiai tose socialinių tinklų bendruomenėse bei grupėse, kurioms jau priklausote, dar prieš išleisdami bent eurą reklamai. Tai pigiausias įmanomas pradžios kanalas.	„TeneLearning“ mokiniai; projektas „Biopompas“
Rekomendacijos „iš lūpų į lūpas“ ir reputacija	Pirmieji patenkinti pirkėjai atveda kitus. Mažoje saloje ar nedideliame mieste tai būna pats galingiausias realizavimo kanalas.	„Vinoteca“; „Perro y Osito“ (viešojo maitinimo verslas išaugo vien iš rekomendacijų po sėkmingai aptarnautų vestuvių)
Neformali prekyba internete	Naudotų daiktų portalai ir „Facebook“ grupės jau šiandien generuoja milžiniškus antrinės rinkos srautus. Verta įsilieti į jau esamą paklausą, užuot mėginus ją kurti nuo nulio.	„Freegan Food Foundation“ pastebi, kad „Facebook“ tapo pagrindine platforma naudotų baldų atidavimui ir prekybai Sint Martene
Savas salonas, parduotuvė ar dirbtuvės	Nuosava fizinė vieta tarnauja ne tik prekybai – tai ir prekės ženklo vitrina, ir pirkėjų švietimo erdvė, ir gyvas ryšys su vietos bendruomene.	Projektas „Biopompas“; EPIC perdirbto plastiko gaminius realizuoja tiesiai savo dirbtuvėse bei parduotuvėje
Partnerystė su mažmenininkais ir turizmo sektoriumi	Įkurdinkite savo gaminius kitų prekybininkų lentynose – suvenyrų krautuvėlėse, viešbučiuose, oro uostuose. Tai ypač galingas svertas turistinį pagreitį turinčiuose regionuose.	EPIC komanda tikslingai užmezga ryšius su suvenyrų parduotuvėmis, turizmo atstovais ir oro uosto prekybos zonomis
Ilgalaikės sutartys su verslu (B2B)	Mažiau pirkėjų, tačiau stambesni ir tvaresni užsakymai. Sudaryti tokias sutartis sunkiau, tačiau jos užtikrina kur kas didesnę verslo nuspėjamumą nei kintanti mažmena.	UAB „Branda LT“ (maisto atliekų perdirbėjai); projektas „Biopompas“ (sėkmingai perėjęs prie B2B modelio); „Finca Encuentro“ (restoranų užsakymų portfelis)
Pramoginių patirčių ir rezervacijų platformos	Jei galite kitus išmokyti to, ką darote patys, pati patirtis tampa savarankišku produktu – dažnai net pelningesniu už fizinės prekes.	Ūkis „Finca Encuentro“ edukacines ekskursijas bei dirbtuves sėkmingai parduoda per „GetYourGuide“, „Viator“ ir „Airbnb Experiences“

18. Kaip rasti ir aplankyti žaliuosius verslus savo krašte

Skaitymo trukmė: 4 min.

Visi šio priemonių rinkinių patarimai ir įrankiai gimė ne teorijose, o iš arti susipažinus su trylikos organizacijų kasdienybe bei uždavus joms esminius klausimus. Tą patį galite padaryti ir jūs. Gyvo apsilankymo vietoje, kur verda tikrasis darbas, nepakeis jokios knygos ar ataskaitos, o vertingiausia tai, kad beveik visi, į kuriuos kreipėmės, mielai pravėrė savo duris.

18.1 Kur ieškoti

Kur	Kaip tai veikia praktiškai	Kas taip daro
Tavo regioninis atliekų tvarkymo centras	Pats geriausias atspirties taškas: šie centrai išmano kiekvieną regiono atliekų srautą, pažįsta tvarkytojus ir patys aktyviai šviečia visuomenę.	KRATC organizuoja edukacines programas bei laukia savanorių ir moksleivių grupių
Daiktų dalijimosi stotelėse ir dėvėtų daiktų parduotuvėse	Čia iš arti pamatysite, kaip žiedinė ekonomika veikia kasdienybėje, ir susipažinsite su žmonėmis, kurie ją gyvena.	KRATC stotelės „IMK“; organizacijos „Freegan Food Foundation“ dėvėtų daiktų parduotuvė
Vietos kompostavimo ir žaliųjų atliekų aikštelėse	Organinių atliekų tvarkymas ir kompostavimas yra viena labiausiai paplitusių žaliųjų veiklų daugelyje regionų.	UAB „Branda LT“; septynios KRATC regioninės žaliųjų atliekų surinkimo ir kompostavimo aikštelės
Aplinkosaugos NVO ir talkų bei tvarkymosi iniciatyvose	Atviriausia erdvė užmegzti ryšį – iš šių judėjimų itin dažnai išauga ir patys žalieji verslai.	EPIC projektas „Perpetual Plastic“ kilo iš reguliariai rengiamų aplinkos tvarkymo akcijų
Parduotuvėse be pakuočių ir papildymo stotelėse	Tai nedidelės, pačių savininkų puoselėjamos parduotuvėlės, kuriose visada atrasi laiko šiltam ir atviram pokalbiui.	Projektas „Biopompas“
Ūkiuose, maisto apdirbimo įmonėse ir maitinimo įstaigose	Čia iš arti pamatysite organikos kompostavimą, maisto tausojimą bei gelbėjimą, vietos žaliavų tiekimą ir tvarias pakuotes.	„Finsa Encuentro“; „Vinoteca“; „Perro y Osito“

18.2 Kaip susitarti dėl vizito

Dauguma šių organizacijų yra nedidelės komandos, neturinčios galimybių priimti ilgalaikėms praktikoms, tačiau beveik visos noriai skiria valandą tam, kas ateina pasiruošę. Štai keletas taisyklių, kurios mums pasiteisino praktiškai:

- Būkite konkretūs. Užklausa „Noriu daugiau sužinoti apie jūsų verslą“ skamba neįtikinamai. Daug geriau sakyti: „Rengiu projektą apie perdirbimą ir noriu suprasti, kaip sprendžiate baldų atliekų tvarkymo iššūkius.“
- Prašykite valandos pokalbio, o ne vietos praktikai. Pradėkite nuo mažo žingsnio – tvirtesnis ryšys užsimegs natūraliai.
- Pasiūlykite vertę mainais. Pagelbėkite aplinkos tvarkymo talkoje, padėkite renginyje arba susisteminkite gautas išvalgas ir pasidalykite jomis su pačia organizacija.
- Apsilankykite ten, kur verda tikrasis darbas. Gyvo vizito neatstos joks skambutis – pavyzdžiui, pati kompostavimo aikštelės specifiška ir kvapas akimirksniu paaiškina, kodėl bendrovė „Branda LT“ nusprendė statyti uždara angara.
- Palaikykite ryšį. Organizacijos „Freegan“ patarimas dėl partnerysčių galioja ir jums: kurkite nuoširdžius santykius dar prieš ko nors prašydami.
- Gerbkite atsisakymą. Kai kurios įmonės dėl saugumo ar darbo specifikos tiesiog negali priimti svečių. Pavyzdžiui, „Branda LT“ direktorius kartais gali pasiūlyti tik konsultaciją telefonu – ir tai jau yra didžiulė vertė.

Beje, kai kurios bendrovės yra visiškai priešingybė smulkiesiems verslams, lankytojų priėmimą pavertusios nuolatine programa. Pavyzdžiui, UAB „Toksika“ teikia oficialius edukacijų bei ekskursijų pasiūlymus, o savo Šiaulių padalinį atvėrė net praktinei tvarumo konferencijai – jos dalyviai buvo vedžijami po pavojingųjų atliekų aikštelę, deginimo jėgainę, sąvartyną bei laboratoriją. Stambesni, griežtai reguliuojami atliekų tvarkytojai dažnai jau turi parengę tokias programas – todėl prieš planuojant vizitus, verta užsukti į jų interneto svetainės skiltį „Apie mus“ arba „Edukacija“.

19. Socialinė žiedinės ekonomikos pusė - žalia ir įtrauki

Skaitymo trukmė: apie 4 min.

Kelios stipresnės šios srities organizacijos nėra vien aplinkosauginės — jos sąmoningai sieja žiedinę ekonomiką su socialine įtrauktimi. Būtent šis derinys jas daro išskirtines, patrauklias finansuotojams ir prasmingas patiems darbuotojams.

EPIC: perdirbimas kaip įtrauki darbo vieta

Plastiko perdirbimo įmonė „EPIC“ kartu veikia ir kaip socialinės įtraukties darbo vieta, siūlanti galimybes žmonėms su negalia bei psichikos sveikatos paramos organizacijų nariams. Projektą „Perpetual Plastic“ lydi psichologas ir biologas, o jo koncepcija leidžia pirmą kartą į darbo rinką žengiantiems jaunuoliams saugioje aplinkoje mokytis atsakomybės, drausmės bei praktinių įgūdžių kartu atliekant ir perdirbimo darbus.

„TeneLearning“: tikslo atkūrimas per amatą

„TeneLearning“ perdirbtų papuošalų ir dekorų kursai yra tikslingai skirti žmonėms, kuriantiems savo gyvenimą iš naujo — įskaitant susiduriančius su kalbos barjeru ar atsigaušančius po sunkių išgyvenimų. Kursų vadovė Olga Kelių psichologinę jų naudą lygina su aplinkosaugine: „Suteikdamas daiktui antrą gyvenimą, kūrėjas kartu susigražina ir prasmės pojūtį, įveikia atskirtį bei jaučiasi vertinamas.“

„Freegan Food Foundation“: konsultacija kartu su maisto daviniu

Kiekvienai iš maždaug 100 šeimų, kas savaitę apsilankančių „Freegan“ maisto turgelyje, taip pat siūlomas asmeninis konsultantas, padedantis spręsti kitus gyvenimo sunkumus — taip maisto gelbėjimo veikla paverčiama atskaitos tašku platesnei socialinei paramai gauti.

19.1 Švietimas kaip antra misija

Kitas mūsų pastebėtas dėsniumas – žalieji verslai ir organizacijos beveik neišvengiamai tampa edukatoriais, o kelios iš jų šį švietėjišką vaidmenį sąmoningai pavertė savo darbo dalimi.

Organizacija	Ką jos veikia be pagrindinės veiklos
KRATC (LT)	Įmonė turi komunikacijos vadovą, kurio pagrindinės užduotys – šviesti visuomenę apie atliekų infrastruktūros naudojimą, vykdyti edukacines kampanijas bei konkursus, vesti užsiėmimus visame Klaipėdos regione ir griauti paplitusius mitus apie atliekas. Be to, organizacija yra ES projekto MINEV (2023–2027 m.) partnerė atliekų mažinimo dideliuose renginiuose srityje ir Klaipėdos Jūros šventėje rengė „Eko salos“ stendą.
Toksika (LT)	Įmonė organizuoja moksleivių bei studentų vizitus, skaito paskaitas ugdymo įstaigose, siūlo temas baigiamiesiems darbams ir kasmet skiria dvi stipendijas Vilniaus universiteto studentams. Organizacija rengia viešą parodą „Mikroorganizmų magija“, vykdo nemokamas atliekų surinkimo akcijas bei rengia tvarumo konferencijas Šiaulių aikštelėje. Taip pat ji bendradarbiauja su KRATC viešuosiuose renginiuose.
Beglobiai (LT)	Organizacija rengia edukacinius užsiėmimus atvykstančioms moksleivių grupėms – jų metu mokiniai maitina ir vedžioja gyvūnus. Taip jie gali suprasti, ką iš tikrųjų reiškia rūpintis augintiniu prieš priimant sprendimą parsivesti jį į namus.
EPIC (NL/SXM)	Įmonėje apsilankančios moksleivių grupės susipažįsta su plastiko taršos problema ir pačios išbando perdirbimo procesą – plauna, rūšiuoja bei apdoroja plastiką.
Finca Encuentro (ES)	Organizacija rengia dirbtuves bei edukacines ekskursijas, bendradarbiauja su universitetais ir mokyklomis, taip pat nuomoja patalpas gamtos darželiui, kuriame vaikai ugdomi lauke.

Švietimas dažnai tampa pagrindiniu arba stabiliu papildomu pajamų šaltiniu: pavyzdžiui, „Finca Encuentro“ organizuoja edukacines ekskursijas bei dirbtuves, o „TeneLearning“ modelis remiasi įgūdžių mokymu, o ne produkto pardavimu. Ši veikla gali pažengti toliau, nei tikimasi – KRATC vietinis darbas tapo „Interreg Europe“ projekto MINEV dalimi, kur šešios šalys keičiasi praktiniais metodais, kaip mažinti atliekas dideliuose renginiuose. Kiti regionai labiausiai ir siekia perimti būtent tokias mažas, lengvai atkartojamas praktikas.

Komunikacijos metodas yra ne mažiau svarbus nei pati žinutė. KRATC „Eko salos“ stende bendrovė „Toksika“ suorganizavo interaktyvų užsiėmimą prie „baterijų sienos“: lankytojai iš detalių dėliojo paveikslą ir kartu praktiškai mokėsi, kodėl panaudotos baterijos jokių būdu neturi patekti į mišrių komunalinių atliekų srautą. Tai pavyzdys, kaip dvi skirtingos organizacijos apjungė jėgas bendroje erdvėje – neišdavusios nei vieno popierinio lankstinuko. Organizacija „Freegan“ tą patį dėsningumą pastebėjo bendraudama su savanoriais: žmones geriausiai motyvuoja konkretus kvietimas veikti (išrūšiuoti drabužius ar išdalyti maistą), o ne pasyvus peticijų pasirašinėjimas. Jei nori, kad žmonės prisimintų idėją, duok jiems galimybę ją patirti per veiksmą.

Yra ir tylesnė, tačiau ne mažiau galinga tos pačios idėjos išraiška: būti geru kaimynu. Bendrovės „Toksika“ Šiaulių padalinys padėjo šalia įsikūrusiai vietai bendruomenei surengti jubiliejinę 20-mečio šventę – jie vadovaujasi nuostata, kad nori būti ir geru kaimynu, o ne vien atsakingu operatoriumi. Šio požiūrio logika paprasta: pasitikėjimu grįsti santykiai su vietos bendruomene yra toks pat materialus ir vertingas turtas kaip ir pati įmonės įranga.

„Tvarumas ir aplinkos apsauga labiau tinka švietimo ir sąmoningumo ugdymo veikloms.“
– KRATC, Lietuva

Kuri savo žaliąją verslą? Pasvarstyk, ar tau pakeliui su socialine veikla arba švietimu. Tai neturi būti tik gražus priedas popieriuje – tegu tai tampa tikra antrąja tavo verslo misija. Šis derinys gali atverti duris į finansavimą, vertingas partnerystes, bendruomenės pasitikėjimą ir papildomas pajamas, kurių vien aplinkosauginė idėja neduotų.

20. Dažniausios klaidos, kurių reikėtų vengti

Skaitymo trukmė: apie 3 min.

Laukti „tobulo“ tvaraus verslo.

Tiek „Vinoteca“, tiek „Biopompas“ sutaria dėl vienos esminės pamokos: tvarų verslą būtina kurti žingsnis po žingsnio, užuot reikalavus nepriekaištingo tobulumo nuo pat pirmosios dienos.

Ignoruoti reglamentus, kol jie tampa krize.

„Finsa Encuentro“, „Toksika“ ir „BrandaLT“ prarado nemažai laiko ir lėšų vien dėl to, kad nepakankamai įvertino teisinius reikalavimus bei leidimus.

Tikėtis, kad pradinis planas išgyvens, kai jis susidūrė su realybe.

„Perro y Osito“ maitinimo veikla ir „Biopompas“ perėjimas prie internetinės prekybos bei B2B modelio išaugo iš neplanuotų pokyčių, o ne iš pradinio verslo plano.

Per daug investuoti neįrodžius paklausos.

„KRATC ir „BrandaLT“ įspėja, kad žaliasis verslas retai būna itin pelningas. Be to, reikia turėti realaus pradinio kapitalo bei įrodytos patirties, kad bankai ar investuotojai apskritai sutiktų bendradarbiauti.

Per daug komplikuoti rinkodarą.

„TeneLearning“ modelis rodo, kad išmanusis telefonas, natūrali šviesa ir sąžininga istorija gali pranokti mokamą rinkodaros biudžetą.

Nuvertinti, kiek laiko užtrunka pelnyti pirkėjų pasitikėjimą.

„BrandaLT“ prireikė daug metų kantraus darbo, kol vietiniai ūkininkai pradėjo pakankamai pasitikėti įmonės gaminamu kompostu ir ėmė jį pirkti reguliariai.

Pamiršti įskačiuoti savo pačio laiką kaip realią sąnaudą.

„Perro y Osito“ ir „Finsa Encuentro“ pabrėžia svarbią pamoką: „pigesnės“ arba nemokamos perdirbtos medžiagos dažnai pareikalauja daug daugiau neapmokamo darbo laiko ir mokymosi, nei tiesiog naujų žaliavų pirkimas.

Ignoruoti savo geografiją.

Salų verslai, bandantys plėstis į žemyno rinką, ir žemyno įmonės, nuvertinančios, kokią didžiulę konkurenciją atneša platesnė teritorija, susiduria su ta pačia išvengiama trintimi. (žr. 4 skyrių).

Priimti kiekvieną aukojamą daiktą.

Be aiškių priėmimo taisyklių organizacija rizikuoja tapti nemokamu sąvartynu ir perimti svetimas atliekų tvarkymo išlaidas. Tiek „Freegan Food Foundation“, tiek „BrandaLT“ aiškiai nustatė, kokias žaliavas ir produktus jos priima.

Manyti, kad prieš pradėdant reikia „tinkamos“ kvalifikacijos.

„Toksikos“ aikštelės vadovė, KRATC komunikacijos vadovas bei „BrandaLT“ vadovas į atliekų tvarkymo ir žiedinės ekonomikos sektorių atėjo turėdami su juo nesusijusį išsilavinimą ir reikiamų įgūdžių įgijo tiesiog dirbdami (žr. 6 skyrių).

Užsitikrinti žaliavų ir išteklių tiekimą, bet pamiršti galutinį jų realizavimą.

KRATC turi komposto perteklių, kurio negali parduoti, o „Toksika“ turi pakankamai valymo pajėgumų, bet trūksta žaliavinių atliekų. Skirkite tiek pat laiko klausimui, kas pirs galutinę produkciją, kiek ir tam, iš kur gausite žaliavas (žr. 7 skyrių).

Kurti „žaliąją“ verslą, generuojantį atliekas, kurių pačiam nepavyksta sutvarkyti ar perdirbti.

Jei negali sau leisti saugiai ir legaliai sutvarkyti ar pašalinti atliekų, negali leisti sau jų nei kurti, nei priimti į savo gamybą (žr. 10 skyrių).

Priklausyti nuo vieno pajamų šaltinio.

Beveik kiekviena šiame rinkinyje minima organizacija remiasi dviem, trimis ar net daugiau pajamų šaltinių. Pavyzdžiui, „Finca Encuentro“ turi tris veiklos ramsčius, o „BrandaLT“ pajamas gauna iš abiejų tos pačios medžiagos tvarkymo pusių (žr. 11 skyrių).

Pamiršti, kad pirkėjų įpročių keitimas yra darbo dalis.

Sudėtingiausia „Biopompas“ užduotis niekada nebuvo prekių tiekimas – tai buvo siekis įtikinti žmones nebepirkti supakuotų prekių, o šios pastangos reikalauja nuolatinio įdirbio (žr. 13 skyrių).

Leisti pradiniam entuziazmui aplenkti realius įgyvendinimo pajėgumus.

„Freegan Food Foundation“ tai įvardija kaip antrąją pagal dydį kliūtį jauniems kūrėjams: daugelis veiklą pradeda su milžiniška energija ir užsidegimu, tačiau susidūrę su kasdienės rutinos tikrove greitai perdega. Sprendimas čia reikalauja disciplinos: kol motyvacijos užtaisas dar aukštas, būtina iš anksto susikurti kasdienes darbo įpročius, veiklos sistemas ir aiškius procesus.

21. Žaliojo verslo žodynėlis

Skaitymo trukmė: apie 2 min

Trumpai ir aiškiai apie rinkinyje vartojamas sąvokas – kiekvienas apibrėžimas iliustruotas konkrečiu praktiniu pavyzdžiu.

Sąvoka	Reikšmė
Žiedinė ekonomika	Ekonomikos modelis, kuriame medžiagos ir gaminiai išlaikomi apyvartoje kuo ilgiau: jie naudojami pakartotinai, taisomi, kompostuojami, perdirbami arba paverčiami aukštesnės vertės produktais. Šis požiūris griaua tradicinį modelį „paimk – pagamink – išmesk“.
Perdirbimas į vertingesnį daiktą (upcycling)	Atliekos pavertimas lygiaverčiu ar vertingesniu gaminiu (pvz., „TeneLearning“ jūros stiklą paverčia papuošalais; „Vinoteca“ restauruoja baldus).
Perdirbimas	Medžiagos suardymas ir perdirbimas į žaliavą naujiems gaminiams (pvz., EPIC smulkina plastiką dirbinių liejimui).
Kompostavimas	Natūralus organinių atliekų (arba suaktyvintas mikroorganizmais) skaidymosi procesas, kurio metu gaunama dirvožemį gerinanti medžiaga (pavyzdžiui, bendrovės „BrandaLT“ veikla ar KRATC žaliųjų atliekų aikštelės).
Bioremediacija	Gyvų mikroorganizmų naudojimas teršalams grunte ar vandenyje skaidyti (pvz., „Toksikos“ naftą oksiduojantys mikroorganizmai).
Bag-in-Box	Pakuotės formatas – lankstus plastikinis maišelis kartoninėje dėžėje – sunaudojantis kur kas mažiau plastiko nei tokio pat tūrio kietos talpyklos (naudoja „Biopompas“).
HDPE / PP	Du dažni buitinio plastiko tipai (didelio tankio polietilenas ir polipropilenas), kuriuos galima perdirbti mechaniškai, kaip daro EPIC.
Biometanas	Atsinaujinančios dujos, susidaranti organinėms atliekoms irstant uždaroje sistemoje; KRATC iš maisto atliekų gamina biometaną, kuriuo važiuoja Klaipėdos dujomis varomi autobusai.
Nulinio kilometro tiekimas	Produktų ar medžiagų gavimas ar pirkimas kuo arčiau veiklos vietos, siekiant sumažinti transporto taršą ir paremti vietos ekonomiką (taiko „Vinoteca“).
Atliekų pavertimas energija	Neperdirbamų atliekų deginimas šilumai ar elektrai gaminti – KRATC taip padengia apie 60 % Klaipėdos centralizuoto šildymo.
ES atokiausias regionas	Nuo žemyninės Europos nutolęs ES regionas (kaip Kanarų salos, įskaitant Tenerifę), kuriam pagal ES sutarties 349 straipsnį priklauso papildoma ES parama (žr. 4.1 skyrelį).
Pakartotinio naudojimo stotelė	Vieta, kurioje gyventojai gali palikti dar tinkamus daiktus, kad kiti juos nemokamai pasiimtų – kaip KRATC „IMK“ stotelės baldams, dviračiams ir vaikų įrangai.
Bokashi	Fermentuota organinė trąša, gaminama dauginant naudinguosius mikroorganizmus; „Finca Encuentro“ ją gamina vietoje kaip savo uždaro dirvos ciklo dalį.
B2B (verslas verslui, angl. Business-to-Business)	Prekių ar paslaugų pardavimas kitoms įmonėms, o ne galutiniams vartotojams. Šis modelis pasižymi mažesniu, bet didesniu ir stabilesniu klientų skaičiumi. Šia kryptimi pasuko „Biopompas“, o „BrandaLT“ veikla visiškai paremta šiuo principu (žr. 17 skyrių).

22. Ištekliai ir tolimesnė pagalba

Skaitymo trukmė: apie 2 min

„Erasmus+“ ir ES platformos

- SALTO-YOUTH (mokymų ištekliai, partnerių paieška, įtraukties ir įvairovės bei dalyvavimo išteklių centrai)
- „Erasmus+“ projektų rezultatų platforma (kitų projektų atvejai, priemonių rinkiniai ir rezultatai)
- „Youthpass“ (neformaliojo mokymosi rezultatų pripažinimas jaunimo darbuotojams ir savanoriams)

Nacionaliniai ir specifinio sektoriaus ištekliai

- Lietuva: Žiedinės ekonomikos veiksmų planas; regioniniai atliekų tvarkymo centrai (pvz., KRATC) vietos atliekų duomenims ir pakartotinio naudojimo stotelėms („IMK“).
- Ispanija / Kanarų salos: atsinaujinančios energetikos ir žaliosios ekonomikos paramos schemos, kurias mini mūsų Tenerifės partneriai; ES atokiausių regionų finansavimas pagal 349 straipsnį; programa „Erasmus jauniems verslininkams“ (EYE), kuria naudojosi „TeneLearning“.
- Sint Martenas: vietos aplinkosaugos NVO (pvz., EPIC, „Nature Foundation“) kaip galimi partneriai žaliavų paieškai ir techninėms žinioms.

Kur ieškoti finansavimo – pagal tipą

Mūsų pašnekovai sutaria dėl vieno: banko paskola tikrai nėra vienintelis ir tikrai ne saugiausias kelias verslo pradžiai. Ne viena organizacija pabrėžia, kad finansuotojai į naujas žaliasias iniciatyvas vis dar žiūri atsargiai. Prieš prisiimdami skolinius įsipareigojimus, įvertink, ar tavo verslo modelis negalėtų startuoti pasitelkiant antrines žaliavas, tvarias partnerystes, dotacijas ar etapais auginamas investicijas. Taip pat verta pasidomėti toliau išvardytomis paramos schemomis, sukurtomis būtent tokiems verslams.

Šaltinis	Kam tinkamas	Įrodymas iš mūsų tyrimo
Nacionalinės kaimo / regionų plėtros programos	Pradinė parama įmonėms, kurias bankai laiko per rizikingomis.	„BrandaLT“ pradinę paramą gavo per nacionalinę agentūrą, prisijungdama prie kaimo plėtros programos.
Nacionaliniai žaliajo verslo paramos fondai	Dotacijos ir schemos, skirtos būtent aplinkosaugos iniciatyvoms.	KRATC: „Lietuvoje yra įvairių fondų, remiančių žaliasias iniciatyvas – pradedantiesiems siūlyčiau į juos kreiptis.“
ES atokiausių regionų finansavimas (349 straipsnis)	Papildoma parama, neprieinama žemyne.	Prieinama Kanarų salų, įskaitant Tenerifę, verslams.
Erasmus jauniems verslininkams (EYE)	Finansuojama praktika dirbant šalia patyrusio verslininko užsienyje.	„TeneLearning“ naudoja kaip kelią jauniems žmonėms į šį sektorių.
ES aplinkosaugos projektų fondai	Stambi infrastruktūra ir taršos šalinimas.	ES finansavo maždaug 80 % Lietuvos regioninės atliekų infrastruktūros. „Toksika“ pastebi, kad ES lėšų užterštoms teritorijoms yra, bet savivaldybės dažnai išleidžia jas kitur – tad klausk.
Tavo paties pajamos, pirmiausia	Ne pats patraukliausias, bet iš tiesų veikiantis kelias	„BrandaLT“: „Pirmiausia reikia užsidirbti pinigų, parodyti, kad įmonė pelninga, ir tik tada gali kreiptis dėl finansavimo.“

23. Partnerysčių ir galimybių katalogas

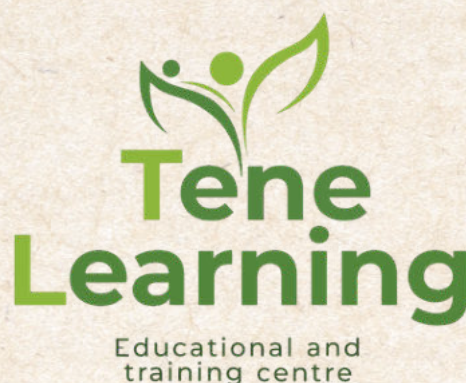
Skaitymo trukmė: apie 8 min.

Šis priemonių rinkinys atsirado tik todėl, kad trylika organizacijų skyrė savo laiką, atvėrė duris ir atvirai pasidalijo savo patirtimi – taip pat ir patirtais iššūkiais. Šis priemonių rinkinys yra mūsų padėkos ženklas: juo norime atkreipti skaitytojų, partnerių, finansuotojų ir būsimųjų jaunųjų verslininkų dėmesį į šias organizacijas bei paskatinti bendradarbiauti.

Jei 8 skyrelyje pristatyti pavyzdžiai jus įkvėpė, pradėkite būtent čia. Ne viena iš šių organizacijų atvirai pabrėžė, kad laukia jaunimo žinučių ir iniciatyvų – apie tai skaitykite žemiau esančioje skiltyje „Galimybės jaunimui: kur išbandyti save praktiškai“.

GREENOVATE partnerystė

Projektas GREENOVATE vienija tris organizacijas iš skirtingų Europos ir Karibų jūros regiono kampelių. Nors kiekviena iš jų su jaunimu dirba skirtingais būdais, visas jas sieja tas pats įsitikinimas: būtent žalieji gebėjimai ir verslumas – o ne vien labdara ar visuomenės švietimas – padės jaunimui kurti tvarią ateitį. Mūsų bendra misija – suteikti jaunimui verslumo bei žaliųjų įgūdžių, leidžiančių kurti tvarius verslo modelius pakartotinai naudojant atliekas, skatinant žiedinę ekonomiką ir kuriant darbo vietas žaliajame sektoriuje.

Šilutės atviras jaunimo centras (Lietuva) – projekto koordinatorius

Vietovė	Šilutė, Lietuva
Svetainė	www.silutesajc.lt
Dirba su	14–29 m. jaunimu Šilutėje, Švėkšnoje, Žemaičių Naumiestyje, Usėnuose ir Vainute, įskaitant mažiau galimybių turinčius jaunuolius.
Vaidmuo projekte GREENOVATE	Bendras projekto koordinavimas; vadovavimas tyrimui, metodinio priemonių rinkinio kūrimui, baigiamajai konferencijai ir rezultatų sklaidai.

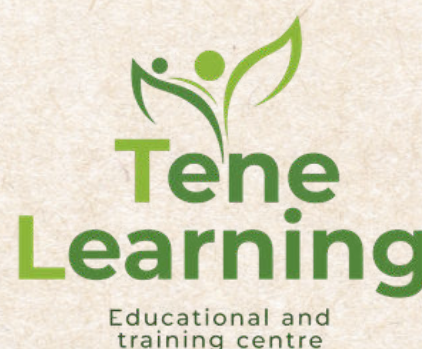
Šilutės atviras jaunimo centras – tai atvira ir saugi erdvė jaunimui, veikianti pagal atvirojo darbo su jaunimu modelį. Centro paslaugos yra visiškai nemokamos: čia nereikia narystės, registracijos ar išankstinių įgūdžių. 14–29 metų jaunuoliai gali ateiti ir leisti laiką jiems patogiu metu. Ypatingas dėmesys skiriamas mažiau galimybių turinčiam jaunimui, kurio nepasiekia tradiciniai popamokiniai būreliai. Centras ugdo jaunuolių socialinius gebėjimus, skatina neformalųjį švietimą, aktyvų pilietiškumą ir verslumą.

Centras veikia Šilutėje, tačiau yra įkūręs atviras jaunimo erdves keturiuose mažesniuose rajono miesteliuose – Švėkšnoje, Žemaičių Naumiestyje, Vainute ir Usėnuose. Būtent šis tinklas užtikrina, kad projekto GREENOVATE veiklos Lietuvoje pasiektų jaunimą ir atokesnėse rajono teritorijose.

Kaip pagrindinis projekto koordinatorius, centras atsakingas už šio priemonių rinkinio parengimą, 8 skyrelyje pristatytą Lietuvos lauko tyrimą bei baigiamąją projekto konferenciją. Centro patirtis įgyvendinant Europos solidarumo korpuso projektus „Nuo potyrių iki idėjų“ bei „Kartų skaitmenizacija kartu“ tapo tvirtu pagrindu ir GREENOVATE veikloms.

„TeneLearning, S.L.“ (Ispanija)

Vietovė	Puerto de la Cruz, Kanarai (Tenerifė), Ispanija
Svetainė	www.tenelearning.com
Dirba su	18–30 m. jaunimu, jaunimo darbuotojais, pedagogais ir socialiniais verslininkais, daugiausia dėmesio skiriant kaimiškųjų vietovių ir mažiau galimybių turinčiam jaunimui.
Vaidmuo projekte GREENOVATE	Organizacija įgyvendina vietos švietimo ir bandomuosius projektus. Taip pat ji suorganizavo Tenerifės lauko tyrimus, kurių rezultatai ir įžvalgos išsamiai aprašyti 8 skyriuje.

„TeneLearning“ – į jaunimą orientuotas švietimo ir mokymo centras Tenerifėje, kuriantis lanksčias, praktiškas verslumo, tvarumo, skaitmeninių įgūdžių bei karjeros vystymo programas. Centras kaupia išskirtinę patirtį ekologinio verslumo ir žiedinės ekonomikos srityse. Viena iš jo praktinių iniciatyvų – kursas, kuriame mokoma atliekas paversti papuošalais bei dekoracijomis (šis pavyzdys išsamiai pristatomas 8.2 skyriuje).

Tarp projekto partnerių „TeneLearning“ išsiskiria didžiausia „Erasmus+“ programa įgyvendinta patirtimi – organizacija yra dalyvavusi itin daugelyje mažos apimties jaunimo ir suaugusiųjų švietimo projektų. Projekto „GREENOVATE“ metu ji vykdo vietos bandomąsias iniciatyvas, kuriose partnerių šalių jaunimas kuria ir projektuoja perdirbtus gaminius. Organizacija taip pat prisideda skaitmeninio mokymosi įrankiais bei teikia metodinę pagalbą rengiant visą šį priemonių rinkinį.

Caribbean Youth and Sport Foundation (Sint Martenas)

Vietovė	Registruotas Drentėje, Nyderlanduose; veikia Kiu de Sake, Sint Martene
Svetainė	www.carysf.org/
Dirba su	18–30 m. jaunimu kaimo vietovėse ir iš nepalankios aplinkos, jaunimo darbuotojais ir vietos bendruomenės atstovais
Vaidmuo projekte GREENOVATE	Vadovauja tarptautiniams jaunimo darbuotojų mokymams; atliko Sint Marteno lauko tyrimus, esančius 8-tame skyrelyje.

„Caribbean Youth and Sport Foundation“ (CYSF) veikia jaunimo ugdymo, aplinkos tvarumo ir bendruomenių įtraukimo srityse Sint Martene (Karibų regione). Organizacija apjungia neformalųjį ugdymą, žaliąjį verslumą, sportą ir socialinę įtrauktį. CYSF kaupia turtingą patirtį švietimo atliekų tvarkymo srityje, rengia praktines perdirbimo dirbtuves bei veda verslo vystymo užsiėmimus jaunimui ir jaunimo darbuotojams.

Projekto „GREENOVATE“ metu CYSF organizuoja tarptautinius jaunimo darbuotojų mokymus – praktinę tvaraus verslo vystymo ir atliekų perdirbimo programą su pažintiniais vizitais pas vietos ekoverslininkus. Organizacija taip pat atliko lauko tyrimus, analizuodama gerosios praktikos pavyzdžius bendrovėje „Meadowlands B.V.“, atliekų mažinimo organizacijoje EPIC bei „Freegan Food Foundation“.

Galimybės jaunimui: kur imtis praktikos

Tyrimo metu aplinkytos organizacijos labai skiriasi tuo, kiek tiesioginio įsitraukimo galimybių šiuo metu siūlo jaunimui. Šis apžvalginis žemėlapis – puikus atspirties taškas jaunimo darbuotojams, padedantiems jaunimui rasti jų interesus atitinkančią praktiką, stažuotę ar savanorystės vietą.

„Finca Encuentro“ aiškiai išskiria tris būdus, kaip jauni žmonės gali įsitraukti į jų veiklą. Tai vertingas pavyzdys su jaunimu dirbantiems specialistams, kuriantiems praktikos programas, ir aiškus orientyras pačiam jaunimui, padedantis geriau suprasti būsimos praktikos apimtį bei lūkesčius.

Lygis	Ką jie daro	Ko iš jų tikimasi
Praktikantai	Mentorystės lydimas, prasmingas darbas konkrečioje srityje: sveiko dirvožemio gamyba, visas auginimo procesas, staliaus darbai, priežiūra, statyba, komercinė veikla, rinkodara ar administravimas. Paprastai jie atvyksta su apibrėžtu mokymosi projektu.	Veiklai reikalingas teorinių žinių pagrindas – tiesa, jis gali atitikti tiek pirmo ar trečio kurso studento, tiek neseniai studijas baigusio absolvento lygį.
Savanoriai	Paprastesni kasdieniai darbai, per kuriuos vis tiek vyksta mokymasis: valymas, maisto gaminimas, medžiagų pernešimas ir kiti bendrieji darbai.	Tiesiog pozityvus nusiteikimas – „net jei jie neturi išankstinių žinių apie tvarumą ar žemės ūkį“.
Pažintinių išvykų / vizitų dalyviai	Struktūruotos ekskursijos ir praktinės dirbtuvės – nuo sodo iki virtuvės iki natūralios kosmetikos – užsakomos individualiai ar grupei.	Jokie išankstiniai įgūdžiai nebūtini – pakanka tiesiog susidomėjimo. Dažniausiai tai yra apmokama veikla, suteikianti lengviausią pirmąjį žingsnį į praktinį žaliąjį verslumą.

Iš čia kyla dvi išvados. Pirma, jei neturi jokio teorinio ar praktinio pagrindo, nesikreipk dėl praktikos – rinkis savanorystę arba užsisakyk dirbtuves. Antra, jei esi su jaunimu dirbantis specialistas, sąžiningai įvertink dalyvio pasiruošimą: praktikos vieta, atitekusi tam nepasiruošusiam žmogui, gali nuvilti abi puses.

Ar žinote?

Poreikis yra akivaizdus: „Finca Encuentro“ duomenimis, apie 70 % lankytojų yra jaunimas iki 30 metų, iš kurių dauguma teikia prašymus pratęsti viešnagės trukmę.

Ką kiekviena organizacija šiuo metu siūlo

Tyrimo metu aplankytos organizacijos labai skiriasi tuo, kiek tiesioginio įsitraukimo galimybių šiuo metu siūlo jaunimui.

Organizacija	Šalis	Dabartinės galimybės jaunimui
„Vinoteca Con Pasión“	Ispanija	Kol kas neturi formalios praktikos programos, tačiau yra atvira būsimoms profesinio mokymo praktikoms svetingumo, tvaraus maisto ir gėrimų gamybos bei smulkaus verslo valdymo srityse.
„Biopompas“	Ispanija	Siūlo neformalųjį mokymąsi pažintinių vizitų parduotuvėje metu. Dėl mažos šeimos komandos apimtys šiuo metu nėra galimybės užtikrinti struktūruotos ilgalaikės praktikos.
„TeneLearning“	Ispanija	Struktūruoti praktiniai mokymo kursai, praktinės dirbtuvės ir „Erasmus jauniems verslininkams“ (EYE) stažuotės.
„Perro y Osito“	Ispanija	Atvira bendradarbiavimui su kūrybiškais menininkais, pedagogais, jogos ir sporto specialistais bei paplūdimių tvarkymo savanoriais.
„Finca Encuentro“	Ispanija	Struktūruotos „Erasmus+“ / profesinio mokymo praktikos, bendra savanorystė ir mokamos edukacinės ekskursijos bei dirbtuvės.
„Meadowlands B.V.“	Sint Martenas	Vizito metu struktūruotos programos neužfiksuota.
„Freegan Food Foundation“	Sint Martenas	Nuolatinė savanorystė maisto gelbėjimo, dėvėtų daiktų parduotuvės ir virtuvės veiklose.
EPIC	Sint Martenas	Mokyklų vizitai, praktikos vietos vietos gimnazistams ir tarptautiniams studentams, savanoriškas perdirbamų medžiagų apdorojimas.
Gyvūnų prieglauda „Beglobiai“	Lietuva	Trumpalaikė savanorystė, mokyklų edukaciniai vizitai; šiuo metu ypač reikia pagalbos statant lauko kačių namelius.
„Toksika“	Lietuva	Edukacinės ekskursijos, temos baigiamiesiems darbams, retkarčiais profesinės praktikos (atsižvelgiant į saugos reikalavimus).
KRATC	Lietuva	Edukacinės veiklos ir renginiai; laukia vyresniųjų klasių savanorių (nors valandos ne visada oficialiai įskaitomos).
„BrandaLT“	Lietuva	Tik informacija ir konsultacijos telefonu; savanorystė vietoje šiuo metu negalima.
Vėžių ūkis (Stubriai)	Lietuva	Rengiama 22 dienų vėžių auginimo mokymo programa jauniems žmonėms. Laukia motyvuotų lankytojų ir dalijasi žiniomis, bet formalios praktikos kol kas nėra.

Organizacijos, kurias aplankėme

Išvardytos ta tvarka, kuria pasirodo 8 skyrelyje.

Organizacija	Ką jie daro	Vietovė	Kontaktai / svetainė
„Vinoteca Con Pasión“	Vyno baras ir gurmaniško maisto erdvė su restauruotais senoviniais baldais ir vyno statinėmis	Tenerifė, Ispanija	vinotecaconpasion.es
VšĮ „Beglobiai“ gyvūnų prieglauda	NVO gyvūnų prieglauda, veikianti iš taisyčių ir paaugotų medžiagų	Šilutė, Lietuva	facebook.com/silutesbeglobiai
„TeneLearning“	Mokymai apie perdirbtus papuošalus ir dekorą; žiedinės ekonomikos verslumo kursai	Tenerifė, Ispanija	tenelearning.com
„Biopompas“	Be atliekų veikianti pilstomų prekių parduotuvė (higiena, valymas, skalbimas, ekokosmetika)	Tenerifė, Ispanija	puertodelacruz.biopompas.com
„Perro y Osito“	Svečių namai, tvarus maitinimas, kulinarijos dirbtuvės, poilsio programos, paplūdimių tvarkymas	Tenerifė, Ispanija	<i>Susisiekimas per GREENOVATE partnerius</i>
„Finca Encuentro“	Regeneratyvus ūkis, ekologiškas apgyvendinimas ir edukacinis turizmas	Tenerifė, Ispanija	fincaencuentro.org
„Freegan Food Foundation“	Maisto gelbėjimas, dėvėtų daiktų parduotuvė ir bendruomenės virtuvė „pirk vieną – paaugok vieną“	Sint Martenas	www.freeganfoodfoundation.com

Visos nuorodos patikrintos 2026 m. rugsėjį.

Organizacijos, kurias aplankėme

Organizacija	Ką jie daro	Vietovė	Contact / web
„Meadowlands B.V.“	Pagrindinė salos atliekų surinkimo įmonė	Sint Martenas	facebook.com/meadowlandsbv/
EPIC (Aplinkos apsauga Karibuose)	Plastiko perdirbimo įmonė, projektas „Perpetual Plastic“ ir socialinės įtraukties darbo vieta	Sint Martenas	epicislands.org
„BrandaLT“	Pramoninis žaliųjų atliekų kompostavimas	Dumpiai, Lietuva	brandalt.eu
UAB „Toksika“ – Klaipėdos grunto valymo aikštelė	Naftos produktais užteršto grunto ir vandens bioremediacija	Kiškėnų k., Lietuva	toksika.lt
UAB KRATC – Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras	Regioninis atliekų rūšiavimas, kompostavimas, atliekų pavertimas energija ir „IMK“ pakartotinio naudojimo stotelės	Dumpiai, Lietuva	www.kratc.lt
Vėžių ūkis (Ričardas Stonkus)	Nedidelis vėžių ir žuvų ūkis iš surinktų medžiagų; planuojamas kaip demonstracinė ir edukacinė vieta	Stubrių k., Lietuva	Susisiekiama per GREENOVATE partnerius

Visos nuorodos patikrintos 2026 m. rugsėjį.

Vertinkite šias organizacijas ir jų laiką taip pat pagarbiai, kaip jos vertino mus. Dauguma jų yra mažos komandos, dirbančios su ribotais ištekliais – kelios organizacijos atvirai įvardijo, kad negali priimti ilgalaikių savanorių ar vykdyti formalių praktikos programų. Prieš susisiekdami pasitikrinkite, ką kiekviena iš jų iš tikrųjų siūlo, ir kreipkitės turėdami konkretų, gerai apgalvotą klausimą, o ne bendro pobūdžio prašymą. Kaip pabrėžė organizacija „Freegan Food Foundation“: kurkite nuoširdų ryšį dar prieš ko nors prašydami mainais.

Kaip buvo parengtas šis priemonių rinkinys

Tyrimas

Viskas šiame priemonių rinkinyje remiasi pirminiu tyrimu. Nuo 2026 m. gegužės 15 d. iki birželio 24 d. trys partnerių organizacijos savo šalyse atliko 13 lauko tyrimų: penkis Ispanijoje (Tenerifėje), penkis Lietuvoje ir tris Sint Martene.

Kiekvienas partneris lankė savo regiono organizacijas, todėl pokalbius vedė vietos kontekstą išmanantys ir, prireikus, vietos kalba kalbantys atstovai.

Ko klausėme

Kiekvienas vizitas buvo atliekamas remiantis tuo pačiu klausimynu, apimančiu keturias esmines sritis: organizacijos atsiradimo istoriją ir pradžią; kasdienės veiklos procesus; ekonomiką (sąnaudas, pajamas ir tvarumo poveikį kainodarai); bei patarimus ir įsitraukimo galimybes pradedančiam jaunuoliui.

Būtent vienodas klausimynas visų 13 vizitų metu leidžia daryti pagrįstus palyginimus šiame priemonių rinkinyje – kai minime „dažniausiai įvardytą iššūkį“, tai reiškia, kad jis iškilo atsakinėjant į tą patį klausimą skirtingose šalyse.

Kaip pasirinkome, ką aplankyti

Ieškojome organizacijų, naudojančių atliekas kaip žaliavą, ir siekėme aprėpti kuo įvairesnius jų dydžius bei veiklos modelius – nuo vieno žmogaus ūkio iki regioninio atliekų tvarkymo centro. Ši imtis nėra reprezentatyvi: tai 13 veikiančių pavyzdžių, atrinktų siekiant parodyti, koks įvairiapusis gali būti žaliasis verslas.

Citatos ir vertimas

Visos citatos paimtos iš lauko tyrimų ataskaitų. Interviu vyko vietos kalbomis, o į anglų kalbą juos išvertė vizitus atlikę projekto partneriai. Citatos buvo minimaliai redaguotos siekiant aiškumo ir glaustumo, tačiau jų esmė bei prasmė išlaikyta visiškai nepakitusi.

Sutikimas

Visos organizacijos buvo informuotos, kad vizitas yra GREENOVATE projekto dalis ir kad jų atsakymai bus paskelbti viešame priemonių rinkinyje.

Po vizitų gauti atnaujinimai

Kai kurios analizės papildytos vėlesne informacija arba priedais. Jie paremti viešaisiais šaltiniais (įmonių svetainėmis, vietos žiniasklaida ar organizacijų socialiniais tinklais), paskelbtais jau po mūsų vizitų, ir yra aiškiai pažymėti atitinkamo mėnesio data.

Skaičiai ir statistika

Jaunimo nedarbo rodikliams naudoti 2024 m. vidurio „Eurostato“ duomenys (15–24 m. amžiaus grupė), cituojami projekto GREENOVATE paraiškoje. Veiklos rodiklius – tonas, kainas, procentus ir datas – mums tiesiogiai pateikė pačios organizacijos lauko tyrimų metu. Šie duomenys atspindi to meto jų pateiktą informaciją, savarankiškai jų netikrinome.

Tyrimo ribotumai

Tai trijų šalių ir 13-os organizacijų situacijos poveikslas konkrečiu laiko momentu. Teisinė aplinka, rinkos kainos bei pačių organizacijų veiklos modeliai neišvengiamai kinta, todėl šiame leidinyje pateikiami duomenys turėtų būti vertinami kaip dinamiško proceso pavyzdys.

Priedas: atlikti lauko tyrimai

#	Organizacija	Šalis	Visito data
1	„Finca Encuentro“	Ispanija	2026-05-15
2	„Perro y Osito“	Ispanija	2026-05-20
3	EPIC	Sint Martenas	2026-05-20
4	„TeneLearning“	Ispanija	2026-06-09
5	„Biopompas“	Ispanija	2026-06-09
6	„Vinoteca Con Pasión“	Ispanija	2026-06-10
7	„Toksika“	Lietuva	2026-05-19
8	„BrandaLT“	Lietuva	2026-05-19
9	Gyvūnų prieglauda „Beglobiai“	Lietuva	2026-06-04
10	KRATC	Lietuva	2026-06-09
11	„Meadowlands B.V.“	Sint Martenas	2026-05-22
12	„Freegan Food Foundation“	Sint Martenas	2026-06-24
13	Vėžių ūkis (R. Stonkus)	Lietuva	2026-06-04

Ką nuveikti šią savaitę

Jau perskaitei nemažai teorijos – metas praktikai. Štai trys paprasti žingsniai artimiausioms septynioms dienoms. Jie visiškai nemokami ir neužims daugiau nei valandos. Nereikia iš anksto turėti grynų verslo idėjų – atlikus šiuos veiksmus, ji gims natūraliai.

1. Stebėk • 20 minučių

Praeik savo gatvę, apžvelk darbo vietą ar virtuvę ir užfiksok, kas išmetama.

Nufotografuok tris objektus. Kol kas neanalizuok jų vertės – tiesiog surink kadrus.

Kodėl: „TeneLearning“ tai vadina pirmąja taisykle ir siūlo tiesiog pažvelgti pro langą. Visos šiame įrankyje minimos veiklos prasidėjo nuo to pačio – kažkas atkreipė dėmesį į medžiagą, kuri kitiems buvo tapusi tiesiog šiukšlėmis.

2. Paklausk • 30 minučių

Parašyk, paskambink arba užsuk į vieną vietinį verslą ir užduok du klausimus: „Ką išmetate?“ ir „Ar jums kainuoja šių atliekų atsikratymas?“ Tai gali būti kavinė, autoservisas, stiklo dirbtuvės, statybininkai – bet kas.

Kodėl: „Finsa Encuentro“ gauna paletes, stiklą, medieną ir padangas nemokamai, nes jie išdrįso apie tai paklausti. Jei tavo pasirinktas verslas moka už šių atliekų išvežimą, tu vienu metu suradai ir nemokamą žaliavą būsimam produktui, ir užmezgei pirmąjį kontaktą su potencialiu partneriu.

3. Pasakyk garsiai • 15 minučių

Papasakok vienam žmogui, ką planuoji gaminti, iš ko ir kam tai bus skirta. Stebėk, kurioje vietoje jam kyla klausimų ar neaiškumų. O tada užsirašyk būtent tą versiją, kuri jam buvo visiškai suprantama.

Kodėl: Jei negali savo idėjos paaiškinti per vieną minutę, vadinasi, ji dar nėra visiškai subrandinta. Pašnekovui iškilę klausimai ar neaiškumai tiksliai parodo, kurią verslo modelio vietą verta patobulinti. Tau padės priemonių rinkinio priede pateiktas lifto kalbos (elevator pitch) šablonas – užpildyk jį ir pirmiausia išbandyk tiesioginiame pokalbyje su draugu ar kolega.

Tai ir visas savaitės planas.

Beveik kiekviena šiame rinkinyje aprašyta organizacija savo kelią pradėjo būtent nuo čia: pastebėjo problemą, išdrįso paklausti ir nenustojo ieškoti atsakymų, kol jų mintys tapo aiškia vizija. Nė viena iš jų pradžioje neturėjo tobulo veiksmų plano. Atlikę šiuos tris žingsnius, grįžkite prie 12 skyriaus ir ženkite patį pirmąjį etapą.

GREENOVATE

GREENOVATE

***Atlieky pavertimas žaliojo verslo galimybėmis jaunimui
„Erasmus+“ KA210-YOU mažos apimties partnerystė jaunimo srityje
Projekto numeris: 2025-2-LT02-KA210-YOU-000374772
Balandis 2026 - Rugsėjis 2027***

Finansuojama Europos Sąjungos. Tačiau išreikštos nuomonės ir
požiūriai yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar
nacionalinės agentūros nuomones. Nei Europos Sąjunga, nei
nacionalinė agentūra negali būti laikomos už jas atsakingomis.

**Co-funded by
the European Union**